

O'ZBEKISTON DAVLAT JAHON TILLARI
UNIVERSITETI HUZURIDAGI PEDAGOG
KADRLARNI QAYTA TAYORLASH VA
MALAKASINI OSHIRISH
TARMOQ MARKAZI

Filologiya va
tillarni o`qitish
(Fransuz tili)“
YO`NALISHI

O'QUV-
USLUBIY
MAJMUA

**FRANSUZ TILINI O'QITISHNING DOLZARB
MUAMMOLARI VA ZAMONAVIY YUTUQLARI**

2026

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**OLIY TA’LIM TIZIMI KADRLARINI QAYTA TAYYORLASH VA
MALAKASINI OSHIRISH INSTITUTI**

**O‘ZBEKISTON DAVLAT JAHON TILLARI UNIVERSITETI
HUZURIDAGI PEDAGOG KADRLARNI QAYTA TAYYORLASH VA
MALAKASINI OSHIRISH TARMOQ MARKAZI**

**FRANSUZ TILINI O‘QITISHNING DOLZARB MUAMMOLARI VA
ZAMONAVIY YUTUQLARI**

**moduli bo‘yicha
“Filologiya va tillarni o‘qitish (fransuz tili)” yo‘nalishi**

O‘QUV-USLUBIY MAJMUA

Toshkent – 2026

Modulning o‘quv-uslubiy majmuasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligining 2024-yil 27-dekabrdagi 485-sonli buyrug‘i bilan tasdiqlangan o‘quv dasturi va o‘quv rejasiga muvofiq ishlab chiqilgan.

Tuzuvchilar:

**Yakubov J.A. - O‘zDJTU, DsC
filologiya fanlari doktori,
professor.
O‘zDJTU, katta oqituvchi S.
Yunusova.**

Taqrizchi:

**O'zbekiston milliy universiteti,
fransuz tili filologiyasi kafedrası
professori, f.f.d. A.Mamatov
O'zDJTU fransuz tili amaliy
fanlar kafedrası dotsenti, fil.fan.
nomzodi P. Nishanov.**

O‘quv-uslubiy majmua O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti kengashining qarori bilan nashrga tavsiya qilingan (2026-yil 2-fevraldagidagi 6-sonli bayonnoma)

MUNDARIJA

I.	ISHCHI DASTUR	5
II.	MODULNI O‘QITISHDA FOYDALANILADIGAN INTERFAOL TA’LIM METODLARI	13
III.	Nazariy materiallar	19
IV.	Amaliy mashg‘ulotlar materiallari	59
V	Glossariy	95
VI.	Keyslar banki	101
VII.	Adabiyotlar ro‘yhati	109

I. ISHCHI DASTUR

KIRISH

Joriy yilning “Insonga e’tibor va sifatli ta’lim yili” deb belgilanishi ta’lim-tarbiya jarayonining sifati va samaradorligini aniqlash mezonini talabalarning kasbiy tayyorgarligini majmua holda nazorat qilish va baholash jarayoniga innovatsion yondashuvni taqozo etadi.

Dastur O‘zbekiston Respublikasining 2020 yil 23 sentabrda tasdiqlangan “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi “2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida” PF-60-son, 2015 yil 12 iyundagi “Oliy ta’lim muassasalarining rahbar va pedagog kadrlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” gi PF-4732-son, 2020 yil 29 oktabrdagi “Ilm-fanni 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-6097-sonli Farmonlari, shuningdek, 2020 yil 27 fevraldagi “Pedagogik ta’lim sohasini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4623-sonli Qarori, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 8 dekabr 2018 yilda qabul qilingan 997-sonli “Xalq ta’limi tizimida ta’lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori, 2020 yil 15 maydagi “O‘zbekiston Respublikasida Kasbiy malakalar, bilim va ko‘nik-malarni rivojlantirish milliy tizimi faoliyatini tashkil etish choralari to‘g‘risida”gi 287-son qarorlarida belgilangan ustuvor yo‘nalishlar mazmunidan kelib chiqqan holda tuzilgan bo‘lib, u zamonaviy talablar asosida qayta tayyorlash va malaka oshirish jarayonlarining mazmunini takomillashtirish hamda oliy ta’lim muassasalari pedagog kadrlarining kasbiy kompetentligini muntazam oshirib borishni maqsad qiladi.

O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini mazmunan yangilash, axborotlar globallashtirish bir davrda mazkur ta’lim tizimida pedagogik faoliyat yuritayotgan pedagogik faoliyat yuritayotgan professor- o‘qituvchilar ta’lim-tarbiya jarayonini tashkil etishni modernizatsiyalash, maqsadga muvofiq tashkil etishga zamin tayyorlaydigan o‘quv-metodik majmua, elektron darsliklar, nostandart adaptiv testlar banki, o‘quv kurslari bo‘yicha silabus yaratish orqali talabalarning bilish faoliyatini faollashtirish, ta’lim samaradorligiga erishish uchun zarur bo‘lgan metodik bilim, ko‘nikma va malakalarini

rivojlantirish va yangilash, ularni davlat talablari va jahon ta'lim standartlari darajasiga ko'tarish islohotlar davrining asosiy masalalaridan biri hisoblanadi.

Yuqoridagi vazifalarni e'tiborga olgan holda professor-o'qituvchilar ta'lim-tarbiya jarayonida ta'lim mazmuniga bog'liq innovatsion ta'lim texnologiyalarini tanlash, mashg'ulotlar ishlanmasi va texnologik xaritalarni loyihalash, ularda belgilangan o'quv maqsadlarni amalda qo'llay olishi, talabalarning yosh, psixologik va ergonomik xususiyatlariga asosan talaba shaxsiga yo'naltirilgan ta'limni tashkil eta olishi lozim.

Talabalar bilimini baholash fanlar bo'yicha zamon talablariga javob beradigan innovatsion texnologiyalarga asoslangan standart va nostandart o'quv va test topshiriqlarini loyihalashga o'rgatish dasturning asosiy maqsadini belgilab beradi.

Modulning maqsadi va vazifalari

Modulning maqsadi: "Fransuz tilini o'qitishning dolzarb muammolari va zamonaviy yutuqlari" modulning maqsadi mutaxassislikning boshqa fanlari bilan integrallashgan holda o'qitiladi va tinglovchilarning chet tili bo'yicha kommunikativ kompetentligini (kognitiv lingvistik, lingvomadaniyatshunoslik(madaniyatlararo muloqot) va pragmlingvistik) rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Modulning vazifalari: Ushbu fanning vazifalari kognitiv tilshunoslik, lingvomadaniyatshunoslik(madaniyatlararo muloqot) va pragmlingvistik, zamonaviy tilshunoslik fanining boshqa fanlar bilan aloqasi haqida nazariy bilimlar berishdan iboratdir.

Modul bo'yicha tinglovchilarning bilim, ko'nikma, malaka va kompetensiyalariga qo'yiladigan talablar

"Fransuz tilini o'qitishning dolzarb muammolari va zamonaviy yutuqlari"

Tinglovchi:

- mutaxassislikning boshqa fanlari bilan integrallashgan holda o'qitiladi va tinglovchilarning chet tili bo'yicha kommunikativ kompetentligini (lingvistik, kognitiv, lingvomadaniyatshunoslik, madaniyatlararo muloqot va pragmlingvistika, ijtimoiy-lingvistik, diskursiv, strategik, ijtimoiy-madaniy) rivojlantiradi;

- til va tafakkur, til va ong, til va madaniyat, til va nutq o'zaro munosabatlarini, insonning tilda namoyon bo'luvchi kognitiv faoliyatini har taraflama o'rganadi;

- zamonaviy lingvistik yo'nalishlarining metodologik printsiplari, asosiy tushunchalarini, borliq, dunyo va voqelikni bilish va uni til orqali ongli idrok etish va kategoriyalash, tilda turli xil ekstralingvistik va madaniy xarakterga ega bilim tuzilmalarining aks etilishi, turli elatlar vakillari muloqoti jarayonida ekstralingvistik omillarning egallaydi va takomillashtiradi;

- zamonaviy lingvistik yo'nalishlari nuqtai nazaridan til –madaniyatlararo muloqot vositasi, bilim olish va saqlash, madaniyatni o'zida aks etish, uni amalda qo'llash va uzatish manbai va nihoyat, tafakkurni va insonning dunyoqarashini shakllantiruvchi vosita sifatida talqin etadi. Til orqali inson borliq va voqelik haqidagi axborotni qabul qiladi, to'playdi, qayta ishlaydi, tartibga soladi va idrok etadi.

- zamonaviy lingvistik yo'nalishlarda alohida ahamiyat kasb etgan lisoniy faoliyatining har bir turi modul sifatida belgilangan (kognitiv lingvistika, qiyosiy lingvomadaniyatshunoslik, lingvopragmatika) modullarni egallash jarayoni integrallashgan holda olib boradi.

- Baholashning samarali yo'llari sifatida standart va nostandart test topshiriqlarini qo'llash **kompetensiyalarini egallashi lozim.**

“Fransuz tilini o'qitishning dolzarb muammolari va zamonaviy yutuqlari” moduli ma'ruza va amaliy mashg'ulotlar shaklida olib boriladi.

Kursni o'qitish jarayonida ta'limning zamonaviy metodlari, pedagogik texnologiyalar va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari qo'llanilishi nazarda tutilgan:

- ma'ruza darslarida zamonaviy kompyuter texnologiyalari yordamida prezentatsion va elektron-didaktik texnologiyalardan;

- o'tkaziladigan amaliy mashg'ulotlarda texnik vositalardan, ekspress-so'rovlar, test so'rovlari, aqliy hujum, guruhli fikrlash, kichik guruhlar bilan ishlash, kollokvium o'tkazish, va boshqa interaktiv ta'lim usullarini qo'llash nazarda tutiladi.

Modulni tashkil etish va o‘tkazish bo‘yicha tavsiyalar

“Fransuz tilini o‘qitishning dolzarb muammolari va zamonaviy yutuqlari” moduli ma’ruza va amaliy mashg‘ulotlar shaklida olib boriladi.

Kursni o‘qitish jarayonida ta’limning zamonaviy metodlari, pedagogik texnologiyalar va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari qo‘llanilishi nazarda tutilgan:

- ma’ruza darslarida zamonaviy kompyuter texnologiyalari yordamida prezentatsion va elektron-didaktik texnologiyalardan;
- o‘tkaziladigan amaliy mashg‘ulotlarda texnik vositalardan, ekspress-so‘rovlar, test so‘rovlari, aqliy hujum, guruhli fikrlash, kichik guruhlar bilan ishlash, kollokvium o‘tkazish, va boshqa interaktiv ta’lim usullarini qo‘llash nazarda tutiladi.
- kursni o‘qitish jarayonida ta’limning zamonaviy metodlari, pedagogik texnologiyalar va masofaviy ta’limga asoslangan raqamli texnologiyalari qo‘llanilishi nazarda tutilgan:
- videoma’ruzada zamonaviy interaktiv texnologiyalar yordamida prezentatsiya va elektron-didaktik texnologiyalardan;
- o‘tkaziladigan amaliy mashg‘ulotlarda bulutli texnologiyaga asoslangan dasturiy vositalardan, ekspress-so‘rovlar, test so‘rovlari va boshqa interaktiv ta’lim usullarini qo‘llash nazarda tutiladi.

Modulning o‘quv rejadagi boshqa modullar bilan bog‘liqligi va uzviyligi

“Fransuz tilini o‘qitishning dolzarb muammolari va zamonaviy yutuqlari” moduli mazmuni o‘quv rejadagi barcha kurslar bilan bevosita va bilvosita bog‘liq, ya’ni “Umumiy tilshunoslik”, “Qiyosiy tilshunoslik”, “Chog‘ishtirma tilshunoslik”, “Ilmiy va innovatsion faoliyatni rivojlantirish” va “Pedagogning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish” o‘quv modullari bilan uzviy bog‘langan.

Ushbu dasturda ta’lim-tarbiya jarayonining samaradorligini aniqlashda talabalar bilimini baholash metodlaridan foydalanish orqali o‘qitishni takomillashtirish, samaradorlikni orttirishga imkon beradigan test topshiriqlarini maqsadga muvofiq tuzish va amalda qo‘llash foydalanish masalalari qamrab olindi. Mazkur kurs mashg‘ulotlarini hamkorlikda o‘qitish, modulli ta’lim va axborot texnologiyalaridan foydalanib o‘tkazish ko‘zda tutildi.

Modulning oliy ta'limdagi o'rni

Modulni o'zlashtirish orqali tinglovchilar standart va nostandart testlarni tuzishni o'rgatish, amalda qo'llash va baholashga doir kasbiy kompetentlikka ega bo'ladilar. Modulni o'zlashtirish orqali tinglovchilar kurs davomida dastlab namunaviy darslarda "til o'rganuvchi" roliga qatnashadilar, so'ngra o'qituvchi sifatida tavsiya etilgan darslar va mashqlarni tahlil qilishadi, maxsus testlarni yechishadi, portfolio topshiriqlarini bajarishadi, namunaviy dars o'tib berish orqali o'zlarining til o'qitish ko'nikmalarini rivojlantirishadi. Kurs ishtirokchilaridan kasbiy malakalaridan kelib chiqqan holda chet tillarni o'qitishdagi dolzarb masalalarni belgilab olishlari shuningdek, guruh ahzolari bilan darsda hamkor holda ish yuritishlari, o'zaro fikr almashishlari, interfaol usullarining samarali shakllarini tahlil sohasiga tadbiq etishga erishishlari, mavjud ish tajribalarini hamkasblari bilan o'rtoqlashishlari, xususan, ilg'or tajribalarni seminar-treninglar, amaliy kurslar, didaktik materiallar, metodik qo'llanmalar ko'rinishida ommalashtirish va ta'lim tizimida qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirish ustida ish olib boradilar.

MODUL BO'YICHA SOATLAR TAQSIMOTI

№	Modul mavzulari	Auditoriya o'quv yuklamasi		
		Jami	Nazariy	Amaliy mashg'
1.	Kognitiv tilshunoslik	2	2	4
2.	Lingvomadaniyatshunoslik	2	2	2
3.	Madaniyatlararo muloqot	2	2	2
4.	Pragmalingvistika	2	2	2
	Jami:	18	8	10

NAZARIY MASHG'ULOTLAR MAZMUNI

1-MAVZU: KOGNITIV TILSHUNOSLIK (2 soat)

Kognitiv lingvistika faniga kirish. Kontseptuallashtirish va kategoriyalashtirish masalalari. Kontsept – kognitiv lingvistikaning asosiy tushunchasi sifatida. Kognitiv metafora nazariyasi. Kontseptual tahlil metodlari

2-MAVZU: LINGVOMADANIYATSHUNOSLIK (2 soat)

Lingvomadaniyatshunoslik fan sifatida va uning o'rganish ob'ekti va asosiy tushunchalari . Til – madaniyat – elat masalasining tilshunoslikdagi muammosi. Lingvomadaniyatshunoslik fanining yo'nalishlari. Qiyosiy lingvomadaniyatshunoslik fan sifatida

3-MAVZU. MADANIYATLARARO MULOQOT (2 soat)

Lisoniy va milliy dunyo tasvirlari tushunchalari. Lingvokulturema – lingvomadaniyatshunoslikning asosiy tushunchasi sifatida. Milliy-madaniy xususiyatga ega til birliklarining qiyosiy tadqiqi. Lingvomadaniy tadqiq metodlari.

4-MAVZU. PRAGMALINGVISTIKA (2 soat)

Lingvopragmatika faniga kirish Nutqiy akt nazariyasi lingvopragmatikaning asosi sifatida. Xushmuomalalik tamoyili kommunikativ-pragmatik kategoriya sifatida.

Diskurs pragmatikasi. Lisoniy birliklarining pragmatikasi Bo'lajak chet tili o'qituvchisi ritorik nutqining lingvopragmatik jihati.

AMALIY MASHG'ULOTLAR MAZMUNI

1-2-AMALIY: KOGNITIV TILSHUNOSLIK (2 soat)

Kognitiv lingvistika faniga kirish. Kontseptuallashtirish va kategoriyalashtirish masalalari. Kontsept – kognitiv lingvistikaning asosiy tushunchasi sifatida. Kognitiv metafora nazariyasi. Kontseptual tahlil metodlari

3-AMALIY: LINGVOMADANIYATSHUNOSLIK (2 soat)

Lingvomadaniyatshunoslik fan sifatida va uning o'rganish ob'ekti va asosiy tushunchalari . Til – madaniyat – elat masalasining tilshunoslikdagi muammosi. Lingvomadaniyatshunoslik fanining yo'nalishlari. Qiyosiy lingvomadaniyatshunoslik fan sifatida

4-AMALIY. MADANIYATLARARO MULOQOT (2 soat)

Lisoniy va milliy dunyo tasvirlari tushunchalari. Lingvokulturema – lingvomadaniyatshunoslikning asosiy tushunchasi sifatida. Milliy-madaniy xususiyatga ega til birliklarining qiyosiy tadqiqi. Lingvomadaniy tadqiq metodlari.

5-AMALIY. PRAGMALINGVISTIKA (2 soat)

Lingvopragmatika faniga kirish Nutqiy akt nazariyasi lingvopragmatikaning asosi sifatida. Xushmuomalalik tamoyili kommunikativ-pragmatik kategoriya sifatida.

Diskurs pragmatikasi. Lisoniy birliklarining pragmatikasi Bo'lajak chet tili o'qituvchisi ritorik nutqining lingvopragmatik jihati.

O'QITISH SHAKLLARI

Mazkur modul bo'yicha quyidagi o'qitish shakllaridan foydalaniladi:

- ma'ruzalar, amaliy mashg'ulotlar (ma'lumotlar va texnologiyalarni anglab olish, aqliy qiziqishni rivojlantirish, nazariy bilimlarni mustahkamlash);
- davra suhbatlari (ko'rilayotgan loyiha yechimlari bo'yicha taklif berish qobiliyatini oshirish, eshitish, idrok qilish va mantiqiy xulosalar chiqarish);
- bahs va munozaralar (loyihalar yechimi bo'yicha dalillar va asosli argumentlarni taqdim qilish, eshitish va muammolar yechimini topish qobiliyatini rivojlantirish).

II. MODULNI O'QITISHDA FOYDALANILADIGAN INTERFAOL TA'LIM METODLARI

II. MODULNI O‘QITISHDA FOYDALANILADIGAN INTERFAOL TA’LIM METODLARI

“Tushunchalar tahlili” metodi

Metodning maqsadi: mazkur metod tinglovchilar yoki qatnashchilarni mavzu buyicha tayanch tushunchalarni o‘zlashtirish darajasini aniqlash, o‘z bilimlarini mustaqil ravishda tekshirish, baholash, shuningdek, yangi mavzu bo‘yicha dastlabki bilimlar darajasini tashhis qilish maqsadida qo‘llaniladi. Metodni amalga oshirish tartibi:

- ishtirokchilar mashg‘ulot qoidalari bilan tanishtiriladi;
- tinglovchilarga mavzuga yoki bobga tegishli bo‘lgan so‘zlar, tushunchalar nomi tushirilgan tarqatmalar beriladi (individual yoki guruhli tartibda);
- tinglovchilar mazkur tushunchalar qanday ma’no anglatishi, qachon, qanday holatlarda qo‘llanilishi haqida yozma ma’lumot beradilar;
- belgilangan vaqt yakuniga yetgach ekspert berilgan tushunchalarning to‘g‘ri va to‘liq izohini o‘qib eshittiradi yoki slayd orqali namoyish etadi;
- har bir ishtirokchi berilgan to‘g‘ri javoblar bilan o‘zining shaxsiy munosabatini taqqoslaydi, farqlarini aniqlaydi va o‘z bilim darajasini tekshirib, baholaydi.

“Tasniflash” metodi

Ushbu metodning maqsadi tinglovchilar yoki qatnashchilarni mavzular doirasida tematik turkumlar, xususan bevosita til bilan bog‘liq (til+til) va soha hamda til bilan bog‘liq (soha+til) kabi ikki yirik turkumlar tarkibidagi kichik tematik guruhlarini ajratib olishdan iborat. Metodni amalga oshirish tartibi:

- ishtirokchilarning assotsiativ farazlari aniqlanib olinadi;
- tinglovchilarga mavzularga yoki bobga tegishli bo‘lgan kalit so‘zlar, tushunchalar nomi tushirilgan tarqatmalar beriladi (individual yoki guruhli tartibda);
- tinglovchilar mazkur kali so‘zlar qanday ma’no anglatishi, qachon, qanday holatlarda qo‘llanilishi haqida yozma ma’lumot beradilar;
- belgilangan vaqt yakuniga yetgach ekspert berilgan tushunchalarning to‘g‘ri va to‘liq izohini o‘qib eshittiradi yoki slayd orqali namoyish etadi;

- har bir ishtirokchi berilgan to‘g‘ri javoblar bilan o‘zining shaxsiy munosabatini taqqoslaydi, farqlarini aniqlaydi va o‘z bilim darajasini tekshirib, baholaydi.

“Moduldagi tayanch tushunchalar taxlili”va “Tasniflash” metodi

Kalit soz`lar	Sizningcha bu tushuncha qanday ma`noni anglatadi?	Qo`shimcha ma`lumot
Amaliy tilshunoslik	Tilning amaliyotda qo`llanilishi	
Kasbiy faoliyat	Olingan nazariy bilimlarni kasb doirasida qo`llash	
Kasbiy kompetensiya	Olingan nazariy bilimlarni kasb doirasida faol qo`llash	
Pragmatik yondashuv	Foyda va natijaga erishishga qaratilgan yondashuv	

KOGNITIV TILSHUNOSLIK TAHLIL METODLARI FREYM

“Mumkinlik” modal freymning misollarda ifodalanishining o'ziga xos semantik belgilari va ularning berilish yo'llari.

Dastlab termin “freym”ni (ingliz tilidan Frame – ramka-doira) Amerikalik olim Marvin Minskiy XX asrning 70 yillarida bilimlar strukturasi va saxnalarda semantik maydonni qabul qilish uchun tilshunoslikka olib kirdi.

Freymlar nazariyasi ijtimoiy kundalik hayotni tahlil qilish vositasidir. Ular intellektual bilimlarni badiiy tasavvur qilish imkoniyatini tug'diradi.

Freym – inglizcha (frame) bo'lib, “karkas” yoki “ramka” degan ma'nolarni bildiradi. Bu atamani birinchi bo'lib Marvin Minskiy XX asrning 70-yillarida fanga olib kirgan.

U bilimlarni namoyon etishning keng tarqalgan shakllaridan biri hisoblanadi.

U bilimlarni olam hodisalari bilan bog'lab talqin qilish imkonini beradi.

Freym – obrazning mavhum modeli. Uning bir necha turlari mavjud. Bular: 1) namuna freymlar; 2) nusxa freymlar; 3) struktura freymlar; 4) syenariy freymlar; 5) rol freymlar; 6) holat freymlar va hokazo. Bular ko'proq tahlil tizimida har xil ahamiyatda qo'llanadi.

Freym aniq qotib qolgan bilimlarni qamrab oladi. Bu ilmiy tilda “prezumptsiya” deb nomlanadi.

Freym “slot” deb nomlanadigan alohida nomga ega bo'lgan birliklardan tashkil topadi. Ular bir strukturali bo'ladi va o'zaro freymlar bo'lib birlashadi.

Freymlar yuqoridan pastga qarab boradi. To'ldirilgan freymlar “protofreymlar”, to'ldirilgan freymlar esa “ekzofreymlar” deyiladi. Protofreym ekzofreym uchun o'rab sifatida muhim hisoblanadi.

U ichki talqinni amalga oshirishga undaydi.

Hozirgi paytda ko'pchilik olimlar bilimlar strukturasi va til sistemasida ularning birlashish printsiplarini o'rganishda freym tushunchasi o'ta foydali ekanligini ma'qullamoqdalar. Shuni hisobga olmoqlik lozimki, muammolarning murakkabligi va umumiyligi tilda bilimlar xususiyatini ko'rsatish bilan bog'likligi muhim o'rin tutadi. Biz freym tushunchasiga e'tiborni qaratar ekanmiz, inson bilimini sxematik yo'llar orqali bilib olish imkoniyatini ko'rib chiqamiz.

Kognitiv tilshunoslikda freym tushunchasi

I. «Frame» (freym) – inglizcha so'zdan olingan bo'lib, «karkas» yoki «ramka» degan ma'nolarni anglatadi. Bu atamani birinchi bo'lib fanga, 1974 yilda, sun'iy intellekt muammolari hamda kompyuterda bilimlarni namoyish etish usullarini tadqiq qilgan amerikalik olim Marvin Minskiy olib kirdi. Ushbu atama sun'iy intellektni modelashtirish jarayonini tasvirlashda foydalanishni davom ettirib, u o'z o'rnini kognitiv tilshunoslikda topdi desa, mubolag'a bo'lmaydi.

II. Ch.Fillmor «freym» tajribani andozaga soluvchi kognitiv tuzilma, bo'lib, lisoniy birliklar vositasida shakllanishini aytadi: «Freym – kontseptning negizini tashkil qiladi va ayrim freymlar tug'ma (tabiiy) hisoblanadi.» N.V.Volosuxina kontsept va freym orasidagi o'zaro munosabatni tahlil qilib, freym deganda stereotip situatsiya haqidagi bilimlarni hosil qiluvchi kognitiv modelni tushunadi va freymni – kontseptning skleti deb izohlaydi. Sh.Safarovning o'zbek tilshunosligida «freym» atamasi haqidagi nazariy qarashlari alohida ahamiyat kasb etadi. Uning fikricha: «Har bir shaxs ongida «freymlar to'ri to'plami» mavjudki, ushbu to'plam bilim va idrok faoliyatini ma'lum ko'rinishdagi «andoza»lar asosida amalga oshishini ta'minlaydi.

III. Freymning tabiati va uning asosiy belgilari haqida bildirilgan jahon va milliy tilshunoslikdagi fikr-mulohazalarni o'rganish va tahlil qilish natijasida shuni aytish mumkinki, turli tadqiqotlarda mazkur tushunchaga berilgan ta'riflar bir-birini inkor etmaydi, aksincha, biri ikkinchisini to'ldiradi va bir-birini taqozo etadi.

IV. Demak, kontsept bilan freym orasida yetarli darajada farq mavjud: kontsept bilimlar bazasini ifodalashda struktura, geshtalt va kichik (bo'linmaydigan) birlikda turli lisoniy sath ma'no birligi sifatida bo'lishi mumkin. Freym – doim strukturaga va semantik bo'linish xususiyatiga ega bo'ladi. Freym nazariyasi ostida shunday gipoteza (taxmin) yotadiki, unda olam haqida bilimlar katakchatuzilmalardan iborat, ya'ni freymlar aniq stsensariylar bilan belgilangan stereotip situatsiyalar to'plamidan tashkil topgan. Biroq, freymni leksik kontseptning turi sifatida qarab chiqish uchun avvalo kognitologiya va kognitiv lingvistika kabi tushunchalar mohiyati xususida to'xtalishga to'g'ri keladi.

V. «Ertak freymi»ida asosiy tushuncha (obraz) va uning atrofidagi yordamchi obrazlar bo'ladi. U asosiy ob'ekt (obraz yoki motiv) tafsilotlari haqidagi bilimlarni qamrab oladi. Shuningdek, ertakdagi ob'ekt va sub'ektlar munosabati haqidagi bilimlar ham

freymdir. Shuning uchun u ijtimoiy o'zaro harakat (interaktsiya haqidagi bilimlar) majmuini o'zida namoyon etadi.

Metodning maqsadi: Bu metod murakkab, ko'ptarmoqli, mumkin qadar, muammoli xarakteridagi mavzularni o'rganishga qaratilgan. Metodning mohiyati shundan iboratki, bunda mavzuning turli tarmoqlari bo'yicha bir xil axborot beriladi va ayni paytda, ularning har biri alohida aspektlarda muhokama etiladi. Masalan, muammo ijobiy va salbiy tomonlari, afzallik, fazilat va kamchiliklari, foyda va zararlari bo'yicha o'rganiladi. Bu interfaol metod tanqidiy, tahliliy, aniq mantiqiy fikrlashni muvaffaqiyatli rivojlantirishga hamda o'quvchilarning mustaqil g'oyalari, fikrlarini yozma va og'zaki shaklda tizimli bayon etish, himoya qilishga imkoniyat yaratadi. "Xulosalash" metodidan ma'ruza mashg'ulotlarida individual va juftliklardagi ish shaklida, amaliy va seminar mashg'ulotlarida kichik guruhlardagi ish shaklida mavzu yuzasidan bilimlarni mustahkamlash, tahlili qilish va taqqoslash maqsadida foydalanish mumkin.

Metodni amalga oshirish tartibi:

trener-o'qituvchi ishtirokchilarni 5-6 kishidan iborat kichik guruhlariga ajratadi;

trening maqsadi, shartlari va tartibi bilan ishtirokchilarni tanishtirgach, har bir guruhga umumiy muammoni tahlil qilinishi zarur bo'lgan qismlari tushirilgan tarqatma materiallarni tarqatadi;

har bir guruh o'ziga berilgan muammoni atroflicha tahlil qilib, o'z mulohazalarini tavsiya etilayotgan sxema bo'yicha tarqatmaga yozma bayon qiladi;

navbatdagi bosqichda barcha guruhlar o'z taqdimotlarini o'tkazadilar. Shundan so'ng, trener tomonidan tahlillar umumlashtiriladi, zaruriy axborotlr bilan to'ldiriladi va mavzu yakunlanadi.

Til shakllari					
Adabiy til		Badiiy til		Xalq jonli tili	
afzalligi	kamchiligi	afzalligi	kamchiligi	afzalligi	kamchiligi
Xulosa:					

«FSMU» metodi

Texnologiyaning maqsadi: Mazkur texnologiya ishtirokchilardagi umumiy fikrlardan xususiy xulosalar chiqarish, taqqoslash, qiyoslash orqali axborotni o‘zlashtirish, xulosalash, shuningdek, mustaqil ijodiy fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Mazkur texnologiyadan ma’ruza mashg‘ulotlarida, mustahkamlashda, o‘tilgan mavzuni so‘rashda, uyga vazifa berishda hamda seminar mashg‘ulot natijalarini tahlil etishda foydalanish tavsiya etiladi.

Texnologiyani amalga oshirish tartibi:

- qatnashchilarga mavzuga oid bo‘lgan yakuniy xulosa yoki g‘oya taklif etiladi;
- har bir ishtirokchiga FSMU texnologiyasining bosqichlari yozilgan qog‘ozlarni tarqatiladi;
- ishtirokchilarning munosabatlari individual yoki guruhiiy tartibda taqdimot qilinadi.

FSMU tahlili qatnashchilarda kasbiy-nazariy bilimlarni amaliy mashqlar va mavjud tajribalar asosida tezroq va muvaffaqiyatli o‘zlashtirilishiga asos bo‘ladi.

Fikr: Globalizatsiya boshqa sohalardaki kabi tilshunoslikda ham yangi kasblarni paydo bo‘lishiga olib keladi

Topshiriq: Mazkur fikrga nisbatan munosabatingizni FSMU orqali tahlil qiling.

II. NAZARIY MATERIALLAR

NAZARIY MATERIALLAR

KOGNITIV TILSHUNOSLIK

- 1. Kognitiv lingvistikaning kelib chikishi va yunalishlari**
- 2. Kognitsiya termining lisoniy semantik xususiyatlari. Kognitivizm umumilmiy yo'nalish**
- 3. Shaxsning kognitiv stili**
- 4. Olam va til kognitsiyasi**
- 5. Lingvistik va ekstralinivistik kognitsiyalarni anglash**
- 6. Kontsept va uning turlari.**

Kognitiv tilshunoslik ham insonning bilish faoliyati bilan shug'ullanuvchi fanlar tarkibiga kiradi. Kognitiv tilshunoslik termining mazmuni inglizcha “cognitive-” bilishga oid” so'zi bilan bog'liq.(Qiyoslang: “cognize – bilmoq, anglamoq, tushunmoq,” “cognition-bilish faoliyati »). Malumki, kognitsiya olamni bilishda inson bilimlarining ongda paydo bo'lish va boyib borish jarayonidir. Kognitsiya – bilimlarni qabul qilish, qayta ishlash, saqlash va ulardan foydalanish jarayonlari tizimidir.

Bilish jarayonining ruhiyatda kechishi masalasi bilan maxsus shug'ullangan psixologlar (J. Bruner, L.Vekker, B.Lomov) voqelikning ongda aks etishi turli xususiyatlarga ega ekanligini qayd qilishadi. Jumladan, muqimlik (idrok etilayotgan predmetning doimiy, muqim bo'lishi), predmetlik(ob'ektning alohida mavjud bo'lishi), butunlik(predmet qismlari va bo'laklarining yangi bir darajada birikishi), umumiylik (predmetning muhim xususiyatlarini farqlash) bular qatoriga kiradi. So'zsiz, ushbu xususiyatlarning barchasini ham bilish jarayonida o'z o'rni bor, ularning har biri bilishning ikkala bosqichda(obraz yaratish va tushuncha hosil bo'lishi) o'zicha namoyon bo'ladi. Kontseptning hosil bo'lishi va uning lisoniy voqealanishid esa umumiylik(aniqrog'i, umumlashtirish) xususiyati alohida rol o'ynaydi.

Kognitiv tilshunoslik majmuaviy tadqiqot yo'nalishi bo'lib, u tilshunoslik va psixologiyadan tashqari, sun'iy intellekt nazariyasi, psixolingvistika, neyrolingvistika kabi fan sohalariga oid ilmiy yondashuvlarni ham umumlashtiradi.

Kognitiv lingvistikaning vazifasi: 1) insondagi bilimlarning paydo bulishida tilning rolini aniklash, 2) kontseptual sistema bilan til sistemasi urtasidagi munosibatni aniklash, 3) bilimni kontseptuallashtirish va kategoriyalashtirish jarayonlarini tushinish, 4) olamning lisoniy va kognitiv (kontseptual) tasvirlari bilan boglik bulgan masalalarni yechish.

Olamdagi narsalarga nom berilishi bu narsalarning tilda aks etishi, obrazli qilib aytganda, o'sha narsalarning lisoniy tasviridir (suratidir). Dunyodagi narsa va hodisalarning til birliklari ma'nolarida mana shunday aks ettirilishini tilshunoslikda “olamning lisoniy tasviri” (языковaya kartina mira) deb ataladi. Dunyodagi narsa va voqealarni konkret tilda aks etishini esa, “olamning milliy tildagi tasviri” (natsionalnaya kartina mira) deb ataladi.

Kognitiv lingvistikaning nazariy asosida “tafakkur tilsiz bo'ladi, ammo muloqot paytida u til orqali yuzaga chiqadi, ya'ni ifodalanadi” degan tezis yotadi. Xuddi shunday fikr bir qancha yillar avval rus olimlari N.I. Jinkin (1982), A.R. Luriya (1998) tomonidan oldinga surilgan edi.

Kognitiv lingvistikaning ijobiy tomonlaridan biri shundaki, u lug'atlarda berilgan so'z ma'nolari juda sayoz ekanligini, ya'ni lug'at tuzuvchilarning lug'oviy ma'no aks ettirgan predmet yoki xodisalarning belgilarini xaddan tashqari qisqartirib tashlashlarini adolatli tankid qiladi va yangi tipdagi lug'atlarni kanday tuzish kerakligi haqida qiziqarli fikrlarni oldinga suradi.

Kognitiv lingvistika to'g'risida gapirar ekanmiz, uning tarixi to'g'risida qisqacha to'xtashga to'g'ri keladi.

“Kognitiv lingvistika” termini birinchi marotaba 1975 yil amerikalik olimlar J. Lakoff va G. Tomsonlarning “Kognitiv grammatikani tanishtiramiz” nomli maqolasida tilga olingan, keyinchalik R. Lengakerning 1991 yilda AKShda chiqqan “Kognitiv grammatika asoslari” kitobida batafsilrok talqin qilingan. L. Talmi, I. Fillmor va U. Cheyff kabi amerikalik olimlar xam kognitiv lingvistikaning ayrim masalalarini yoritdilar.

Kognitiv lingvistika Yevropaga oldingi asrning 90–yillarida kirib keldi. Yevropadagi bu sohadagi birinchi ishlar X.Y. Shmidtning “Kognitiv lingvistikaga kirish (1996)”, B. Xaynening “Grammatikaning kognitiv asoslari (1997)” asarlaridir.

Kognitiv lingvistikani sobiq Sovet Ittifoqiga tarqalishida V.I. Gerasimovning “Xozirgi zamon xorijiy grammatik nazariyalari”(1985) to'plamida bosilgan “Kognitiv grammatikaning paydo bo'lishi” deb nomlangan maqolasi ma'lum rol o'ynaydi. Rossiyada kognitiv lingvistikaning rivojlanishiga Ye.S. Kubryakova, Yu.S. Stepanov, I.A. Sternin, N.D. Arutyunova, A. Vejbitskaya, A. Chenki, S.G. Vorkachev, V.I. Karasik, A.P. Babushkin, Ye.V. Raxilina kabi olimlar salmoqli xissa qo'shdilar.

Kognitiv lingvistikaning eng asosiy tushunchasi “kontsept” tushunchasi bulib, u tafakkur birligi xisoblanadi. Kontseptlarsiz tafakkur bo'lmaydi. Kognitiv lingvistikada kontseptni xamma tilshunoslar tan oladilar, ammo ularning u haqidagi fikrlari xar hil. Masalan:

Kognitiv lingvistikani etnosga, ya'ni millatga tegishli bo'lgan kontseptlar qiziqtiradi.

Bugungi kunda kontseptning ko'p qirrali ekanligi xam ko'pchilik tomonidan tan olinadi. Bu masalada V.A. Maslova bunday deydi: Kontsept – mnogomernoye obrazovaniye, vklyuchayushcheye v sebya ne to'лько ponyatiyno-definitsonnyeye, no i konnotativnyeye, obraznyeye, otsenochnyeye, assotsiativnyeye xarakteristiki, kotoryeye doljny byt' uchteny pri opisanii kontsepta (V.A. Maslova 2002, 59).

Kognitiv lingvistikada kognitiv belgilar va so'z ma'nosi ichidagi semalar farqlanadi. Sema bu so'z ma'nosining qismi bo'lib, u predmet yoki hodisaning biror belgisini aks ettiradi. Kontseptga nisbatan u kognitiv belgi deb yuritiladi.

Olamning inson ongida kontseptlarda aks etishini kognitiv lingvistikada “olamning kognitiv tasviri” (kognitivnaya kartina mira) yoki “olamning kontseptual tasviri” (kontseptual'naya kartina mira) deb ataladi.

Kontseptlar til birliklarining semantikasi yordamida tashqariga chiqadi. Bu birliklar – so'zlar, frazeologik birliklar, gaplar, paremiyalar nutq klishe'lari, fol'klor matnlari. Bularni ayrim tilshunoslar “kontseptning nominativ maydoni” deb atashadi.

Kontseptlarni tilda ifodalanishi haqida ikki hil fikr bor. A.P. Babushkin va S.G. Vorkachevlarga ko'ra, kontsept harqachon so'zlar orqali ifodalanadi (qarang: Z.D. Popova, I.A. Sternin 2006, 55) boshqa fikrga ko'ra kontseptni so'z orqali ifodalanishi shart emas (Z.D. Popova, I.A. Sternin 2006, 55).

Kontseptlarning soni hamma tillarda bir hil emas. Ularning bir kismi ayrim tillarda yo'q. Natijada lakunalar paydo bo'ladi. Bunday lakunalar tillar o'rtasidagi milliy-madaniy farqlarni yaqqol ko'rsatadi. Milliy-madaniy farqlar kontsept tarkibidagi kognitiv belgilar yoki ma'no tarkibidagi semalar farqlarida ham ko'rinadi. Masalan, rus tilidagi "buterbrod" kontsepti "kolbasali", "pishlokli", "sariyog'li", "katletli" kabi kognitiv belgilarga ega, nemis tilidagi "Butterbrot" esa, fakat "sariyog'li" kognitiv belgisiga ega, chunki nemislar buterbrodda faqat sariyog' ishlatadilar.

Kontsept bilan so'z ma'nosini aysbergga o'xshatish mumkin. Agar kontsept aysberg bo'lsa, uning suvdan chiqib turgan qismi so'z ma'nosidir.

Kontsept qismlari til birliklari bo'ylab sochilib ketgan, shuning uchun kontseptni aniqlash uchun kontseptning nominativ maydoni taxlil qilish kerak.

Kontseptlarning tartiblashtirilgan yigindisini "kontseptosfera" deb ataladi. Har bir millat o'zining kontseptosferasiga ega.

Kontseptning mazmuni bilan uning tartkibini adashtirmaslik kerak. Kontseptning mazmunini kognitiv belgilar yig'indisi hosil qiladi. Kognitiv belgilar aks ettirilayotgan predmet yoki xodisaning alohida belgilaridir. Kontsept mazmuni maydoniy printsip asosida tartibga solingan. Unda yadro, yaqin periferiya va o'zok periferiyalar bor. Kognitiv belgilarning u yoki bu zonaga tushishi o'sha belgilarning ongdagi yorqinlik darajasi bilan belgilanadi.

Kontseptning tarkibi haqidagi fikrlar turlicha. Masalan, Yu.S.Stepanov kontsept tarkibida ko'p ishlatiladigan, xammaga ma'lum bo'lgan narsani, ayrim kishilarga ma'lum bo'lgan narsani va tarixiy etimologik axborotni borligini aytadi. Masalan, "8 Mart" kontseptida xammaga ma'lum bulgan "ayollar kuni" kognitiv belgi, ayrim kishilarga ma'lum bo'lgan "ayollar huquqini ximoya qilish kuni" kognitiv belgi va "Klara Setkin tomonidan taklif qilingan" kognitiv belgi-tarixiy axborot bor (Yu.S.Stepanov 1997).

S.G. Vorkachev fikriga ko'ra, kontsept tarkibida tushuncha, obraz va etimologik – assotsiativ belgilar bor (S.G. Vorkachev 2004, 7).

V.I. Karasikga ko'ra, kontsept tarkibida obraz, tushuncha va baxolash kognitiv belgilari bor (V.I. Karasik 2004, 118).

Kontsept tarkibi bo'yicha eng oxirgi yangi fikr Z.D. Popova, I.A. Sterninlar fikridir. Ularning fikriga ko'ra, kontsept tarkibiga quyidagilar kiradi:

- 1) obraz;
- 2) informatsion mazmun (informatsionnoye sodernaniye);
- 3) talqin qilish maydoni (interpretatsionnoye pole):
 - a) baxolash zonasi (otsenochneya zona),
 - b) entsiklopedik zona,
 - v) manfaat zonasi (utilitarnaya zona),
 - g) boshqaruv zonasi (regulyativnaya zona),
 - d) ijtimoiy–madaniy zona,
 - ye) paremiologik zona.

Kontsept til orqali ifodalanganligi uchun uni uning nominativ maydonini tahlil qilish orqali topiladi va bu quyidagicha amalga oshiriladi:

- 1) kalit–so'z aniqlanadi (bu so'z kontseptni tildagi eng to'la ifodalovchi formasidir);
- 2) nominativ maydonning yadrosi aniqlanadi (kalid–so'zning sinonimlari sinonimik lug'atlardan qidirib topiladi);
- 3) nominativ maydonning periferiyalari aniqlanadi (bu badiiy va publitsistik adabiyotlar matnlarini, kalid–so'zning derivativ tarkibini, paremiyalarni, qiyoslash ifodalovchi turg'un birikmalarni, frazeologik birliklarni, kalid–so'z bilan assotsiativ bog'langan so'zlarni, folklor matnlarini tahlil qilish yo'li bilan aniqlanadi).

Kontsept kognitiv tilshunoslikning o'rganish ob'ekti hisoblanib, u siz kognitiv tilshunoslik faoliyat ko'rsata olmaydi. Kontsept ham tafakkur birligi va uning asosida tushuncha, obraz va lisoniy ma'no umumlashmasi yotadi, Kontseptning shakllanishi individual obraz tug'ilishidan boshlanib, lisoniy birlikning paydo bo'lishi bilan tugaydi.

“Kontsept mental(mantiqiy) tuzilma bo'lib, u turli tarkibdagi va ko'rinishidagi bilimlar kvanti yoki umumlashmasidir(Kubrikova i dr. 1996, 90). Kontseptlar inson ongida shakllanadigan turli kategoriyalarni asosini tashkil qiladi, ular uchun tayanch nuqta bo'lib xizmat qiladi.

TILGA KOGNITIV YoNDASHUVNING MOHIYATI NIMADA?

Yaqin-yaqinlargacha tilshunoslik fani u yoki bu til tizimini, matn «qurilishini, ichki tilshunoslik nuqtai nazardan, ya'ni uning substantsional xususiyatlarini o'rganib, tahlil va tadqiqqilib kelgan bo'lsa, endi u bilish, tushunish, idrok etish, anglash, tahlil qilish faoliyatlariga oid tushuncha va kategoriyalar bilan o'z doirasini yanada kengaytirdi. Bu holat esa lingvistikaning falsafa, logika, psixologiya, antropologiya, kibernetika, gnoseologiya (bilish nazariyasi) kabi kognitiv fan sohalari bilan hamkorlik qilish ehtiyojini tug'dirdi. Bu hamkorlik natijasida tilshunoslik inson tafakkur faoliyati muammolari bilan shug'ullanuvchi kognitologiya fani doirasiga kiritildi hamda tilhaqidagi fan kognitiv lingvistika deb atalmish yangi soha bilan boyitildi.

Kognitiv lingvistika 1970 yillarning ikkinchi yarmida shakllangan bo'lib, bu yo'nalish vujudga kelgan AQShda uni ko'pincha "kognitiv grammatika", Rossiyada - "kognitiv semantika", deb atashadi. Uning asoschilari psixolog Dj. Miller va lingvist N. Xomskiylar hisoblanadi. Umuman, kognitologiyani vujudga kelishi hozirgi zamon fanida eng yirik voqeadir. Kognitiv fanining asosiy vazifasi - bilish va aql kognitsiyasini, uning faoliyat ko'rsatishini barcha aspektlarda tadqiqqilishdir. N.Xomskiyning lingvistikaning vazifasi - bu insonning kognitiv qobiliyatlarini o'rganishdir, degan Uoyasi uning shogirdlari Dj. Lakoff, R. Langaker va R. Djekendoflar tomonidan rivojlantirildi.

Kognitiv fan kognitsiya (bilish) bilan shug'ullansa, kognitiv tilshunoslik kognitsiyaning, ya'ni bilishning tilda aks etishini, verballashuvini tadqiqqiladi. Kognitiv fan inson idroki va tafakkuridek murakkab fenomenhaqidagi to'liq va adekvat tasavvurlarga ega bo'lish uchun turli xil soha olimlarining (ruhshunoslar, mantiqshunoslar, faylasuflar, tilshunoslar, matematiklar, kibernetiklar, antropologlar, dasturlovchilar va boshqalar) jamlangan yahlit fikrlarini o'rganadi. Kognitiv tilshunoslik ana shu jamlangan fikrlarning bevosita til bilan bog'liqligini, kognitiv va lisoniy strukturalarning munosabatini o'rganadi va tadqiqqiladi. Shu boisdan ham kognitiv tilshunoslik, insonning bilish faoliyati bilan shug'ullanuvchi fanlar tarkibiga kiradi.

Kognitivlik olam kontseptual manzarasining shakllanishi asosida voqelik to'g'risidagi bilimlarni umumlashtirilgan holda yetkazish va fikrlash jarayonining ehtiyojlarini ta'minlashda namoyon bo'ladi. Tilga bo'lgan kognitiv yondashuv - bu til shaklining oxir-okibat inson ongi, fikri, bilish strukturalarining aks ettirilishidir. Kognitivlik o'z

tuzilishiga ko'ra insonning bilish faoliyatiga tayangan barcha tipdagi bilimlarning tizimlashishini ifodalaydi.

Kognitiv tushunchasi bilish natijasi sifatida voqelikni tuliq aks ettiradi va bilish natijasini qayd qilish uchun xizmat qiladi. Til birliklari esa muloqot jarayonida axborotni yetkazish vositasi, fikrlash jarayonida esa asosiy qurol hisoblanadi. O'z asosida ular turli yo'naltirilganlikka egadirlar, ammo til sohiblarining bir xil bo'lmagan bilimlari va tajribasiga qaramasdan, ular leksikonidagi ma'nolar mos kelishi xam mumkin. Garchi kognitiv tushunchalarning o'zlari ayrim so'zlashuvchilarning ongiga mos kelmasa-da, ma'nolar, tushunchalar to'g'risidagi alohida tipdagi xabarlar sifatida to'g'ri keladi.

Ye.D. Raxilining ta'kidlashicha, insonning til qobiliyatlari - bu uning kognitiv qobiliyatlarining bir qismidir. Kognitiv fan inson miyasi va uning ishining o'rganilishi bilan bog'lik bo'lgan barcha fanlarni quyidagi bir necha yo'nalishlar bo'yicha birlashtirdi, bular: mantiqiy, neyrofiziologik, psixologik yo'nalishlardir. Z.D.Popovning hisoblashicha, kognitiv lingvistika - bu til fikrlashning murakkab munosabatlarini o'rganishning yangi bosqichidir. Kognitiv lingvistika bu - til to'g'risidagi fanning inson psixikasi to'g'risidagi fan bilan o'zaro munosabatlaridir.

Ye.S.Kubryakovning ta'rificha, kognitologiya - bilim va bilish dunyosini idrok qilish natijalari va insonlarning predmetli-bilish faoliyati to'g'risidagi, ular qandaydir tarzda bizning ongimizda mustahkamlangan va mental yoki kognitiv jarayonlarning negizini tashkil qilgan, anglangan va ma'lumotlarning ma'lum tizimiga keltirilgan ko'rinishdagi fandır [3]. "Kognitiv yo'nalish o'zining ilk rivojlanish bosqichida semantikaga nisbatan qoniqmaslikning natijasidir,"- deb yozadi Chenki.

XX asr lingvistikasining eng muhim natijalaridan biri semantikaning tashkil topishi bo'ldi. Tilshunoslarning semantik muammolarga va bu fenomenning tadqiqiga qaratilgan turli yo'nalishdagi tadqiqotlari lingvistikada haqiqiy inqilobni keltirib chiqardi. Ularda integratsiyaviy tendentsiyalarning ustuvorligi qayd etilgan tilshunoslikning yangi qirralari ma'lum bo'ldi: bu ekspansionizm, ya'ni, boshqa fanlarga chiqish, antropotsentrizm - uning tashuvchisini aniqlash maqsadida tilni o'rganish; fundamentalizm - tilning barcha funktsiyalarini ta'riflash va eksplantatorlik - til hodisalarini tushuntirib berishga intilish.

Rey Djekendof o'zining "Semantika va kognitiv faoliyat" nomli asarida (1983) semantikaning insonning boshqa fanlar, eng avvalo, psixologiya bilan kognitiv qobiliyatlarini ta'riflovchi aloqalarini asoslaydi. Nutqni idrok etishda inson, umuman, idrok qilishidagi huddi shu mexanizmlardan foydalanishi ta'kidlanadi.

Ye.S.Kubryakovaning ta'kidlashicha, kognitiv fani turli fundamental fanlar va axborot nazariyasi, kompyuter fanlari, neyrofanlar kabi yangi rivojlanayotgan fanlar o'rtasida aloqalarni o'rganishga urinib ko'rdi. Boshqa tomondan, umumiy qoidalar va tamoyillar, semantik qoidalariga tayanadi. "Lingvistika ichida kognitiv yondashuv tabiiy tarzda, u leksemalarning, ularning qismlari va birikmalarning, konstruktsiyalarning, gaplarning asosiy mazmun-mohiyatini belgilaydigan, semantikaning ustunligini nazarda tutadi".

Kognitiv semantika an'anaviy semantikadan muammolarning qo'yilishi va ularni yechishning metodlari bilan farqlanadi. Til va bilimlar nisbatining muammosi kognitiv semantika masalalarini, tilga bilish vositasi tarzida tegishli bo'lgan hamda til va fikrlash o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning muammosi tilshunoslikning an'anaviy mavzularini yangicha anglab olish imkoniyatini beruvchi, tadqiqotlarni birinchi qatorga olib chiqadi.

Kognitiv semantika, mental strukturalarning rang-barang turlarini tadqiq qilishni hamda bu strukturalarning inson ongiga bo'lgan munosabatlarining turli uslublarini o'z tarkibiga oladigan, tilning kontseptual tahlilini o'z oldiga maqsad qilib qo'yadi. R.O.Yakobson ta'kidlaganidek, "Semantika - bu lingvistikaning o'zagidir".

Kognitiv lingvistikani "haddan tashqari chuqur semantika", deb belgilash va semantik g'oyalarning mutlaqo tabiiy rivojlanishi - til semantikasi toifalari orqasida ba'zi bir yanada umumiyroq tushunchaviy toifalarni ko'rishga urinish, deb qarash mumkin. Lingvistik semantikadan kognitiv grammatikaga bo'lgan yo'l amerikalik lingvistlar L.Talmi va R. Langakerlarning ishlarida bayon etilgan.

Til hodisalariga bo'lgan kognitiv yondashuvning rivojlanishi uning, ongimiz va intellektimizning kontseptual va kognitiv strukturalari to'g'risidagi ma'lumotlar manbasi sifatida tushunilishiga imkon berdi. Til miyamizdagi dunyomiz to'g'risidagi bilimlarning, har xil strukturalarning mavjud bo'lishining eng yaxshi dalili sifatida ifodalanadi.

Kognitiv yondashuv tadqiq ob'ektini yiriklashtirish va leksik ma'nodagi komponentlarni taqdim qilish uslublarini kengaytirishga imkon yaratadi. Kognitiv lingvistikada barcha til jarayonlari insonning bilish faoliyati, dunyoning toifalanishi va kontseptualizatsiyasi bilan bog'liqdir. Kontseptualizatsiya-bu insonga kelib tushadigan axborotning anglanish jarayoni, inson psixikasidagi kontseptlar va barcha kontseptual tizimning hosil bo'lishiga olib keluvchi predmetlar va xodisalarning fikran namoyon bo'lishidir.

Kontseptualizatsiya jarayoni kategorizatsiya jarayoni bilan uzviy bog'liqdir. Bu jarayonlar, o'zaro uzviy aloqada bo'lib, ma'lum toifalar bo'yicha voqelikning bilish natijalarini tartibga soladi. Agarda kontseptualizatsiya jarayoni kelib tushayotgan axborotning tushunchaviy tasniflanishida mujassam bo'lsa, kategorizatsiya esa, u yoki bu munosabatda o'xshashlikni namoyon etish yoki teng darajali sifatda tavsiflanadigan tarzdgagi birliklarning yanada yirik toifalariga birlashtirishga qaratilgan buladi. Ular oxirgi natija buyicha farqlandilar.

V.N.Teliyaning fikricha, kontseptgacha ontologik jihatdan tipli obrazni yaratuvchi va "prototip"ni shakllantiruvchi kategorizatsiya turadi. Z.D.Popovanning ta'kidlashicha, kognitiv lingvistikaning barcha problematikasi uning kontsept, kontseptualizatsiya, kategorizatsiya, kontseptosfera yoki olam tasviri kabi asosiy tushunchalardan iborat [12]. Kognitiv-lingvistikaning asosiy birligi bo'lib, unga berkitilgan narsalar va ob'ektlar nomlarini leksik tizimda izohlab beruvchi kontsepthisoblanadi. Dastlab, "kontsept", "tushuncha" so'zi sifatida idrok etildi. Asta-sekinlik bilan "kontsept" va "tushuncha" atamalari uzaro farqlana boshladi.

Kontseptlar, turli umumlashtirilgan nomlar bilan qadim zamonlardan buyon mutafakkirlarning jiddiy e'tiborini o'ziga jalb etib keldi. Platonning g'oyalar to'g'risidagi ta'limot kontsept ("kontseptning kontsepti") to'g'risidagi tushunchaning timsoli bo'ldi. Umuman olgandakontsept atamasidan to'la huquqli foydalanish XX asrning 80-yillaridan boshlanadi. Hozirgi zamon lingvistikasida kontsept tushunchasiga ko'p olimlar murojaat qiladilar. N.Yu.Shvedova kontsept so'zini, "inson faoliyatining mental, ma'naviy yoki hayotiy-muhim moddiy sohasiga mansub bo'lgan, xalqning tajribasiga, uning an'analari va tarixiga tayanadigan, sotsial va sub'ektiv jihatdan anglab olinadigan va unga yaqin

turgan yoki unga qarama-qarshi bo'lgan boshqa tushunchalar bilan nisbatga kiradigan, bu zinalar orqali yashash doirasi, hayotiy tajriba va anglash va baholash potentsiali"- so'z ma'nosidan (yoki bir necha eng yaqin joylashgan ma'nolardan) keyin turgan tushuncha sifatida belgilaydi.

Kontseptning mavjud bo'lgan ta'riflarida uning mazmuni va turli aspektlari aks ettiriladi. Ushbu tushuncha Ye. S. Kubryakova tomonidan "xotiraning, mental leksikonning, kontseptual tizimning va miya tilining, inson psixikasida aks ettirilgan dunyoning barcha manzarasining operativ, mazmundorligi birligi sifatida tavsiflanadi. Yu. S. Stepanov uni inson mental dunyosidagi madaniyatning asosiy halqasi sifatida belgilaydi: "Kontsept - bu inson ongidagi madaniyatning quyulgan hosilasidir, madaniyat qanday ko'rinishda insonning mental dunyosidan o'rin olishidir. A. Vejbitskaya esa, kontsept - ideal ob'ekt, ya'ni, bizning ongimizda mavjud bo'lgan ob'ekt, deb hisoblaydi. Demak, aytish mumkinki, kontsept so'zining semantik strukturasida turli aspektdagi alomatlarning o'zaro bog'liligini aniqlashga imkon beruvchi, voqea, hodisalar to'g'risidagi bilimlar majmuidir. Z. D. Popova va I. A. Sterninlar fikricha, kontsept - bu, fikrlash faoliyati jarayonida, o'zining turli alomatlari va qatlamlarini aktualizatsiya qilib, turli tomonlari bilan aylanadigan, fikrlashning kompleks birligidir. Kontseptning bu alomatlari yoki qatlamlari tilda nutqiy belgisiga ham ega bo'lmasligi yoki xuddi shu bir so'zning o'zi turli kommunikativ sharoitlarda kontseptning har xil alomatlarini namoyon qilishi mumkin. So'z bir necha asosiy kontseptual belgilarihaqida ma'lumot berishi mumkin, biroqu kontseptni to'liq namoyon eta olmaydi. U kontseptual bilimga yetishish uchun vosita, fikrlash faoliyatida foydalanishga imkon berish uchun insonga go'yo, kontseptni "ochayotgan" kalit sifatida xizmat qilishi mumkin. Kontsept - bu, tilga nisbatan avtonom bo'lgan ong elementidir. A. Vejbitskayaning belgilashicha, kontsept - bu "tanasis tushunchadir", faqatgina so'z uning mavjudligiga sezilarli darajada isbot bo'lishi mumkin. Ko'pgina so'zlar semantik ikki taraflilikka, ya'ni, ma'no va mohiyatga yoki signifikativ va denotativ mazmunga egadirlar, bu esa "tilning kommunikativ va ifodali imkoniyatlarini nihoyatda kengaytiradi".

Inson so'zlarga ularning mohiyati darajasida emas, balki, ular tomonidan yetkaziladigan ma'nolar va kontseptlar darajasida egalik qiladi. So'zlar ma'nosi, bu

ma'nolar orqasida turgan va ularning tushunilishini ta'minlaydigan ma'lum kognitiv strukturalar bilan munosabatdordir. R.Langaker bu kognitiv strukturalarni "cognitivedomains" (kognitiv sohalar, doiralar), J.Fokone va Dj. Lakoff - mental maydonlar, Ch.Fillmor - freymlar, deb nomlagan. L.S.Vygotskiyning fikricha, fikrdan nutqqa bo'lgan harakat, bu individual ma'noning mohiyatga aylanishidir. Fikrning so'zga aylanish jarayoni ichki nutqda amalga oshiriladi, ya'ni, bu yerda ma'noning og'zaki belgilanishi sodir bo'lib, u keyin ravon so'zga aylanadi. Ichki nutqda tashqi nutq nisbatan so'zga ko'proq ma'no yuklangan. Ichki so'zning ma'nosi xarakatchandir; u ichki ongdan nafaqat uz aloqalarining, balki u bilan assotsiatsiyalangan hodisalarningtizimi sifatida qalqib chiqishi mumkin.

Kontsept hamma vaqtham og'zaki ma'noga ega bo'lavermaydi. "Verbalizatsiyaning turli mexanizmlari inson tomonidan har xil darajada o'zlashtiriladi, turli darajalarda saqlanadi va turli tezlikda yo'qotiladi. Bizning bilimlarimiz ma'lum kategorial strukturalar va prototiplar, kognitiv modellar yordamida tashkil qilinadi. N.N.Boldırovning ta'kidlashicha, kognitiv modellar, o'z navbatida kuyidagi kognitiv modellar yordamida strukturlanadigan mental maydonlarni o'z tarkibiga oladi, bular: obrazli-sxematik (sigimlar, manba-yo'l-maqsad, fon-figura, qism-bir butun vah.k.), propozitsional (propozitsiya, stsensariy, sxema, taksonomiya, belgilar tarami va h.k.), metaforik, metonimik mental maydonlardir.

Kontsept tipologiyasi masalasi Dj.Lakoff, Dj.Teylor, L.Talmi, Ye.S.Kubryakova, A.P.Babushkin, N.F.Alefirenko, Z.D.Popova, I.A.Sternin va boshqalarning ishlarida ham ko'rib chikilgan. Juda ko'plab olimlarning tasniflariga asoslangan holda tarkibiga kontsept-taqdimlar, sxema-kontsept, tushuncha-kontsept, freym, stsensariylarni olgan kontseptlarning yig'ma tipologiyasini taklif qilish mumkin. R.Langaker til birliklari ma'nolarini sxemalar kurinishida tasvirlashni taklif qiladi. Sxema asosida, ikkinchi darajali alomatlardan mavhumlashtirilgan holatda, asta-sekin tushuncha vujudga keladi.

Tushuncha- bu predmetning yoki hodisaning eng umumiy, muhim alomatlarini mujassam qilgan kontseptdir. Prototip - ma'lum kategoriyaning tipik a'zosidir. Rivojlanish, xarakat qilish, dinamika sxemalari, bir necha bosqichlardan: voqeaning boshi, kul'minatsiyasi va yakunidan tashkil topgan stsensariyni keltirib chiqaradi. Freym

- predmet yoki hodisa to'g'risidagi standart bilimlarning yig'indisini namoyon etuvchi ko'p komponentli kontseptdir. Ch.Fillmor, uni bilishni, u yoki bu so'z bilan ifodalangan kontsept bilan tahmin qilingan kognitiv struktura sifatida belgilaydi. Z.D.Popovaning yozishicha, freym strukturalari tematik printsip buyicha til birliklarining leksik kategorizatsiyasi va subkategorizatsiyasining negizi sifatida xizmat qilishi mumkin. Muallifning ta'kidlashicha, freym strukturalarining jalb etilishi, shuningdek, funktsiyaviy darajadagi ma'nolarning shakllantirilish uslublarini tushuntirishga yordam beradi.

Freym bilimning shunday strukturasi bo'lib xizmat qiladiki, u yoki boshqa bir kontsept bilan bog'liq bo'lgan tipik va potentsial jihatdan ehtimol qilingan asosiy axborotni o'zida mujassam etadi. Ular zaruriyat yuzasidan xotirada saqlanayotgan komponentlardan tashkil topadi.

Qator ishlarda kontseptlar va freymlar hajmining kesishuvi kuzatiladi. A.P.Babushkin mental strukturalarning boshqa tiplari orasidan, o'z ko'rinishidan, xotirasida saqlanayotgan tipik assotsiatsiyalarning yig'indisini ifodalovchi kontsept-freymnlarni ajratadi. Olim freymni kontseptning tipi sifatida belgilaydi. Kontsept o'z tabiati bo'yicha noverbal hosila bo'lib hisoblanadi. Verbal ta'rifning imkoniyatlari uning faollashuvining faqatgina ikkinchi bosqichida, irodaviy kuchlarni ishga solish va e'tiborni uning qaysidir aspektlariga diqqatni jalb qilish bilan amalga oshiriladi.

Turli tipdagi kontseptlar o'rtasida aniq chegaralar bo'lmaydi, ular harakatchandir. Kontseptlar tiplari mazmuni va strukturasi bo'yicha ham rang-barangdir. Ular uchun umumiy jihat ularning har biri universal kodning birligini ifodalovchi negizli kognitiv qatlamga egaligidir.

Negizli kognitiv qatlam, kontseptning rivojlanishini, uning boshqa kontseptlar bilan munosabatlarini aks ettiruvchi, boshqa kognitiv qatlamlar bilan to'ldirilishi mumkin. Negizli qatlam va kognitiv qatlamlarning yig'indisi kontseptning hajmini tashkil etadi va uning strukturasi belgilaydi. Z.D.Popova va I.A.Sterninlar kontseptlarning uchta strukturaviy tipini ajratadi: bir darajali, ko'p darajali, segmentli.

1. Bir darajali kontsept faqatgina bitta negizli qatlamdan iborat. Bunday strukturaga go'dakning ongidagi ko'pgina kontseptlar ega bo'ladi. Ko'p darajali kontsept o'z tarkibiga, abstraktsiya darajasi bo'yicha farqlanadigan bir necha kognitiv qatlamlarni kiritadi.

Segmentli kontsept o'z tarkibiga abstraktsiya darajasi bo'yicha teng huquqli bo'lgan boshqa qatlamlarni ham kiritadi. Negizli qatlam va kognitiv qatlamlarning yig'indisi - bu kontseptning o'zagidir [28].

2. Keyingi yillarda turli sohalarda tadqiqot olib borayotgan olimlar, jumladan, tilshunoslar ham kontseptlar, mikrokontseptlar, makrokontseptlar va superkontseptlarni ajrata boshladilar. Makrokontseptlar mental birlikning semantik potentsialini amalga oshiradi va umumiy tushunchaning barcha semantik modifikatsiyalarining manbasi va boshlang'ich punkti sifatida ifodalanadi. Superkontsept mental birlikning sintaktik imkoniyatlarini ifodalaydi va umumiy kontseptual ma'no bilan bog'liq bo'lgan vaziyatlarning xilma-xilligida ifodalanadi. Bu tushunchalar mazmuni jihatidan juda yaqin va roli bo'yicha faqatgina, tildan tashqari voqelik va global tushuncha aspektlarining konkretizatsiyasi to'g'risidagi mental mazmunni yetkazishda o'zaro farqlanadi. Yanada abstraktroq global ma'noni ifodalaydigan superkontsept kontseptual sinfning eng yuqori pog'onasini tashkil etadi. Unda ob'ektlar va vaziyatlar to'g'risidagi bilimlar yig'indisi aloqalar va munosabatlarning bir butunligi va ko'p xilligida mujassamlangan.

3. Dunyoning tilga oid va tushunchaviy manzaralari aynan, global kontseptlar (superkontseptlar)dan tashkil topadi. Superkontsept, abstraktsiyaning eng yuqori darajasining semantik kategoriyasi bo'lib, turli hajmdagi leksemalarning bloklarini, ya'ni, kamroqhajmdagi paradigmatic guruhlarni o'ziga kiritib oladi.

4. S.D.Lixachyovning ta'rificha, kontseptosfera-ma'lum millatning kontseptlar yig'indisidir. Millatning madaniyati, uning folklori, adabiyoti, fani, san'ati, dini, tarixiy tajribasi naqadar boy bo'lsa, shu qadar, uning kontseptosferasi boy bo'ladi [29]. V.V. Красных milliy kontseptning quyidagi ta'rifini beradi: "milliy kontsept- eng umumlashgan, maksimal darajada mavxumlashgan, biroq ongda konkret tarzda namoyon bo'lgan milliy madaniyat hususiyatga ega barcha valentli aloqalarning yig'indisida kognitiv jihatdan qayta ishlanishga tortilgan "predmet"ning g'oyasidir" [30].

5. Kognitiv lingvistika insonning faol, ongli-kreativ faoliyatidan kelib chiqadi. V.Z. Демьянковning ta'kidlashicha, kognitiv lingvistikada "insonga homoloquens sifatida xos bo'lgan, faqatgina, u va yana u kognitiv struktura va jarayonlar ko'rib chiqiladi" [31].

6. Dunyo manzarasi inson muloqoti uchun birinchi darajali ahamiyatga ega. V.I.Postovalovning hisoblashicha, dunyo manzarasi insonlar integratsiyasining o'zagi, inson hayotiy faoliyatining turli sohalarini uyg'unlashtirishning va ularning o'zaro aloqasining vositasi bo'lib hisoblanadi [32].

7. Modomiki, til insonning alohida atributi (ramzi) hisoblanar ekan, olamning lisoniy manzarasida inson markaziy figura sifatida gavdalanadi. Inson - tilning yaratuvchisi va tarqatuvchisi, olamning asosiy harakat qiluvchi shaxsidir. Jismoniy, intellektual va nutriy harakatlarni bajarayotgan odam olamning lisoniy manzarasida dinamik jihatdan faoliyatli zot sifatida gavdalanadi. U tabiatda va jamiyatda yashaydi. U harakat qiladi, faoliyat ko'rsatadi, fikrlaydi, bilimni egallaydi, his etadi. Inson predmetlar va hodisalarning alomatlarini, ularning aloqalari va munosabatlarini ko'radi va bilib oladi. Konkret predmetlar va hodisalarni kuzatish, inson sabab-oqibatli aloqalarni topish jarayonida abstrakt fikrlashgacha ko'tariladi.

8. Olamning barcha turli manzarasi, insonning butun hayoti tilda aks ettiriladi va kommunikatsiyaning mazmuni bo'lib qoladi. Til ham ob'ektiv ham sub'ektiv hodisadir, u dunyoga va insonga qaratilgan. G.V. Kolshanskiy ta'kidlaganidek “Til ison ongidan ayri bo'lgan dunyoni yarata olmaydi, chunki, u o'z-o'zidan inson dunyosini ob'ektiv dunyoning aks yettirilishi shakli sifatida ifodalaydi”.

9. Yuqorida aytilgan fikrlardan kelib chiqqan holda shunday xulosa qilish mumkinki, kognitiv tilshunoslikning predmeti til va nutqda aniq konseptlarni aks yettiruvchi leksik, frazeologik birliklar, fikrlar va matnlardir. Kontseptning qanday tomonlari, qatlamlari, komponentlari tilning semantik maydoniga kirish, qanday qilib ularni kategoriyalashtirish, ma'lum tilning qaysi qismlarida yuzaga kelishi, namoyon bo'lishi kognitiv lingvistikada o'z aksini topadi. Kognitiv lingvistik tadqiqotlarning asosiy maqsadi u yoki bu milliy tilda ma'lum kontseptning o'rganilishiga bog'liq barcha so'z va ifodalarni tavsifla, ularni tizimlashtirish, ya'ni til tiziminig qismlarini bir tartibda belgilash orqali berilgan kontseptning mohiyatini ochib berishdir. Chunki, kognitiv tilshunoslik ijtimoiy hayotda jamlangan fikr va tasavvurlarning bevosita til bilan bog'liqligini, kognitiv va lisoniy strukturalarning munosabatini o'rganuvchi, insonning bilish faoliyati bilan shug'ullanuvchi fandir.

KOGNITIV TILSHUNOSLIKDA QO'LLANILDADIGAN TERMINLAR

SENARIY

Stsenariy biror bir tipik hodisaga xos o'zaro bog'liq faktlarning ularning uzviyligini aks ettiruvchi namunaviy shakl misolida yoritilishidir. Ushbu namunaviy struktura ma'lum voqelik bo'lagiga oid harakatlar, holatlar uzviy munosabatlaridan iborat (masalan, restoranda tushlik, dars jarayoni, institutga qabul, muzey ziyorati va hokazo).

Stsenariy (scenarios) tushunchasini kognitologiyaga oid tadqiqotlar doirasiga birinchilardan bo'lib sun'iy intellekt bo'yicha mutaxassislar R.Shenk va R.Abelsonlar kiritishgan (Schank yet al. 1975) va ularning talqinicha, ushbu tushuncha voqealar ketma-ketligini, ularning o'zaro boglanishini ko'rsatish uchun zarur. Har bir stsenariy tarkibida slotlar (kichik mazmundagi qismlar) ajratiladi va bu slotlarda voqea yshtirokchilarining roli, maqsadi kabilar o'z aksini topadi.

«Oziq-ovqat do'koni» stsenariysi taqdimiga misol keltiramiz:

Stsenariy: do'kon

Rollar: mijoz, sotuvchi, xazinachi. Maqsad: oziq-ovqat mahsulotlarini xarid qilish uchun do'konga borish.

1 -sahna: do'konga kirish:

Mahsulotlarni ko'zdan kechirish,

Mahsulotlar narxi bilan tanishish,

Sotuvchi bilan maslahatlashish,

Mahsulotlarni tanlash,

2-sahna: tanlangan mahsulotlarni aravachaga solish, xazinachi tomon yurish.

3-sahna: xazinachidan hisob-kitobni so'rash, Pulnito'lash, Chekni olish, Do'kondan chiqib ketish

SKRIPT

Okript (inglizcha script so'zining tub ma'nosi «qo'lyozma, yozuv») namunaviy kontseptual tuzilmalarning bir turi sifatida qaralib, u inson tafakkurida aks etayotgan borliqdagi voqealarning me'yoriy ketma-ketligi namunasidir. Skript tarkibiy tuzilishi jihatidan stsenariyga juda ham yaqin turadi, hatto ayrim hollarda uni to'lig'icha takrorlaydi. Skript tarkibiga kiruvchi voqealarning sabab-oqibat munosabatlari asosida,

tizimiy bog'lanishi, ketma-ketligi hamda ushbu voqealarning stereotip takrorlanuvchanlik xususiyati uning asosiy tavsifiy belgisi sifatida qaraladi.

Skriptning semantik xususiyatlari haqida gap ketganda, uni Ye.Rosh talqinidagi «prototip» tushunchasi bilan kiyoslash mumkin. Ushbu nazariya doirasida axborotning sub'ekti ongida tarkib topishi farqlovchi va umumlashtiruvchi belgilarning kichik to'plamchalarining o'zaro munosabatga kirishuvidan iborat deb ta'riflanadi. Demak, skript bevosita, ma'lum leksik birlik vositasida inson ongida «uyg'otiladigan» semantik axborot to'plamidan hosil bo'ladi.

Masalan, «Doctor» (doktor) skripti quyidagi semantik axborot to'plamidan iborat:

- Subject (+ Human) (+ Adult)
- Sub'ekt (+ shaxs) (+ katta yoshda)
- Activity : Studi medecine
- Faoliyat: tibbiyotni o'rganish
- Receive patients: patients come
- Bemorlarni kabul kilish: bemorlar kelishadi
- doctor listens to complaints
- doktor bemor shikoyatlarini eshitadi.
- doctor examines the patient, etc
- doktor bemorlarni ko'rikdan o'tkazadi va hokazo.

FREIM

Har bir inson xotirasida ma'lum miqdordagi bilimlar strukturasi zahirasi saqlanadi va aynan shu zahira axborotni qabul qilib idrok etish vositasi rolini o'taydi. Boshqacha aytganda, har bir shaxs ongida «freymlar to'ri to'plami» mavjudkim, ushbu to'plam bilim va idrok faoliyatini ma'lum ko'rinishdagi «andoza»lar asosida amalga oshishini ta'minlaydi.

Freym xuddi shu guruhdagi andozali strukturalar qatoriga kiradi. «Freym» (Frame) tushunchasining ilmiy qo'llanishga kiritilishi kompyuterni dunyoviy bilim imkoniyatlari bilan ta'minlash va sun'iy intellekt nazariyasi rivojlantirish borasidagi intilishlar bilan bog'liq. Kompyuter bilimlari bo'yicha mutaxassis Marvin Minskiy freymni «andozali voqelik holatini aks ettiruvchi axborot strukturasi» deb ta'riflaydi (Minsky 1975: 212;

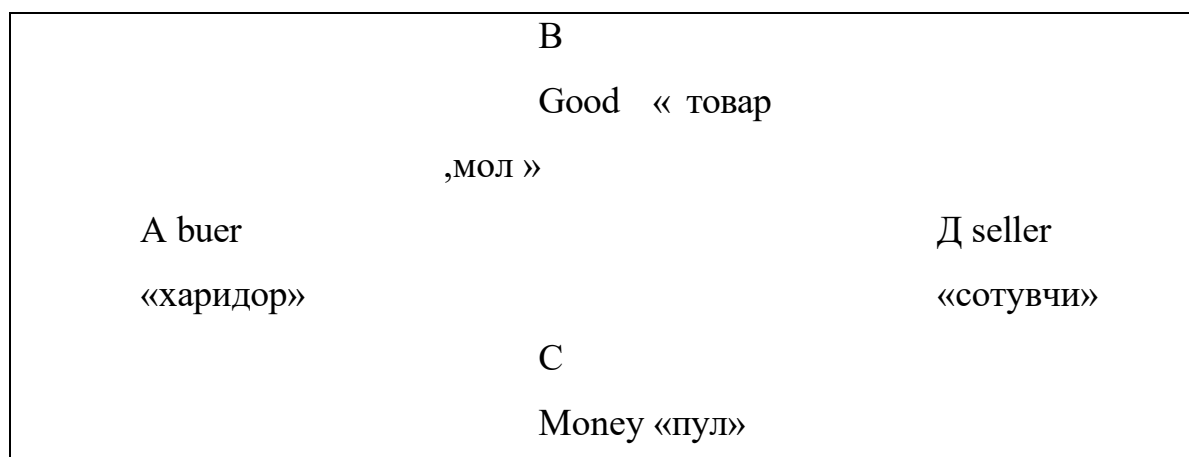
Minskiy..-, 1979). «Freym» tushunchasini tilshunoslikka birinchilardan bo'lib Ch.Filmor tadbiq etdi (Fillmore 1985; Fillmor 1988). Ammo oldingi tajribaning yangi axborotni

qabul qilish va idrok etishdagi rolini maxsus o'rgangan psixolog F.Bartlett ushbu faoliyat «bilishning stereotni namunalari hamda ma'lum ijtimoiy guruh uchun xos bo'lgan normalar (me'yorlar)» zahirida kechishini ta'kidlagan .

Tilshunos Ch.Filmor talqinida «freym» tushunchasi ancha tor ma'no kasb etadi.

Uning talqinicha, freym tajribani andozaga soluvchi kognitiv tuzilma bo'lib, ushbu tuzilma lisoniy birliklar vositasida shakllanadi hamda kontseptning negizini tashkil qiladi.

Charlz Fillmor freym tushunchasini izohlash uchun keltirgan ayrim misollarga murojaat qilamiz. Binobarin, «commercial event» (savdo voqeasi) deb nom olgan freymni olaylik. Ushbu freymda aks etadigan voqea inglizcha buy «xarid qilmoq» freymi ko'llanishi bilan tasvirlanadi. Dastlab «A» shaxsning puli bor, boshqa bir shaxs «V» da sotiladigan mol (tovar) bor. Narx kelishilgandan so'ng «L» pulni «V» ga to'laydi va kerakli molni sotib oladi. Voqeaning yakunida «A» xarid qilingan tovarning egasiga aylanadi. «V» esa - pulning egasi. Ayrim yo'l-yo'lakay uchraydigan holatlarni chetlab aytish mumkinki, BUY «xarid qilmoq» kategoriyasi ka.mida yana to'rt kategoriya bilan boglanadi. Bular BUYER «xaridor», SELLER «sotuvchi», GOODS «tovar, mol» va MONEY «pul». Aynan shu kategoriyalar bog'liqligi BUY «xarid qilmoq» freymini tashkil etadi (Fillmore 1977: 104):BUY «харид қилмоқ» фойдаланиш-

GEShTALT

O'tgan asrning birinchi choragida olmon psixologlari V.Kelsr, M. Vsrtxaymer, K.Dunker va ularning boshqa hamkasblari laboratoriyalarda olib borgan amaliy tajribalari asosida predmetlarning xususiyatlarini ularni mantiqan yangi munosabatlarda, bog'lanishlarda bo'lishini tasavvur qilish vositasida aniklash mumkin, degan xulosaga kelishdi. Bu xulosa psixologiyada yangi oqim geshtaltpsixologiya shakllanishiga turtki bo'ldi. Yangi yo'nalishning asosiy tushunchasi «geshtalt» olmoncha gestalt (obraz, struktura, yaxlit shakl) so'zidan olinganligini e'tiborga olsak, ushbu tushuncha ruhiy tuzilmalar obrazlarning o'ziga xos yaxlitlikni ta'minlovchi belgi va xususiyatlarining umumlashmasini antlatadi. Geshtalt nazariyasining asoschilaridan biri Maks Vertxaymer (1880 -1943) ushbu muammoni quyidagicha bayon qilgan edi: «... mavjud bog'liklar asosida yuzaga keladigan yaxlitlik (umumiylik) avval alohida bo'laklar ko'rinishidagi elementlarning keyingi jamlanishidan iborat bo'lmasdan, balki ushbu yaxlitlikning ichki struktur(aviiy) qonuniyatlari bilan belgilanadi»

Ingliz faylasufi taklif qilayotgan induksiya metodining bilish jarayonida amaliy ahamiyatini xech ham inkor qila olmaydi. Ammo ushbu metod qo'llanilganda bilish ob'ektining to'liq mohiyati ochilmasdan qoladi, bunda ob'ektning ko'proq tashqi qiyofasiga oid xususiyatlar, uning boshqa ob'ektlar bilan munosabatining ham tashqi tasodifiy tomonlari e'tiborga tushib, ichki mohiyat nazardan chetda qolishi mumkin. Bunday bilish jarayoni ehtimolli bilimdan boshqa narsa emas. Ob'ektning asl mohiyatini bilish uchun asosiy xususiyatni tasodifiydan ajrata olish, tashqi munosabatlardan ichki aloqaga o'tishni ta'minlash hamda ob'ektning anik, ayoniy obrazi o'rni ideal obrazga murojaat qilish imkonini yaratadigan metod zarur bo'ladi.

Bizningcha, bilish jarayonida yaxlit va uning bo'laklari o'rtasidagi jonli aloqani e'tirof etish geshtalt nazariyasi tamoyillari va tahlil uslublarini inkor qilmaydi. Geshtaltpsixologiya ham yaxlitlikning bo'laklarni idrok etishdagi ta'sir rolini alohida ta'kidlaydi hamda bo'laklarning yaxlitlik tarkibida biriktiruvchi faktorlarni topish vazifasini ko'yadi.

Xuddi shu narsani borliqni idrok etishning «geshtalʼt qonuniyatlari» yoki «geshtalʼt tamoyillari»da ko'rish mumkin. Bu tamoyillarining ayrim-larini eslatmoqchiman (Ungerer 1996: 33).

- «yaqinlik tamoyili» (principale of proximity): bir-biriga yaqin joylashgan elementlar o'zaro bog'liq holda idrok etiladi;
- «o'xshashlik tamoyili» (principale of similarity): bir-biriga monand elementlar yagona bir bo'lak yoki qism sifatida idrok qilinadi;
- «yopiqlik tamoyili» (principale of closure): idrok harakati berk (tugallangan) shaklga yo'naltiriladi;
- «davomiylik tamoyili» (principale of continuation); aloxida elementlar o'rtasidagi uzilish kam bo'lsa, ular yaxlitlik sifatida idrok etiladilar.

Voqeliklardagi ob'ektlarni yaxlitlikda xolistik idrok etilishi xuddi shu tamoyillarga asoslangan. Masalan, turli ko'rinishdagi uy binolari suratini solishtirsak, ularning barchasida umumiy elementlar bor (deraza, eshik, devor, tom va hokazo). Biz bu suratlarni birinchi ko'rganimizda binolarni alohida qismlarga ajratmaymiz, aksincha, faqatgina bino sifatida ko'ramiz. Bunda yaxlitlik idroki, geshtalʼt tamoyillari amal qiladi: Binoning barcha qismlari bir-biriga yaqin, bog'liq («yaqinlik tamoyili»); binoning eshiklari bir xil («o'xshashlik tamoyili»); binoning barcha elementlari bir-birini davom ettiradi, o'zaro aloqada («davomiylik tamoyili»).

Yaxlitlik va bo'lakning bu turdagi munosabati bevosita bo'laknnig yaxlitga «tobe» bo'lishida namoyon bo'ladi hamda ushbu tobelik quyidagi qonuniyatlarda o'z aksini topadi:

- yagona bir element turli yaxlit tuzilmalar tarkibida turlicha idrok qilinadi;
- obrazning ayrim elementlari almashtirilsa-yu, lekin ular o'rtasidagi munosabatlar o'rami saqlansa, obrazning umumiy strukturasi o'zgarmaydi;
- ayrim hollarda ma'lum bir bo'laklar tushib qolganda ham yaxlitlik saqlanadi.

2. LINGVOMADANIYATSHUNOSLIK

Lingvomadaniyatshunoslik fan sifatida va uning o'rganish ob'ekti va asosiy tushunchalari .

Til – madaniyat – elat masalasining tilshunoslikdagi muammosi.

Lingvomadaniyatshunoslik fanining yo'nalishlari.

Qiyosiy lingvomadaniyatshunoslik fan sifatida

Inson faoliyatining o'ziga xos barcha tomonlarini o'z ichiga oladigan madaniyat fenomenining tilda ifodalanishi lingvomadaniyatshunoslik bo'yicha amalga oshirilgan tadqiqotlarda yetakchi rol o'ynaydi. Hozirgi kunda til va madaniyat uyg'unligini sinxron bog'lanishda o'rganishga bag'ishlangan bu fanning jadal shakllanishi va rivojlanishi kuzatilmoqda. Bir tomondan, lingvomadaniyatshunoslik tilda mavjud insonning madaniy omiliga, ikkinchi tomondan, insondagi lisoniy omilga yo'naltirilgan.

Darhaqiqat, «har bir shaxsning lisoniy qobiliyati va muloqot malakasi ma'lum madaniyat hududida, madaniy muhitda shakllanadi va faollashadi. Shunday ekan, insonning tafakkur va lisoniy faoliyati jarayonida yuzaga keladigan birliklarning strukturaviy va mazmuniy sathlarida madaniy elementlarning aks topishi tabiiydir»(Safarov Sh.:2006:65).

Demak, lingvomadaniyatshunoslik inson haqidagi fanning bir qismidir, uning o'ziga jalb qiluvchi markazi madaniyat fenomenidir.

Til va madaniyatni xarakterlovchi belgilarning o'xshashligi ularning munosabatini yagona metodologik asosda ko'rib chiqish imkonini beradi. Lingvistik adabiyotda til va madaniyatning quyidagi umumiy belgilarning mavjudligi e'tirof etiladi:

1. Madaniyat va til – bu insonning va xalqning dunyoqarashini aks ettiruvchi ong shakllaridir.

2. Til va madaniyat o'zaro muloqotda (dialogda) mavjuddir, chunki nutq va uni qabul qiluvchi har doim madaniyat sub'ektidir.

3. Ikkala fenomen ham individual yoki umumiy mavjudlik shakllariga ega, madaniyat va tilning sub'ekti har doim individ yoki sotsium, shaxs yoki jamiyat hisoblanadi.

4. Til va madaniyat uchun umumiy bo'lgan jihat bu normativlik.

5. Tarixiylik esa til va madaniyatning eng mohiyatli xususiyatlaridan biridir.

6. Madaniyat xalqning o'ziga xos tarixiy xotirasidir, chunki til o'zining kumulyativ (to'plovchi) vazifasiga ko'ra kollektiv xotirani saqlaydi va boyitadi (Teliya V.N:1996, 217)

Til va madaniyat o'rtasida umumiylik, o'xshashlik qanchalik darajada bo'lmasin, ularni farqlovchi xususiyatlar ham mavjud. Til va madaniyatning o'ziga xos xususiyati o'rtasida muhim farqlar mavjudligi quyidagicha izohlanadi:

1. Kommunikatsiyaning vositasi sifatida bo'lgan tilda ommaviy adresatga yo'l-yo'riqlar ustun turadi, madaniyatda esa saralanganlik qadrlanadi.

2. Madaniyat belgi tizimi bo'lgani holda, u tildan farqli ravishda o'zicha tashkil topa olmaydi.

3. Til va madaniyat turlicha semiotik tizimlardir. Bunday qiyoslash tadqiqodchilarni madaniyat tilga izomorf emas, gomomorfdir, ya'ni tarkiban o'xshashdir

Madaniy bilimlar esa shu tilda so'zlovchining madaniy-lisoniy kompetentsiyasining (bilimdonligining) bir qismidir. Madaniy kompetentsiya til kompetentsiyasi bilan har doim ham mos kelavermaydi, ammo til kompetentsiyasining madaniy kompetentsiyaga o'zgarishi madaniy kod kategoriyalarida til belgilari interpretatsiyasiga (talqiniga) asoslangan. Aynan ana shu talqin madaniy-lisoniy kompetentsiyadir.

Olamning ikkita modeli – kontseptual va til modellarining o'zaro bog'liqligini qayd qilib, Yu.S.Stepanov ularni o'zaro almashtirib qo'ymaslik haqida ogohlantiradi: «Til modelini madaniyatning predmeti sohasiga, va aksincha, madaniyat modelini tilning predmeti sohasiga ko'chirib bo'lmaydi».

Yu.S.Stepanov ham lingvistik nazariyaga, ham madaniyat nazariyasiga qo'llaniladigan alohida, ancha umumiy tushunchalar apparatini ishlab chiqishga da'vat qildi. Bu esa lingvomadaniyatshunoslikning terminologik tushunchalar asosini (fundamentini) tashkil etadi.

Lingvomadaniyatshunoslik XX asrning oxirgi choragida, tilshunoslikdagi antropologik paradigma mahsuli sifatida paydo bo'ldi. Unga birinchi bo'lib V. fon

Gumbolʻdt asos solib, til xarakteri va xalq xarakterining bir-biriga bogʻliqligini ifodalab bergan. “Turli tillar oʻz mohiyatiga, ong va sezgiga taʼsiriga koʻra haqiqatan ham dunyoni turlicha his etishdir” va “tilning oʻziga xosligi millatning mohiyatiga taʼsir etadi, shuning uchun ham tilni sinchiklab oʻrganish uchun tarix va falsafa insonning ichki dunyosi bilan bogʻlaydigan hamma narsani oʻz ichiga olishi kerak”, degan fikrni bildiradi (Gumbolʻdt V.fon: 1985,370).

Bunday yondashuvning yangiligi shundan iborat ediki, turli til shakllari ortida olim borliqni tafakkur qilish va anglash uslublaridagi farqlarni koʻrdi va tilda madaniyatning oʻziga xos xususiyatlari mujassamlanadi, degan xulosa chiqardi. V.Gumbolʻdtning “til faoliyat sifatida” xususidagi gʻoyasini A.A. Potebnya yanada chuqurlashtirib, tushuntirib berdi (Potebnya A.A.: 1913, 38).

Yevropalik neogumbolʻdtchilik vakillari – L. Vaysgerber, X. Glints va X. Xolʻtslar tafakkurning tarkibini va fikrning tuzilishini tilning oʻziga xos tuzilishlariga bogʻliqligi haqidagi masalani tadqiq qildilar. Ular tilning “mazmuniy” tomoniga asosiy eʼtiborni qaratgan holda, turli tillarning semantik jihatlarini tahlil qilib, ular oʻrtasidagi oʻxshashlik va farq qiluvchi tomonlarini aniqladilar. L. Vaysgerber «borliqni verbalizatsiyalash» tushunchasini kiritib, uni “borliqni til orqali ishgʻol qilish jarayoni va uni bilish obʼekti” deb taʼrifladi va shuningdek, u tilning semantik jihatlarini “taʼsir etuvchi kuch” sifatida tasavvur qilishi kerak boʻlgan “yangi grammatika” tuzilishi zarurligi haqidagi fikrni ilgari surdi (Guxman M.M.: 1961,129).

AQShda V. fon Gumbolʻdt taʼlimotini U.D. Uitni, D.U. Pauell, F.Boas, shuningdek, E. Sepir va B.L. Uorflar rivojlantirganlar.

E. Sepir va B.L. Uorf Shimoliy Amerikalik xindularning tillarini tadqiq qilish natijasida olgan materiallari asosida til kategoriyalarining ongga taʼsiri haqida fikr yuritdilar.

Ular tilning nisbiyligi faraziga asoslanib, turli tillarda turlicha kategoriyalarning mavjudligi shundan dalolat beradiki, bu tillarning sohiblari oʻzlarini oʻrab turgan olamni turlicha tushunadilar, degan xulosaga keldilar.

XX asrning oʻrtasida AQShda “insonni tilda” tadqiq qilish yoʻnalishi paydo boʻldi, bu yoʻnalish vakillaridan biri D.Xayms lingvistik antropologiyaning nazariy va metodologik asoslarini – “tilni va nutqni antropologiya kontekstida oʻrganishni” ishlab chiqdi. Olim shu

qoidadan kelib chiqdiki, bunga ko'ra “tilshunoslikning vazifasi – til nuqtai nazaridan til haqidagi bilimlarni umumlashtirish, antropologiyaning vazifasi esa til haqidagi bilimlarni inson nuqtai nazaridan umumlashtirishdir”(Hymes D.: 1963, 277).

Lingvistik antropologiyaning ijtimoiy paradigmadagi o'rni haqidagi masala bu yo'nalishning yana bir vakili A.Duranti tomonidan tadqiq kilindi; uning nazariyasiga ko'ra, «lingvistik antropologiya qolgan boshqa fanlardan shu bilan farq qiladiki, u asosiy e'tiborni real borliqning individual taqdimotiga qaratadi »(Duranti A.: 1992, 3).

Tilshunoslar til va madaniyatning o'zaro aloqalari masalalariga ko'plab murojaat qilishmoqda, jumladan Yu.S. Stepanovning qayd qilishicha, «oxirgi o'n yilliklarda birorta ham tilshunos, agar u dogmatik strukturalizmning qoidalarini tanqidsiz qabul qilmagan bo'lsa, tilda antropotsentrizm masalasini chetlab o'tmagan»(Stepanov Yu.S.:2007,14)

Shunday qilib, lingvomadaniyatshunoslikning paydo bo'lishi XX-XXI asrlarning falsafiy va lingvistik nazariyalari taraqqiyotining qonuniy natijasidir. So'nggi yigirma-o'ttiz yilda bu fanga bag'ishlangan bir necha ishlar (V.A. Maslova, A.T. Xrolenko, V.V. Vorob'ev, N.F. Aliferenko) nashr qilindi.

V.A. Maslovaning darsligi bu fan bo'yicha eng ommabop ish hisoblanadi. Unda lingvomadaniyatshunoslik fanining metodologik asosi keltiriladi va Rossiyadagi lingvomadaniy tadqiqotlarning zamonaviy yo'nalishlari bayon qilinadi. Muallif “lingvistika va madaniyatshunoslikning tutashgan joyida vujudga kelgan tilshunoslikning sohasi” degan fikrni bildirib, lingvomadaniyatshunoslikning fanlararo xarakterini ta'kidlaydi. Uning ta'rifiga ko'ra, “lingvomadaniyatshunoslik - milliy jonli tilni o'zida mujassamlantirgan va til jarayonlarida namoyon bo'ladigan moddiy va ma'naviy madaniyatni o'rganadigan ijtimoiy fan, yoki “madaniyatshunoslik va tilshunoslik, etnolingvistika va antropologiyaga oid tadqiqotlar natijasini o'z ichiga oladigan bilimlarning integrativ sohasidir”

Muallif madaniy ma'lumotning uzatuvchisi (translyatori) sifatida tilning o'zaro aloqasini va madaniyatni, ya'ni xalqning tarixiy xotirasini lingvomadaniyatshunoslikning ob'ekti, uning tadqiqot ob'ekti esa til birliklaridar, ular madaniyatda timsoliy, etalonli, jonli-metaforik ma'nolarni kasb etadilar va ular afsonalarda, rivoyatlarda, taomillarda, marosimlarda, folklor va diniy diskurslarda o'rnashib qolgan arxetipik va prototipik insonning ongi faoliyatining natijalarini umumlashtiradilar,degan fikrga keladi.

Lingvomadaniyatshunoslikning nazariy-metodologik asoslari tilshunoslikda V.V.Vorob'evning «Lingvomadaniyatshunoslik: nazariya va metodlar» kitobida ancha to'liq bayon qilingan. Bu kitobda lingvomadaniyatshunoslik lingvomamlakatshunoslikning nazariy asosi deb qaraladi; u “madaniyatning va tilning bir-biriga bog'liqligini va o'zaro munosabatlarini ishlab turgan sharoitda o'rganuvchi va bu jarayonni birliklarning bo'linmas tuzilishini til va tildan tashqari (madaniy) mazmunni zamonaviy afzalliklar va madaniy qoidalarga (normalar tizimi va umuminsoniy qadriyatlarga) yo'naltirilgan tizimli metodlar yordamida aks ettiruvchi kompleks umumlashtiruvchi fan deb ta'riflanadi”.

Ye.M.Veremagin va V.G.Kostomarovlar sotsiolingvistikaning lingvodidaktik analogi yoki korrelyati deb ta'riflagan lingvomamlakatshunoslikni, V.V.Vorob'ev amaliy aspekt, chet elliklarga tilni o'qitish jarayonida lingvomadaniyatshunoslikning amaliy jihatdan ro'yobga chiqishi deb qarashni tavsiya qiladi.

V.V. Krasnix o'zining «Etnopsixolingvistika va lingvomadaniyatshunoslik» kitobida lingvomadaniyatshunoslikni “bevosita milliy til manzarasi, tilni bilish, mental-lingval kompleks xususiyatlarini o'rganish bilan bog'liq bo'lgan madaniyatning tildagi va diskursdagi ko'rinishi, aksi va qayd qilinishini o'rganuvchi fan” deya ta'riflaydi(Krasnix V.V.:2002,12). Demak, lingvomadaniyatshunoslik o'ziga xoslikni aniqlash uchun kommunikatsiyaga lingvo-kognitiv yondashuvni qo'llash tavsiya qilinadi, chunki bu yondashuv uni ham umumlingvistik aspekt, ham milliy aniqlangan komponent sifatida tahlil qilish imkonini beradi.

Lingvomadaniyatshunoslik masalalari, shuningdek, Volgograd maktabi olimlari, xususan, V.I. Karasik va Ye.I. Sheygallar tomonidan xam tadqiq qilindi. V.I. Karasik lingvomadaniyatshunoslikni “ilmiy bilimning til va madaniyatning o'zaro bog'liqligi va o'zaro ta'siri kompleks sohasi” deb qaraydi va uning qiyoslanish xarakteriga asosiy urg'u beradi. U realiyalarni va “qo'shimcha ma'lumotlar”ni mazkur xalqning madaniyatini bir xilda tushunish uchun qo'shimcha ma'lumot talab qiladigan konkret va abstrakt nomlarning mazmuniy jihatlarini” o'rganish birliklari sifatida tavsiya qiladi.

Ye.I. Sheygal va V.A. Buryakovskayalarning ishlarida lingvomadaniyatshunoslik «olamning kontseptual lisoniy manzarasi nuqtai nazaridan ijtimoiy ong va til orqali anglash” ni o'rganadigan fan sifatida ta'riflanadi. Mualliflar tomonidan turg'un birikmalar

tarkibiga kiruvchi etnonimlarning lingvomadaniy potentsiali, shuningdek etnonimlarning maqola matnlarida, hikoyalarda va latifalarda qo'llanishining o'ziga xosligi o'rganiladi.

Shunday qilib, lingvomadaniyatshunoslik masalalariga bag'ishlangan asosiy ishlarni tahlil qilib, shu haqida gapirish mumkinki, tilning madaniyatga oid tarkibini tadqiq qilish XX-XXI asrlar tilshunosligi taraqqiyotining qonuniy natijasidir. Ko'p olimlarning lingvomadaniyatshunoslikka qiziqishi uning istiqbolli ekanligidan dalolat berib turibdi. Lingvomadaniyatshunoslik tadqiqotining hammaga ma'qul bo'lgan ta'rifi tilni madaniyat bilan ajralmas bog'lanishda o'rganishdadir. Zero, til va madaniyat, milliy til va milliy madaniyat bir-biri bilan chambarchas bog'likdir.

Til va madaniyat tushunchalariga oid birliklarni ko'rib chiqishda, «avloddan avlodga (tarixiy aspekt), bir ijtimoiy kollektivdan boshqasiga, kollektivdan individga yoki buning aksi (ijtimoiy aspekt), individdan individga (individual-psixologik aspekt), bir millatdan ikkinchisiga (millatlararo aspekt) va boshkalar» (Vorob'ev V.V.:2007,45) lingvomadaniy ma'lumotlarni to'plash va uzatish jarayonida kompleks birliklar tushunchasiga kiritiladi, ular mazmun jihatidan ham lisoniy mazmunga, ham madaniy mazmunga o'zaro bog'liq bo'ladilar.

Bu hodisani belgilash uchun turlicha terminlar tavsiya qilinganligini ta'kidlaymiz: kontsept (Yu.Stepanov, V.Teliya, D.Lixachev, V.Neroznak, N.Arutyunova); lingvokul'turema (V.Vorob'ev), milliy sotsiomadaniy stereotip (Yu.Proxorov), kul'turoznak (madaniy belgi) (A.Onkovich), mifologema (V.Bazylev), logoepistema (E.Vereshagin - V.Kostomarov; V.Kostomarov - N.Burvikova, noema – yangi suz, yangi ibora yoki yangi birlik - E. Gusserly) va boshqalar. Terminlarning ko'pligi, ular o'rtasidagi o'ziga xos «musobaqadoshlik» (bellashuv) lingvomadaniyatshunoslik shakllanish davrini boshidan kechirayotganining belgisidir.

O'z-o'zidan ma'lumki, keltirilgan terminlar mazmun jihatidan (garchi kesishsa ham) to'la mos kelmaydilar, chunki ular tegishli fenomenlarning mentalikka, lisoniy-madaniy tushunchaga oid sohalariga, bu sohalar orasidagi munosabatlarga nisbatan turli qarashlarni ifoda qiladilar. Eng ahamiyatlisi shundaki, bu terminlarning har biri o'zining ilmiy paradigmasida qo'llaniladi va bu paradigmaga xos bo'lgan birliklarning o'zaro bog'liqligiga, bu birliklarning matn bilan munosabatlariga hamda ularning matndagi va diskursdagi

vazifalariga, tegishli birlikning adresatga ta'siriga xos bo'lgan qarashlar tizimini aks ettiradi.

Til va madaniyatning lisoniy xususiyatlarini lingvomamlakatshunoslik yondashuv doirasida o'rganish jarayonida kul'turema tushunchasi tavsiya qilingan. Jumladan, V.G.Gak madaniyatni ma'lum belgilar-kul'turemalar majmui deb hisoblaydi va u shunday ta'kidlaydi: «Tilga oid ifodaga ega bo'lgan kul'turemalar ba'zi bir realiyalarni – predmetlarni, vaziyatni, vazifani, urf-odatni, fe'l-atvor faktini va h.k.larni ifodalash va belgilash uchun borliqning ma'lum elementi bilan o'zaro munosabatda bo'ladilar» (Gak V.G.1998,49)

Etnopsixolingvistika nuqtai nazaridan Yu.A.Sorokin kul'turema/mentalemalarning aylanishi global kommunikativ tarmoq (etnos) ichida sodir bo'ladi deb hisoblaydi. Mazkur birliklar “gomogenlik, barqarorlik va teologik (teologiya – tabiatda hamma narsa oldindan belgilangan maqsadga muvofiq qilib yaratilgan deb talqin qiluvchi diniy ta'limot) jixatlar bilan xarakterlanib, lingvomadaniy umumiylikning (bir xillik) o'z noyoblighi va yaxlitligini saqlab qolish imkonini beradigan semiotik-madaniy himoya usullari haqida xabar beradi», degan fikrni bildiradi Yu.A.Sorokin.

Logoepistema tushunchasini Ye.M.Verezhagin va V.G.Kostomarovlar kiritgan va uni “til birligida saqlangan bilim, o'zining ichki yashirin shakliga, individual tarixiga, o'z munosabatlariga va madaniyatiga ega bilim”, deb ta'riflaganlar(Verezhagin Ye.M.,Kostomarov V.G.:1999,7).

Lingvokul'turema termini V.V.Vorob'ev tomonidan taklif etilgan. Bu terminning mazmuniga olim quyidagi fikrni joylagan: «Lingvokul'turema bosqichlararo kompleks birlik sifatida lingvistik va ekstralingvistik (tushunchaga oid yoki predmetga oid) mazmunlarning dialektik birligidan iborat»(Vorob'ev V.V.1997,35)

Bizning nazarimizda, logoepistema va lingvokul'turema tushunchalariga ancha mufassal xarakteristika berish mantiqqa mos ko'rinadi.

Hozirgi tilshunoslikda lingvokul'turema til sathi birligi deb qaralib, unda lingvistik va ekstralingvistik dialektik yaxlitlik aks etgan bo'lib, bu yaxlitlik o'z ichiga tushunchaga oid va predmetga oid mazmunni oladi. Dialektik aloqa ob'ektni anglash jarayonida bir tomondan lingvokul'turemaning tilga oid va tildan tashqari komponentlarini, ularning notengligi, farqini, ikkinchi tomondan ularning mosligini, aynan o'xshashligini taqozo etadi.

Til lingvokulturemaning tarkibiy qismi sifatida nafaqat uning “yuzaki”, ya'ni tilga oid ma'nosi haqida, balki uning “tugal” mazmuni (ma'nosi) madaniyatning asosi (elementi, segmenti) ekanligi haqida xabar beradi.

Lingvomadaniyatshunoslikning asosiy tushunchasi lingvokulʼturema ekanligini e'tirof etgan holda, O'.Q. Yusupov «lingvokulʼturema o'z semantikasida (ma'nosida) madaniyatning bir bo'lagini aks ettiruvchi til yoki nutq birligidir», degan fikr bildiradi

Lingvokulʼturemalar o'z ifodasida rang-barangdir – ular so'z , so'z birikmasi, matn abzatsi bilan, she'r bilan va hatto katta hajmdagi matn bilan berilishi mumkin.

V.V.Vorobʼev lingvokulʼturema birliklarining manbai quyidagi narsalar bo'lishi mumkinligini ta'kidlaydi:

1. xalq milliy madaniyatining eng ahamiyatli qismi bo'lgan, sivilizatsiyani va madaniyatni bilishning muhim manbai, millat ijtimoiy ongining in'ikosi bo'lgan xalq poetik ijodi;

2. tarix va ijtimoiy fikr yodgorliklari, shuningdek maxsus tarixiy, falsafiy, adabiyotshunoslik, lingvistik, estetik va boshqa tadqiqotlar;

3. millat va shaxsning eng muhim baholari saqlanib qolgan atoqli fan, madaniyat va adabiyot namoyondalarining fikrlari;

4. badiiy asarlar va publitsistika;

5. atoqli shaxslar milliy shaxsning modeli sifatida;

6. barcha narsalarning o'ziga xos xususiyatini yaqqol ajratib ko'rsatuvchi bir millat va uning madaniyatining qiyosiy foni sifatida chet elliklarning fikrlari va mulohazalari”

V.V. Vorobʼev lingvokulʼturema tushunchasini tadqiq qilib, uning iyerarxik tizimi birliklari – lingvokulʼturemalarni tashkil etuvchi lingvomadaniy maydonni tavsif ob'ektining asosiy birligi sifatida oladi. Fikrimzcha, bunday maydonlar olamning etnik manzarasini barpo etadi, ularni qiyoslash esa tillardagi va madaniyatlardagi o'xshashlik va farq qiluvchi jihatlarni aniqlaydi.

Lingvomadaniy maydon lingvokulʼturemalarning tuzilishi sifatida belgilarning, ma'nolarning va madaniyat predmetlari haqidagi tushunchalarning o'zaro munasabatda bo'lgan birligi bilan shakllanadi. Invariant ma'noga ega bo'lgan lingvokulʼturemalarning iyerarxik tuzilishi ma'lum madaniy sohani boshqalardan ajratib beruvchi tegishli madaniy

tushunchalarni ifoda etadi. V.V.Vorobʻevning fikricha maydon unda o'zak (invariant lingvomadaniy mazmunni uzatuvchi), markaz (asosiy tushunchalar, realemlar) va periferiya (ikkinchi semantik funktsiyadagi so'z-tushunchalar, bir-biriga bog'liq maydonlar) ajralib turadigan ma'lum mazmun tarkibini beradi

Shunday qilib, lingvokulʼturema tarkibida madaniy-tushunchaga oid komponent so'zning tildan tashqari mazmuni va keyingi (tushunchaga oid-predmetga oid) ma'nosi sifatida albatta ishtirok etadi.

Logoepistema termini grekcha «logos» (til, nutq, ta'limot, ma'no) va «epistema» (birikma, bilimga, tushunishga olib keluvchi g'oyalar tizimi) leksemalaridan tuzilgan.

Logoepistema deganda turli darajadagi lingvomamlakatshunoslik zarur birliklar tushunilib, ularning mazmuni so'zda, so'z birikmasida, frazeologizmida yoki qanotli iboralarda ifoda etilishi mumkin. Ular matnda “o'tmishning sadosi” sifatida talqin qilinadi.

V.G.Kostomarov va N.D. Burvikova tomonidan ajratilgan logoepistemalar belgilari biz uchun muhim hisoblanadi. Bu belgilar logoepistemani birinchi navbatda lingvistik birlik sifatida ta'riflaydi:

- 1) «so'z ifodasiga ega, buning ustiga, faqat so'zda ifodalanib qolmay, ham so'z birikmasida, ham gapda, ham gapdan ortiq birlikda ifodalangan bo'lishi mumkin;
- 2) aniq tilga aloqadorligi bilan ajralib turadi;
- 3) uni keltirib chiqargan matnga yoki vaziyatga ko'rsatma bo'lishi mumkin;
- 4) kommunikatsiya jarayonida yangidan yaratilmaydi, ammo yangidan boshlanadi;
- 5) kommunikatsiya jarayonida anglab olishni saqlash doirasida shaklan o'zgarishi mumkin; bu holda u matnni tashkil etish kuchiga ega bo'ladi.

Logoepistemani madaniyatshunoslik nuqtai nazaridan ajratib turuvchi belgilar ham ancha muhimdir.

- 1) u madaniy xarakterga ega bo'lgan ba'zi bir bilim mazmundorligi bilan ajralib turadi;
- 2) u semiotik va timsoliy, xususiyatga ega, chunki u jamiyat tomonidan ishlatiladigan belgilar va timsollar elementlari tizimidir;
- 3) uning germeneytik xususiyati mavjud, chunki uni tushunish uchun boshqa matnlar bilan madaniyatning artefaktlari bilan o'zaro bog'lanish talab etiladi;

4)uning didaktik ahamiyati shundaki, uni “madaniyatning ichiga kirib ketish” ma'nosidagi ta'lim olish jarayonida egallash mumkin».

Yuqorida tahlil qilingan juda ko'p fikrlardan kelib chiqqan holda biz lingvokul'turema va logoepistema tushunchalarini quyidagicha ta'riflaymiz:

Lingvokul'turema - bu muayyan bir xalqning, millatning moddiy va ma'naviy madaniyatini, butun borlig'ini til va nutq birliklarida ifodalaydigan kompleks lisoniy-ma'daniy birlikdir.

Logoepistema – bu milliy-madaniy tarix hamda milliy madaniyat bilan uzviy aloqador bo'lgan muayyan bilim, tushunchaga ishora qiluvchi g'oyalar tizimini ifodalaydigan til birligidir. Har bir logoepistemada yuqorida qayd qilingan lingvistik madaniyatga oid belgilarning birikuvi kuzatiladi.

Demak, til madaniyat ko'zgusi sifatida xalqlarning o'zligini, mentalitetini milliy xarakterini, urf-odatlarini, qadriyatlarini ifodalovchi vosita hisoblanib, barcha milliy qadriyatlarni lingvokul'turema va logoepistema tushunchalari orqali yuzaga chiqaradi va bu har ikkala tushuncha-termin ham o'ziga tegishli ilmiy paradigmada qo'llanadi.

3. MADANIYATLARARO MULOQOT

Ma'lumki, til va madaniyat real borliq olamning ajralmas ob'yekti hisoblanadi. Biz til orqali madaniyatlararo muloqatni o'rgatamiz. Til va madaniyat tushunchalari bir-biri bilan uzviy bog'liq semalardir.

Madaniyatlararo muloqat nazariyasida turli xil madaniyat tushunchalarini ajratish mumkin: 1) madaniyat faolligi; 2) tasvirlash madaniyati; 3) funksional madaniyat; 4) baholash madaniyati; 5) ramziy madaniyat; 6) ma'naviy-ruhiy madaniyat; 7) dialogik nutq madaniyati va h.k.

Ta'kidlash lozimki, yuqorida sanab o'tilgan madaniyat turlari umumiiy konsept tushunchasini tashkil qiladi. Chunki konsept va kategoriya tushunchalari madaniyatlararo muloqotning asosiy fundamenti hisoblanadi. Lingvistikada olimlar tomonidan kategoriya va konsept tushunchalariga bo'lgan munosabat turlicha, chunki ushbu masala bo'yicha tilshunoslar aniq bir fikrga kelishi muammo bo'lib qolmoqda. Gap shundaki, konsept va kategoriya, konsept va ma'no, konsept va tushuncha, konsept va konseptual doira kabi tushunchalarning qo'llaninishini chegaralash va ularga aniqlik kiritish shu kunning dolzarb masalalarida biri bo'lib turibdi. Bu holat esa bizga bir oz o'ylashimizga, mantiqan fikrlashimizga to'g'ri keladi, chunki muhabbat, rang, baholash tushunchalari konseptmi yoki kategoriyami degan savolga javob berishga to'g'ri keladi.

Mazkur maqolamizning asosiy maqsadi, madaniyatlararo muloqat nazariyasida, birinchidan, kategoriya va konsept tushunchalarining orasidagi farqni ajratish, ikkinchidan, tilshunoslar tomonidan ushbu tushunchalarni bir xil deb qarashiga, ularni bir-biriga qarama-qarshi qo'yib, sun'iy (soxta) ajratishlariga barham berish hisoblanadi.

Lingvistikada kategoriya va konseptlar orasidagi xususiyatlarni o'rganish alohida kasb etadi. Chunki bu ikki tushuncha inson ongida tafakkurida hosil bo'ladi va mantiqiy gap strukturasini tashkil qilib, turli xil ma'nolar majmuasini ifodalaydi. Kategoriyalar insonning aqliy faoliyatini umumlashtirib, ko'proq asosiy fikrlar majmuasini anglatrsa, konseptlar turli xil ma'nolarni birlashtiradi.

Hamma konseptlar tilda verbalizatsiya orqali yuzaga kelsa, unda kategoriyalar tilda aniq belgilangan vositalar bilan ifodalanishi mustahkamlangan bo'lmaydi,

Konsept va kategoriyalar orasidagi o'xshashlik va noo'xshashlik semantik xususiyatlar quyidagilar.

1. Kategoriya real ob'yektiv dunyoni lisoniy birliklar yordamida ifodalab kelsa, bu ob'yektlar haqidagi tushunchani esa konsept anglatadi.

2. Konsept va kategoriyalarning bir xil til bo'lakli til xodisalar bilan iyerarxik munosabatga kirishish yoki kirisha olmaslik xususiyatlariga shubha bilan qarama-qarash qo'yish kuzatiladi. Ta'kidlash lozimki, konseptlar bir-biridan farq qilsa, unda kategoriyalar ularni turli xil holatda ma'lum bir madaniy o'zarobog'liqlik doirasiga birlashtiradi. Shuningdek konseptlar iyerarxiyasi (konseptlar, mikrokonseptlar, superkonseptlar) va kategoriyalar iyerarxiyasi haqida (kategoriyalar, superkategoriyalar, subkategoriyalar) gapirish mumkin.

3. Konseptlar kategoriyaga nisbatan tilga yaqinroq turadi, chunki ular til ma'nolarini o'zida aks ettiradi, kategoriyalar esa ob'yekt dunyo mohiyatini aks ettiradi. Inson ongida ob'yektiv olamning mohiyati aks etar ekan, tilda bu holat turli xil ma'nolar yordamida o'z ifodasini topadi.

4. Konsept va kategoriya turli xil til xodisasi. Konsept tafakkur doirasiga kirib, bilimlar majmuasini, ya'ni inson ongidagi mental leksikonni, koseptual sistemani va til faoliyatini ifodalaydi. Kategoriya ham tafakkur doirasiga kiradi, ammo u til bo'lagini aks ettirmasdan, balki u guruhlarini va til ob'yektlar majmuasini bildiradi.

6. Konsept va kategoriya o'zaro o'xshash tushunchalarni anglatadi.

7. Konsept va kategoriya o'zaro kesishadigan tushunchalar. Konsept va kategoriyalar orasidagi farq absolyut emas, faqat ular mental xodisalar (strukturalar).

8. Kategoriya ob'yektiv olamni ifodalasa, konsept esa uning mohiyatni bildiradi. Ikkala tushuncha ham umumiy funksiyaga ega. Ammo konsept turli xil ob'yektlarni(muhabbat, do'stlik, qushlar, gullar va h.k.) birlashtirsa, kategoriya bir xil kategoriyalarni umumlashtiradi. Masalan, Mukofotlash(taqdirlash va h.k.). Bu kategoriya turli xil belgilarni aks ettiradi va kategoriya ob'yektini xarakterlaydi. Har bir sanab o'tilgan kategoriya bir xil ob'yektini o'z ichiga oladi, masalan, Mukofatlash kategoriyasi o'z ichiga quyidagi

ob'yektlarni kiritadi: to'lash (plata), sovrin (priz), mukofot(premiya), qalam haqi (gonorar), bepul(grant), sovg'a(podarok) va h.k.

Insonning hissiy tuyg'usini, muhabbatini ham konsept, ham kategoriya deb olish mumkin. "Muhabbat" konsepti o'z ichiga quyidagi ob'yektlarni qamrab oladi: romantik muhabbat, ota-onaga muhabbat, musiqaga muhabbat, ona vatanga muhabbat va h.k.

Romantik muhabbat o'z o'rnida subkategoriyani tashkil qilib, u mumkin bo'lgan hamma ob'yektlarni xarakterlab kelishni talab qiladi. Masalan, erkak kishining ayolga muhabbati yoki ayol kishining erkak kishiga muhabbati, birinchi muhabbat, javobsiz muhabbat, oshiqlik, sof muhabbat, ehtirosli muhabbat, bir-birini sevish.

Sanab o'tilgan ob'yektlar hammasi yagona muhabbat konseptini tashkil etadi.

Hamma ushbu ob'yektlar umumiy kategoriyani tashkil qiladi va ular o'z o'rnida real hayotdan olingan misollar buni aniq aks ettiradi. Masalan, Romeo Juletta, Layli va Majnun, Farhod va Shirin va h.k.

Ta'kidlash lozimki, insonning hissiy tuyg'usini, muhabbatini ham konsept, ham kategoriya deb olish mumkin. "Muhabbat" kategoriyasi o'z ichiga quyidagi ob'yektlarni qamrab oladi: romantik muhabbat, ota-onaga muhabbat, musiqaga muhabbat, ona vatanga muhabbat va h.k.

Mazkur konseptning ikki katta asosiy ko'rinishini ajratish lozim: 1) Biror kimga bo'lgan muhabbat, 2) Biror narsaga bo'lgan muhabbat.

Bu ikki asosiy ko'rinish aniq simvollarda o'z aksini namoyish qiladi.

1. Biror kimga bo'lgan muhabbat o'z ichiga quyidagi kognitiv semalarni oladi: tirik jonzod - muhabbati, muhabbat- tirik jonzotning qalbi-yuragi: Mas: «yaxshi ko'rish, o'z qalbini-yuragini yo'qotish» avoir le coeur pris); «biror kimni sevib qolib, uning qalbini maftun qilish» (charmer le coeur); «yaxshi ko'rish, muhabbat tuyg'usini o'z qalbida olib yurish» (porter dans son coeur).

2. Biror konkret narsani sevish o'z ichiga quyidagi semalarni qamrab oladi: muhabbat-alanga, muhabbat- predmet, muhabbat-urush, muhabbat-metal va boshq.

Biror mavhum narsaga muhabbat:

muhabbat-baho: «muhabbat insonning ichki tana a'zolaridek aziz - lyubov tak je syenna, kak kishki» (frans. aimer qn somme ses (petits) boyaux); «muhabbat inson ko'zidek

aziz - lyubov tak je syenna, kak glaza» (frans. aimer qn somnye (plus que) ses yeux; aimer qn comme les yeux de la tete), muhabbat-qudratli kuch: «lyubov zastavlyayet tansevat daje osla - muhabbat eshakni ham o'ynashga majbur qiladi - lyubov zastavlyayet tansevat daje osla» (l'amour apprend aux anes à danser); «muhabbat qiyinchiliklarni bartaraf etadi - lyubov preodolevayet prepyatstviya - lyubov preodolevayet prepyatstviya» (frans. l'amour rapproche les distances): «muhabbat har qanday yoshni o'ziga maftun qiladi - lyubvi vse vozrasty pokorny» (l'amour est de tous les ages);

muhabbat-biror narsaga majbur qiladi: «meni yaxshi ko'rsang, itimni ham yaxshi ko'r - lyubish menya, lyubi moyu sobaku» (qui m'aime, aime mon chien); «kim meni yaxshi ko'rsa, orqadan yursin - kto menya lyubit, sleduyet za mnoy» (qui m'aime me suit);

muhabbat-zaiflik, kasallik, jarohat: «muhabbat tufayli kasal bo'lmoq - быт болным lyubovyu», «muhabbat-kasalligi-lyubovnaya bolezni» «biror kimga nisbatan o'zining zaifligini his qilmoq - испытыват слабость к кому-то» (frans. Avoir un faible pour qn); tomber amoureux;

muhabbat-biror narsani unutmaslik: «eski muhabbat zanglamaydi - staraya lyubov ne rjaveyet» (vieille amitié ne craint pas rouille); «kimki sevsa, u unutmaydi - kto lyubit, tot ne zabывayet» (qui bien aime tard oublie);

muhabbat-omadlilik: «karta o'yinidan omadi kelmoq - muhabbatdan omadi kelmaslik - vezet v kartax - ne vezet v lyubvi» (heureux au jeu, malheureux en amour);

muhabbat-kambag'allik-nocharlik: «muhabbat va nochorlik bir-biri bilan yaxshi uyg'unlashmaydi - lyubov i bednost ploxo sochetayutsya» (l'amour et la pauvreté font ensemble mauvais ménage);

muhabbat-ayriliq: «ayriliq muhabbatni mustahkamlaydi - razluka ukreplyayet lyubovnoye chuvstvo», «ayriliq muhabbatni poymal qiladi - razluka vredit lyubvi» (l'absence est l'ennemi de l'amour);

muhabbat-go'zallik: «xunuk muhabbat bo'lmaydi - ne бывayet nekrasivoy lyubvi» (il n'y a point de laides amours - il n'y a point de belles prisons ni de laides amours);

muhabbat-telbalik yoki ahmoqlik: etre fou de; etre toqué de qn).

Ta'kidlash lozimki, Muhabbat konseptiga o'zaro mazmun jihatidan yaqin bo'lgan boshqa konseptlardan bir-biri bilan kesishadigan markaziy nuqtani topish zarur. Masalan:

“Muhabbat” konseptini markaz deb olsak, u sub’yektning ob’yektga bo‘lgan kuchli muhabbat tuyg‘usi bo‘lib, mazkur konsept quyidagi konseptlar bilan o‘zaro munosabatda bo‘lib, bitta nuqtada kesishishi mumkin: “istak-tilak”, “nafs-hirs”, “qiziqish”, “hurmat”, “zavqlanish”, “do‘stlik”, “maftun bo‘lish”, “taassurot” kabi.

Romantik muhabbat o‘z o‘rnida subkategoriyani tashkil qilib, u mumkin bo‘lgan hamma ob’yektlarni xarakterlab kelish bilan birga, u “romantik muhabbat” konsepti lug‘at va frazeologik lug‘atlarda o‘zining turli xil ma’nolarni anglatishini talab qiladi. Masalan, erkak kishining ayolga muhabbati yoki ayol kishining erkak kishiga muhabbati, birinchi muhabbat, bir ko‘rishda sevib qolish, javobsiz muhabbat, oshiqlik, shahvoniy muhabbat, sof muhabbat, ehtirosli muhabbat, bir-birini sevishtirish.

Sanab o‘tilgan ob’yektlar hammasi yagona muhabbat konseptini tashkil etadi. Hamma ushbu ob’yektlar umumiy kategoriyani hosil qiladi va ular o‘z o‘rnida real hayotdan olingan misollar buni aniq aks ettiradi. Masalan, Romeo Juletta, Layli va Majnun, Farhod va Shirin va h.k.

Ushbu muhabbat turlari quyidagi kognitiv semalardan farq qiladi: hurmat, do‘stlik, zavq olish-qoyil qolish, qadrlash, shuningdek hissiyotlarning paydo bo‘lishi o‘zaro yaqin tushunchalardan farq qiladi. Mas., ichimlikka xirs qo‘yish(doimiy odat), go‘shni yaxshi ko‘rish(mazza qilish), o‘yinni yaxshi ko‘rish(kuchli ehtiros) kabi.

Yuqoridagi fikrlardan ko‘rinadiki, markaziy ob’yekt sifatida bu yerda muhabbat ko‘plab verbal lisoniy birliklar bilan ifodalanadi. Masalan, fransuz tilida quyidagi lisoniy birliklar “muhabbat” kategoriyasini ifodalash uchun xizmat qiladi: *adorer*, *aimer a la folie*, *aimer an comme (plus que) ses yeux*, *aimer qn comme les yeux de la tete (pop.)*, *aimer qn comme ses (petits) boyaitx (pop.)*, *avoir une veritable adoration pour qn*, *etre passionne de (pour) qn*, *tenir a qn par de fortes attaches*.

“Romantik muhabbat” quyidagi kognitiv semalar bilan bevosita uyg‘unlashib ketgan va ularsiz mazkur konseptni tasavvur qilish qiyin. Masalan:

Biz quyidagi misollarda erkak kishining ayolga muhabbati yoki ayol kishining erkak kishiga muhabbati - sintaktik dervatsiyada qanday namoyon bo‘lishini tahlil qilamiz. Masalan:

1. Luc aime sa femme : □ 1) Luc a de l' amour pour sa femme □ 2) Luc est amoureux de sa femme.

Yuqoridagi sintaktik derivatsiyalarda “ aimer” fe’liga sinonim sifatida “avoir- être” fe’llari kelib, ular “muhabbat” kategoriyasini ifodalab, gapning umumiy ma’nosini saqlab qolmoqda.

2. Pierre a de l amour pour Marie: □ 1) Pierre brule d’ amour pour Marie □ 2) L’ amour consume Pierre

Misollardan ko‘rinadiki, sintaktik derivatsiya tayanch strukturaga asoslanib, uning har bir bosqichida lisoniy birliklar soni ortib boradi. sintaktik derivasion gaplarda bruler . consumer fe’llarining qo‘llanishi “avoir” fe’liga mazmun jihatdan teng bo‘lib, yangi sintaktik derivatsiyani hosil qilmoqda. Sodda gaplarning har ikki turi ham derivasion nuqtai nazardan transformatsiyaga asoslanadi.

Yuqorida berilgan gaplarning sintaktik derivatsiyasidan kelib chiqib, shuni ham aytish lozimki, sintaktik derivatsiya doirasidagi transformatsiya mustaqil usulni emas, balki derivatsiyaning ma’lum bir ko‘rinishini taqozo etadi. Chunki ikki yoki undan ortiq gaplarning transformatsiya qilinishi natijasida yangi struktura – sodda gap shaklidagi sintaktik derivat (hosila) vujudga kelganligini misollarda ko‘rdik.

Ta’kidlash lozimki, “Muhabbat” kategoriyasini ifodalovchi “Amour” so‘zi fransuz tilida turli xil til birliklari bilan qo‘shilib, ham ot, ham sifat, ham ravish vazifasida kelib, har xil sintaktik derivatsiyalarni tashkil etadi. Masalan:

1. «Un amour comme le nôtre devrait s’avouer à la face du ciel ! . -Si je t’aime ! Si je t’aime ! mais je t’adore, mon amour !» (FMB, p. 218).

2. «Elle était amoureuse de Léon, et elle recherchait la solitude, afin de pouvoir plus à l’aise se délecter en son image» (FMB, p. 125).

3. «C’était sous la tonnelle, sur ce même banc de bâtons pourris où autrefois Léon la regardait si amourement, durant les soirs d’été» (FMB, p. 188).

Misollar tahlili shuni ko‘rsatmoqdaki, muhabbat kategoriyasini ifodalovchi “Amour” so‘zi turli gaplarda har xil so‘z turkumlari, ya’ni ot (Un amour), sifat (amoureuse) va ravish (amourement) vazifasida kelib, gapda muhabbat kategoryasining ko‘plab ma’no nozikliklarini anglatib kelmoqda.

Shunday qilib, ushbu maqolada biz tilshunoslikda doim tilshunos olimlarning nigohida dolzarb masala bo'lib kelgan sintaktik derivatsiyaning tilda ifodalanishini "muhabbat" konseptini kategoriya doirasida berishga va tushuntirishga harakat qildik.

Yuqoridagi fikrlardan ko'rinadiki, markaziy ob'yekt sifatida bu yerda muhabbat ko'plab verbal lisoniy birliklar bilan ifodalanadi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, madaniyatlararo muloqat nazariyasi kognitiv lingvistikaning o'rganish ob'yekti hisoblanib, unda inson va uning tafakkuri real olamni baholaydi. Kognitiv lingvistika olamni til yordamida idrok qilinish masalalari hamda tilning olamni bilishda muhim rol o'ynashi kabi masalalarni qamrab oladi. Kognitiv lingvistikaning vujudga kelishi asosan kognitologiyaning paydo bo'lishi va rivojlanishiga bog'lanadi, ammo uni semantika yoki psixologiyadan kelib chiqqanligi haqida farazlar borligini nazardan chetda qoldirishimiz kerak emas.

Kognitiv lingvistika nisbatan yangi yo'nalish bo'lganligi sabab, uning ko'p taraflari xali to'laligicha o'rganilib bo'lgani yo'q. Shuning uchun u ustida xali ko'p ilmiy izlanishlar olib borish talab etiladi.

4. PRAGMATIKA

Pragmatika tilshunoslikning asosiy yoʻnalishlaridan biri boʻlib, u tilning kontekstdagi ishlatilishi va nutq jarayonidagi maʼnolarini oʻrganadi. Bu soha tilning faqat grammatik qoidalar va lugʻat boyligi emas, balki uni qanday qilib samarali va maqsadga muvofiq ishlatishni tushunishga qaratilgan. Pragmatika soʻzi yunoncha "pragma" soʻzidan olingan boʻlib, "harakat" yoki "amaliyot" degan maʼnoni anglatadi. Bu tushuncha tilning ijtimoiy, madaniy va psixologik jihatlarini oʻrganishda muhim rol oʻynaydi.

Fransuz tilida pragmatika "pragmatique" deb ataladi va u nutqda mavjud boʻlgan nazorat, niyat va kontekstni tahlil qiladi. Pragmatika nutqda ifodalangan maʼnolar va ularning qanday qabul qilinishini oʻrganadi. Masalan, fransuz tilida "Tu peux fermer la porte?" degan soʻroq shakli grammatik jihatdan toʻgʻri boʻlishi mumkin, lekin pragmatik jihatdan bu soʻroq yopishni iltimos yoki buyruq maʼnosini anglatishi mumkin. Bu tilning nozik jihatlarini tushunishda pragmatikaning ahamiyatini koʻrsatadi.

Pragmatikada "illokutiv kuch" tushunchasi muhim oʻrin tutadi. Bu tushuncha nutqda ifodalangan niyatni anglatadi. Misol uchun, fransuz tilida "Je promets de venir" degan gapda kishining kelishga vaʼda berish niyati mavjud. Bu gap shunchaki maʼlumot berish emas, balki majburiyatni bildiradi. Pragmatika shunday nuanslarni tushunishga yordam beradi va nutqda ifodalangan niyatlarni va maqsadlarni aniqlashda muhim rol oʻynaydi.

Pragmatika nutqda mavjud boʻlgan "implikatura" tushunchasini ham oʻrganadi.

Implikatura – bu gapda toʻgʻridan-toʻgʻri aytilmagan, lekin mazmunida mavjud boʻlgan maʼno. Fransuz tilida "Il fait froid ici" degan gap shunchaki ob-havo haqida gapirish emas, balki derazani yopishni iltimos qilish maʼnosini ham anglatishi mumkin. Bu tushuncha nutqda yashirin maʼnolar va ularning qanday qabul qilinishini tushunishda yordam beradi.

Pragmatika nutqda mavjud boʻlgan "deyksis" tushunchasini ham oʻrganadi. Deyksis – bu soʻzlar yoki iboralarning maʼnosi kontekstga bogʻliq boʻlishi. Masalan, fransuz tilida "ici" (bu yerda) soʻzi har xil kontekstlarda har xil joylarni anglatishi mumkin. Pragmatika shunday soʻzlar qanday qilib maʼno bildirishini tushunishga yordam beradi va nutqda kontekstning ahamiyatini taʼkidlaydi.

Pragmatika nutqda mavjud bo'lgan "maximlar"ni ham o'rganadi. Bu tushuncha filolog Paul Grice tomonidan ishlab chiqilgan bo'lib, u nutqda mavjud bo'lgan muloqot qoidalarini tushuntiradi. Masalan, fransuz tilida muloqot qatnashchilari aniq, to'liq va mazmunli gaplashishlari kerak. Pragmatika shunday qoidalarni buzish natijasida yuzaga keladigan ma'nolarini tahlil qiladi va nutqda muloqotning samaradorligini oshirishga yordam beradi.

Pragmatika tilning ijtimoiy jihatlarini ham o'rganadi. Bu soha nutqda mavjud bo'lgan madaniy, ijtimoiy va psixologik omillarni tahlil qiladi. Misol uchun, fransuz tilida rasmiy va norasmiy muloqot uslublari farqlanadi. Pragmatika shunday uslublarni tushunish va ularni to'g'ri qo'llashda muhim rol o'ynaydi. Bu tilning ijtimoiy kontekstdagi ishlatilishini chuqurroq tushunish imkonini beradi.

Pragmatika tilning faqat so'zlar va qoidalar emas, balki ularning qanday qilib hayotda qo'llanishini o'rganadi. Fransuz tilida pragmatika nutqning nozik jihatlarini tushunish va uni samarali ishlatish uchun muhim vosita hisoblanadi. Bu soha tilshunoslikni chuqurroq tushunish va nutqda mavjud bo'lgan ma'nolarini to'liq anglash imkonini beradi. Pragmatika tilni faqat tizim sifatida emas, balki hayotning bir qismi sifatida tushunishga yordam beradi.

Pragmatika nutqda mavjud bo'lgan "reja" tushunchasini ham o'rganadi. Reja – bu nutqda ifodalangan maqsad yoki ma'lum bir natijaga erishish uchun qo'llanadigan strategiya. Fransuz tilida, masalan, "Je voudrais un café" degan gap shunchaki istakni bildirish emas, balki kafe sotib olish maqsadini anglatishi mumkin. Pragmatika shunday rejalarini tushunish va ularni nutqda qanday qilib ifodalashni o'rganadi.

Pragmatika nutqda mavjud bo'lgan "kooperatsiya printsipi"ni ham o'rganadi. Bu printsip Paul Grice tomonidan ishlab chiqilgan bo'lib, u muloqot qatnashchilarining birlari bilan hamkorlik qilishini ta'kidlaydi. Fransuz tilida, masalan, "Peux-tu me passer le sel?" degan so'roqda kooperatsiya printsipi asosida javob berish kutiladi. Pragmatika shunday printsipni buzish yoki uni qo'llash natijasida yuzaga keladigan ma'nolarini tahlil qiladi.

Pragmatika nutqda mavjud bo'lgan "ironiya" va "metafora" kabi badiiy vositalarni ham o'rganadi. Fransuz tilida, masalan, "C'est un vrai génie!" degan gap ironiya sifatida

ishlatilishi mumkin, ya'ni kishining aksincha, unchalik aqlli emasligini bildirishi mumkin. Pragmatika shunday badiiy vositalarni tushunish va ularning nutqda qanday qilib ma'no bildirishini o'rganadi.

Pragmatika nutqda mavjud bo'lgan "kortesiya" tushunchasini ham o'rganadi. Kortesiya – bu nutqda ifodalangan odob-axloq qoidalari va xushmuomalalik. Fransuz tilida, masalan, "S'il vous plaît" yoki "Merci" kabi iboralar kortesiyaning namunalari hisoblanadi. Pragmatika shunday iboralarini qanday qilib nutqda samarali ishlatishni o'rganadi va ularning muloqotdagi ahamiyatini tushuntiradi.

Pragmatika nutqda mavjud bo'lgan "kontekstual ma'no"ni ham o'rganadi. Bu tushuncha nutqda ifodalangan ma'nolar kontekstga qarab o'zgarishini anglatadi. Fransuz tilida, masalan, "On se voit demain" degan gap turli kontekstlarda turli ma'nolar bildirishi mumkin. Pragmatika shunday kontekstual ma'nolarini tushunish va ularni nutqda qanday qilib ifodalashni o'rganadi.

Pragmatika nutqda mavjud bo'lgan "dialog" tushunchasini ham o'rganadi. Dialog – bu ikki yoki undan ortiq shaxslar o'rtasidagi muloqot jarayoni. Fransuz tilida, masalan, "Comment ça va?" degan savolga javob berish dialogning bir qismi hisoblanadi. Pragmatika shunday dialog jarayonlarini tahlil qiladi va ularning qanday qilib samarali amalga oshirilishini o'rganadi.

Pragmatika nutqda mavjud bo'lgan "tilning funksiyalari"ni ham o'rganadi. Bu tushuncha tilning turli vazifalarini, masalan, ma'lumot berish, iltimos qilish, buyruq berish kabi funksiyalarni o'rganadi. Fransuz tilida, masalan, "Je t'ordonne de partir" degan gap buyruq berish funksiyasini ifodalaydi. Pragmatika shunday funksiyalarni tushunish va ularni nutqda qanday qilib ifodalashni o'rganadi.

Xulosa qilib aytganda, pragmatika tilning faqat so'zlar va qoidalar emas, balki ularning qanday qilib hayotda qo'llanishini o'rganadi. Fransuz tilida pragmatika nutqning nozik jihatlarini tushunish va uni samarali ishlatish uchun muhim vosita hisoblanadi. Bu soha tilshunoslikni chuqurroq tushunish va nutqda mavjud bo'lgan ma'nolarini to'liq anglash imkonini beradi. Pragmatika tilni faqat tizim sifatida emas, balki hayotning bir qismi sifatida tushunishga yordam beradi.

III. AMALIY MASHG'ULOTLAR

1-2 AMALIY MASHGULOTLAR

KOGNITIV TILSHUNOSLIK

QU'EST-CE QU'UN CONCEPT ?

Il est presque banal d'utiliser aujourd'hui le terme de concept. A tel point que son usage passe-partout ou tout-terrain finit par faire écran à un minimum de clarté. Les concepts sont partout, ils prolifèrent dans tous les domaines, même les plus étranges, mais ils ne sont définis que rarement en tant que tels.

Pourquoi, en effet, définir ou redéfinir un terme qui est connu de tous ? L'illusion majeure est de croire que la notion de concept échappe à la polysémie ou à l'historicité, que cet être de langage est aujourd'hui devenu un point de repère stable, quasi- почти -éternel. Or il n'en est rien. Une brève incursion dans les dictionnaires amène déjà à une première série de perplexités.

Commençons par nous inspirer du Dictionnaire de l'Académie Française, neuvième édition (1992) : CONCEPT (p et t se prononcent) n. m. XVe siècle, au sens de " dessein, projet ". Emprunté du latin conceptus, " action de contenir, de recevoir ", " réunion, procréation ", puis, en latin chrétien, " conception de l'esprit, pensée ". Idée abstraite et générale. 1. LOGIQUE. Construction de l'esprit explicitant un ensemble stable de caractères communs désigné par un signe verbal. Le concept regroupe les objets qu'il définit en une même catégorie appelée " classe ". Le concept d'homme, d'arbre, de maison. On définit un concept en compréhension et en extension. La formation des concepts. Concept a priori на первый взгляд - рассуждение ou concept pur, non tiré de l'expérience. Concept a posteriori- следование за чем-либо, empirique- основанный на опыте. 2. ÉPISTÉMOLOGIE- теория познания. En mathématiques, notion rigoureusement- строго, définie qui sert de fondement ou de principe. Le concept de cercle- окружность, de triangle- треугольник, de nombre, d'ensemble, de sous-ensemble- совокупность;. Dans les sciences expérimentales, idée explicative découlant d'une théorie générale et que l'on vérifie par l'expérimentation. Les relations entre les concepts de pesanteur- сила тяжести, d'énergie, de masse. 3. Par affaibl. Notion abstraite que l'on a ou que l'on se fait personnellement d'une chose, d'une qualité, d'un projet. Son concept de l'honneur diffère du mien.

Première idée, le concept est une construction de l'esprit. Cela semble peut-être évident pour nous, mais ce n'est pas obligatoire. Ici le concept n'est pas présenté comme concept de la chose, mais en tant que concept de l'idée, concept intrinsèque / внутренний; присущий /à l'esprit.

Dans la définition proposée par l'Académie, les concepts sont des créations, voire des procréations (créations en vue d'un projet). Ils s'ajoutent en quelque sorte à ce qui est perçu immédiatement et sont les briques élémentaires de l'univers intellectuel de l'être humain.

En quoi consistent ces constructions de l'esprit ? Par l'entremise d'un signe verbal, d'un mot, d'une expression, l'esprit circonscrit un ensemble de caractères communs, de propriétés communes. Bref, le concept signe une classe d'objets, un regroupement, une catégorie et leur assigne un certain nombre de caractéristiques stables, invariantes. Un concept se définit donc tant par ces propriétés (définition en compréhension) que par la série d'objets auxquelles elle s'applique (définition en extension).

Troisième idée, un concept est une construction de l'esprit qui s'effectue soit a priori soit a posteriori. Ou bien l'esprit conçoit de façon pure, ou bien il effectue une opération de regroupement à la suite d'une expérience. Qu'il puisse y avoir des concepts qui ne soient en aucune façon tirés de l'expérience est difficile à comprendre pour le sens commun. Le raisonnement ordinaire voudrait que tout objet intellectuel provienne directement ou indirectement du réel ou de l'observable. Une métaphore pourrait être utile pour mieux appréhender cette idée : l'esprit humain ne s'applique pas toujours à des événements ou à des phénomènes extérieurs, il tourne également en roue libre, dans une excitation pure de ses facultés, dans un certain plaisir à construire des entités abstraites. Cette cogitation, cette computation pure finit par produire des architectures conceptuelles audacieuses, parfois sans lendemain, parfois fécondes.

Quatrième idée, un concept est une notion rigoureusement- строго, сурово 2) точно,- définie. La rigueur renvoie à la précision et à la stabilité d'une définition. Une définition pose des limites au-delà desquelles un concept n'est plus opératoire. Et une fois décidée, adoptée, il n'est plus question d'en changer.

Nous pouvons évoquer, à cette occasion, un questionnement souvent réitéré face à un outil intellectuel : " S'agit-il, finalement, d'une notion ou d'un concept ? ". La réponse

suggérée/1) внушать; побуждать к чему-либо;/ ici est celle-ci : une notion est peut-être une idée, une tentative de regroupement, mais une idée flottante ou fluctuante, non stabilisée, non-régulée par une définition précise. Par contre, le concept, afin de servir de fondement, de principe ou d'idée explicative, se doit d'être minutieusement établi et ne pas varier avec le temps ou l'humeur du moment.

Reste un dernier aspect affadi, affaibli du concept, dans son usage social, lorsqu'il est dégradé en notion vague. Dès que l'on utilise un terme, un signe verbal quelconque, et que l'on veut lui apporter un surcroît de valeur, on le baptise concept. Dans le domaine des produits marchands, à chaque nouvelle campagne de promotion, c'est "un nouveau concept" qui est lancé sur le marché.

Ce premier tour d'horizon à partir du Dictionnaire de l'Académie, semble cohérent, et reprend un certain nombre d'éléments assez classiques. Pourtant il y a moins un aspect qui peut susciter une interrogation : la notion ou le concept d'esprit. Quelle est cette capacité et où opère-t-elle ? Est un synonyme du cerveau humain ou doit-on penser que l'esprit ne se tient pas dans le cerveau ?

Autre perplexité possible: peut-on se contenter, afin d'approcher quelque peu l'essence du concept, d'une définition en trois ou quatre lignes ? Est-ce suffisant de prendre appui sur un tel raccourci ? Autrement dit, est-il légitime d'appliquer au concept lui-même une définition conceptuelle ?

Cette interrogation, à laquelle nous n'apporterons pas de réponse immédiate, a néanmoins le mérite de souligner le caractère éminemment économique du concept en tant que tel : à la dimension de regroupement de propriétés d'une classe d'objets, il serait alors utile d'adjoindre celle de moindre dépense (d'énergie), de condensation (dans l'espace) ou de gain de temps (raccourci).

Un rapide coup d'oeil à l'histoire du terme " concept " peut nous apporter quelques éléments supplémentaires : "CONCEPT n. m. est emprunté (1404) au latin conceptus "action de contenir", avec son sens chrétien abstrait de " pensée, conception ". Le mot est le participe passé, substantivé, au masculin, de concipere (-> concevoir). A la différence d'idée, qui appartient au langage commun, concept " idée générale " est un terme technique ou d'usage didactique. Son acception philosophique date de 1606 (Descartes), mais ce qu'on peut

appeler le " concept de concept " doit beaucoup, dans son usage contemporain, à Kant, qui en a fait un schéma dynamique pour la pensée, et non plus une configuration statique. Les termes idée générale, concept et notion dépendent dans leurs emplois, des domaines (philosophie, sémantique, terminologie) et des différentes théories. " (DICTIONNAIRE HISTORIQUE DE LA LANGUE FRANÇAISE. Le Robert. 1992)

Prenons appui maintenant sur d'autres références afin de progresser dans la perspective d'une possible conceptualisation du concept. Nous avons vu que la notion de définition, de délimitation précise, est indispensable à la caractérisation du concept. Mais celle-ci s'applique également à d'autres objets du langage, comme par exemple les mots d'un dictionnaire. Il y a donc nécessité d'examiner cette propriété :

"Il y a deux types de définitions, la définition par référence à la chose que le signe dénote / 1) обозначать, указывать /(définition référentielle, définition ostensive) et la définition par le moyen de signes appartenant à un système construit, à une langue artificielle/ 1) искусственный/ ou métalangue / метаязык /(définition sémantique, définition logique)." (DICTIONNAIRE DE LINGUISTIQUE ET DES SCIENCES DU LANGAGE, Larousse, 1999)

Ces deux modalités de la définition, définition de la chose et définition du terme en tant que tel, sèment quelque peu la confusion. La première relève de la désignation d'un objet, alors que la seconde procède à une identification d'un signe dans son rapport aux autres signes. Il serait préférable de ne pas mêler ces deux opérations, comme dans le passage suivant :

"Définir un mot ou un signe stable dans un langage - langue naturelle ou non -, c'est, soit mettre en rapport ce signe avec d'autres, au même niveau sémiotique (et on parle par exemple de synonymie périphrastique, ce qui convient à la définition du dictionnaire), soit avec les signes d'un métalangage construit, ce qui peut être le cas en sciences, parfois en philosophie ou dans n'importe quelle théorie soucieuse de sa terminologie. " (Alain REY.-" Polysémie du terme définition ". LA DEFINITION. Centre d'études du lexique. Paris, Larousse, 1990, p. 14)

Pour établir une définition, il ne suffit pas de désigner une chose, de la montrer avec des mots ou avec le geste -. Définir consiste à mettre en relation des signes (langue naturelle)

ou des concepts (métalangue), le but de l'opération étant d'effectuer une différenciation, - une identification par différenciation de propriétés sémantiques ou logiques. Deux cas de figure se présentent alors : les définitions polysémiques et les définitions exclusives. Les mots du dictionnaire figurent dans la première catégorie et les concepts dans la seconde.

Mais si un concept est une entité intellectuelle susceptible d'être définie de manière monosémique, il reste un problème de taille, car tous les concepts scientifiques par exemple, n'ont pas de définition. Faut-il alors réviser radicalement notre raisonnement et tenter de déterminer une autre propriété du concept en tant que concept ?

II

1. Concepts de base de la linguistique cognitive.

1. Le terme « cognition » implique :

- a) connaissance du sujet (phénomène) ;
- b) le processus de cognition lui-même ;
- c) ces deux composants.

2. La cognition prend en compte :

- a) connaissances théoriques sur le sujet, le phénomène ;
- b) connaissances pratiques sur le sujet, le phénomène ;
- c) tous types de connaissances (théoriques, quotidiennes, collectives, individuelles, etc.).

3. La fonction principale de la linguistique cognitive :

- a) descriptif ;
- b) explicatif ;
- c) observateur.

4. L'hypothèse selon laquelle le cerveau humain est structuré comme un ordinateur appartient à

à la direction suivante :

- a) linguistique générative ;
- b) métaphore informatique ;
- c) grammaire cognitive.

5. Les domaines les plus divers de la linguistique cognitive sont représentés par :

- a) En Europe ;
- b) en Russie ;
- c) Aux États-Unis.

Questions à tester

1. Orientations de la linguistique cognitive.
2. Conceptualisation, catégorisation, classification.
3. Notion et concept. Types de notions. Analyse conceptuelle.
4. Structures mentales de représentation des connaissances.
5. La notion de cadre. Sémantique du cadre.
6. Approche prototypique et concept de prototype.
7. Niveaux de catégorisation et types de catégories.
8. Catégorisation lexicale et grammaticale systématique.
9. Fondements cognitifs des parties du discours.
10. Catégorisation fonctionnelle et approche fonctionnelle-sémiologique.

Когнитив тилшуносликда «фрейм» тахлили. Француз ва ўзбек тилларида «мумкинлик», «зарурият», «истак» фреймларининг ифодаланиши кузатилди. Биз француз тилида «мумкинлик», «зарурият», «истак» фреймларидо ирасига кирувчи феълларни икки гуруҳга ажратдик:

Pouvoir + Pronoms. 1) Ушбу феъл турли хил олмошлар ёрдамида билан ифодаланади:

1. Elle pouvait dire tout ce qui lui plaisait d'une manière fine et naturelle. (C.P.R.H., 30)

2. Personne ne pouvait se faire un passage au travers du bois. (C.P.B.B.D., 102)

2) pouvoir → avoir le droit, la permission de faire qqch. Ушбу модал феъл гапларда қўлланганда рухсат, вазифа, инсон бурчи каби турли хил қўшимча маъноларни ифодаб келади. Масалан:

1. Cendrillon les regardait. Elle a reconnu sa pantoufle et a dit : « Puis-je l'essayer ? » (C.P.C., 41). 2. Puis-je vous demander?

3) pouvoir + la modalité éventuelle et probabilité. Қуйидаги мисолларда мумкинлик фреймининг амалга ошиши бевосита кележакка боғланган ва уларда бирор иш-харакатнинг бажарилиши бевосита инсон қобилиятига боғлиқ бўлиб қолмоқда.

1. Vous avez le don du pouvoir rendre beau un homme que vous aimerez. Vous pouvez tout faire. (C.P.R.H., 31).

2. Il sera aimable parce qu'il aura beaucoup d'esprit. Il pourra en donner à la personne qu'il aimera » (C.P.R.H., 163).

4) pouvoir + le souhait. Pouvoir феъли мураккаб гапларда қўлланганда мумкинлик фреймини сақлаган ҳолда инсоннинг ҳолати, қувончи, истаги ва маҳоратини англатади.

1. Sa femme a fait tout ce qu'elle pouvait pour montrer sa joie de le revoir. (C.P.B.B., 61).

9) pouvoir + l'intensité. Матнда бирор шахснинг характери, ички дунёсини, гўзаллигини ёки гаптаги персонажларнинг ижобий ёки салбий хусусиятларини очиқ беришда si юқламаси, la plus belle орттирма даража ва аслий сифатлар belle, triste маънони янада кучайтириб беришга хизмат қилади. Қуйидаги мисолларни таҳлилга тортамыз.

1. Elles étaient toutes deux si méchantes et si orgueilleuses qu'on ne pouvait vivre avec elles. (C.P.P., 141).

2. Il y est venu la plus belle Princesse, la plus belle qu'on puisse jamais voir. (C.P.C., 155).

Шундай қилиб, юқоридаги мисоллар таҳлилидан шундай хулосага келиб, биз мумкинлик фреймининг асосий семантик ва структуровий белгиларини катта иккита гуруҳга ажратдик. Биринчи гуруҳга кирган мумкинлик фреймини кучли гуруҳ деб номлаб, уларни 13 та семантик структурага ажратдик. Улар қуйидагилар:

I. Pouvoir + Pronoms.

II. pouvoir → avoir le droit, la permission de faire qqch.

III. pouvoir + la modalité éventuelle et probabilité.

IV. pouvoir + le souhait.

V. pouvoir + pronom impersonnel, pronom indéfini:

VI. pouvoir + une condition.

VII. pouvoir + exclamative.

VIII. pouvoir + l'état.

IX. pouvoir + l'intensité.

X. pouvoir + une évaluation.

XI. Pouvoir + une action réelle.

XII. pouvoir + une action future.

XIII. pouvoir + cause, temporalité.

Иккинчи мумкинлик фреймига кирувчи отлашган конструкцияларни матндаги қўлланишига қараб олтига гуруҳга ажратдик. Бу фрейм гуруҳига қуйидаги конструкциялар киради:

I. Possibilité – nom.

II. Possible/impossible –Adjectif.

III. Il est possible/impossible que + subjonctif

IV. il est possible / impossible + de + faire

V. Possible – Nom.

VI. Possible – Adverbe. Le plus, le moins, le mieux.

Берилган лисоний белгилар ҳаммаси мумкинлик фреймини семантик белгилари ҳисобланиб, улар ҳаммаси битта фреймни ифодалашга хизмат қилмоқда.

Француз тилида “Зарурият” фрейми белгиларининг кичик матнларда берилиш хусусиятлари.

Зарурият фреймни қўллашда француз тилида devoir модал феъли ва унинг синонимларидан фойдаландик. Мазкур феъллар диалогик ва ёзма нутқда қўлланиб, зарурият маъноси билан бирга тахмин, ҳолат, истак, буйруқ каби маъноларни ҳам ифодалаб, улар зарурият макромайдонининг моҳиятини янада мустаҳкамлаш учун хизмат қилади. Бундан ташқари, зарурият фрейми содда ва қўшма гапларда қўлланганда, сўрок, ундов, пайт, сабаб, мақсад, қиёс, шарт, реаллик каби семантик микромайдонлар билан уйғунлашиб, гапларнинг семантик хусусиятларини очиб беришда катта ўрин тутди. Биз зарурият фрейми доирасига кирувчи феълларни икки

гурухга ажратдик. Куйидаги феъллар зарурият фреймини ифодалашда семантик майдоннинг ядро ва перифериясини ташкил қилади:

Мисоллар таҳлили шуни кўрсатмоқдаки, *devoir* феъли турли лексик конструкциялар билан бирга келиш билан бирга турли хил маъноларни ҳам англатиб, зарурият фреймини ифодалаб келмоқда.

I. 1. *devoir* (qqch.), à (qqn). → *Avoir à payer* (une somme d'argent). Модал феъл бирор нарсани бирор кимга бериш мажбурияти ёки заруриятини англатади. Жумладан, бирор шахснинг бирор кимга қарзини тўлаш, бирор нарсага ёки бирор кимга тўламоқ, ҳисоб-китоб қилмоқ зарурлигини билдиради: *Il me doit dix mille francs. Personne qui doit de l'argent . Je lui (te, vous...) dois bien ça : il mérite bien ça en retour.*

2. *devoir* (qqch.), à (qqn) → *Être redevable* (à qqn ou à qqch.). Бу ҳолатда *devoir* феъли бирор ерга бориш зарурлиги ёки бирор ишни охирига етказиш мажбурлиги, ўз вазифасини бажариш ва ўз бурчини адо этиш зарурият маъносини англатади: *.Il ne veut devoir rien (ou rien devoir) à personne. Devoir la vie à qqn,. Je lui dois d'être en vie : c'est grâce à lui que je suis en vie. Il devait être à la guerre tout l'été.* (C.P.B.B.D., 23)

3. *devoir* (qqch.) → *Être tenu à* (qqch.). Ушбу модал феъл одоб, бурч, хулқ-атвор, адолатлилик, одоб-ахлоқ қоидалари каби фреймларини ифодалайди: *Avec les honneurs qui lui sont dus. Vous lui devez des égards, le respect. Je vous dois une explication. J'ai le pouvoir, Madame, a dit Riguet à la Houppé, de donner de l'esprit à la personne que je dois aimer.* (C.P.R.H., 167)

4. *devoir + d'un inf.* → *Être dans l'obligation de* (faire qqch.). → *avoir* (à) (cf. *Être tenu, obligé, contraint de ; il faut*). Модал феъл *devoir* ўзи билан бирга феълнинг ноаниқ шакли билан бирор ишни тугатиш зарурият назарда тутилади:

Il doit terminer ce travail ce soir. Il ne doit pas sortir pendant une semaine, il n'y est pas autorisé. Que devons-nous faire ? Vous auriez dû me prévenir. J'ai le pouvoir, Madame, a dit Riguet à la Houppé, de donner de l'esprit à la personne que je dois aimer. (C.P.R.H., 167)

Мисоллар таҳлилидан шундай хулосага келдикки, зарурият фреймининг семантик структуралари ва маъноларини тасниф қилишда биз уларни иккита гурухга

ажратиш мақсадга мувофиқ деб ўйладик. Биринчи гуруҳга *devoir* феълининг ўзига хос хусусиятларини тўққиз гуруҳга бўлинди:

1. *devoir* (qqch.), à (qqn).
2. *devoir* + d'un inf. *devoir* + d'un inf. + présent + Conditionnel.
3. *devoir* + d'un inf. + Subjonctif présent + Imparfait ind.
4. *devoir* + Imparfait ind. d'un inf.
5. *devoir* + + Subjonctif инверсия + d'un inf.
6. *se devoir* + pronom. → Être obligé de se consacrer à .
7. *se devoir de* + le + inf.
8. *Falloir*
9. *Avoir besoin*

Иккинчи гуруҳга бошқа сўз туркумлари: *от*, *сифат* ва *равишлар* билан келган ўн учта лисоний бирликлар зарурият фреймини ифодалашда фаол қатнашди:

1. *Nécessaire*. Adj.
2. *Nécessaire*. Adj → indispensablel.
3. *Nécessaire* → obligatoire, obligé
4. *Nécessaire* → absolu, inconditionné, premier.
5. *Nécessaire* + Verbe impersonnel (il est nécessaire + il n'est pas nécessaire).
6. *Nécessaire* Nom → nécessaires.
7. *Le nécessaire* → minimum.
8. *Le nécessaire* → la nécessité.
9. *Nécessairement*. Adv. → absolument.
10. *Nécessairement* → fatalement, forcément, inévitablement, obligatoirement.
11. *Nécessité* Nom. → obligation, besoin.
12. *Nécessiter* Verbe tr. → Contraindre (qqn) à.
13. *Nécessiteux*, euse. adj.

Юқорида берилган ҳамма лисоний бирликлар зарурият фреймининг ядросини ташкил қилади ва улар мазкур фреймни ифодалашда кучли гуруҳ деб юритилади.

Француз тилида “Истак” фреймининг семантик белгилари ва уларнинг турли хил конструкцияларга бўлиниш хусусиятлари.

Мазкур параграфнинг мақсади - vouloir феълининг лексик –семантик ҳолатини ва унинг фрейм структурасини аниқлаш, истак фреймини берувчи лексик-грамматик маъноларини ифодаловчи лисоний бирликларнинг семантик майдонини ҳосила қилиш, ҳамда ушбу майдонда vouloir феълини ядро ва периферия семантик гуруҳларга ажратиш.

Мисоллар таҳлили шуни кўрсатдики, vouloir феъли матнларда кўпроқ қўлланиш нуқтаи назаридан биринчи гуруҳ кучли гуруҳни ташкил этди. Иккинчи гуруҳга кирувчи феъллар семантик майдонни перифериясини ташкил қилиб, биз уларнинг гапларда камроқ қўлланиш хусусиятини инобатга олиб, уни кучсиз гуруҳ деб атадик. Бу гуруҳга кирувчи феъллар ҳам, албатта, истак маъносини билдиради:

Vouloir феълининг pouvoir, devoir модал феълларидан фарқи шундаки, ушбу феъл эпистемик маънони ифодаламай, балки сўзловчининг доим истак, ният каби семаларни англатишга хизмат қилади. Мазкур феъл иккита моделни ташкил қилади:

1) N 1VmVinf., 2) N 1VmVinf que N2Vsubj.

I. Vouloir → désier, souhaiter, avoir envie de +inf.+complément

(N 1VmVinf.,).

Vouloir феъли қўлланганда учта маънони ифодалаб келади: истак, ният, бирор ишни бажаришга интилиш. Қуйидаги мисолларни таҳлилга тортамыз ва уларда юқорида маъноларнинг келишини кузатамыз:

1. A la maison elle a trouvé sa marraine, l’a remerciée et lui a dit : « Je voudrais bien aller encore le lendemain au bol ». (C.P.C., 38).

2. Je ne veux pas aller à la fontaine, a répondu la brutale. (C.P.F., 12)

3. Fanchon, voyez ce qui sort de la bouche de votre soeur, quand elle parle ; voudriez-vous avoir le même don ? (C.P.F., 12).

4. Le jeune prince s’est senti tout de feu, et il a voulu voir sur le champ la belle princesse. (C.P.B.B.D., 20).

Юқоридаги мисолларда vouloir ҳар хил замонларда, жумладан, conditionnel présent/1,3/, présent, passé composé /2,3/ de l'indicatif замонларида қўлланиб, ният/1,4/, инкор/истак/2/, буйруқ истак/3/ каби маъноларни ифодаламакда. Биринчи гапда иш-ҳаракат субъект томонидан кележакда амалга оширилиши мумкин бўлса, иккинчи ва учинчи гаплардаги эса ҳаракат айтилган нутқ пайтида юз бермокда. Охирги гапда эса модал феъл тугалланган иш-ҳарактни англатмокда. Ҳамма гапларда vouloir феълидан сўнг келган феъл тусланмаган ноаниқ инфинитив шаклда берилмокда. Берилган мисолларда истак фрейми содда, кўчирма ва боғланган гапларда қўлланган.

II. Vouloir que+subjunctif. (N 1VmVinf que N2Vsubj.) . Ушбу конструкция берилганда модал феъл vouloir диктал вазиятда келиб, модал субъект томонидан иш-ҳаракат баҳоланади ва уни амалга ошиши даъват этилади:

1. Le roi, charmé des bonnes qualités de monsieur le marquis de Carabas, lui a dit : « Je veux que vous soyez mon gendre, monsieur le marquis(C.P.CH.B., 49).

2. Comme vous êtes, Madame, cette personne, je peux vous en donner pourvu que vous vouliez bien m'épouser. (C.P.R.H., 167).

Veux-tu que je te laisse?» (A. Hermant).

V. Vouloir + avec les adverbes -bien, mal, jamais, rien.

1. Je ne veux de mal à personne. Je lui voudrais d'autres yeux (Balz.)

2. Tu voudrais bien aller au bal n'est-ce pas ? (C.P.F., 151)

3. Je voudrais bien ... je voudrais bien Elle pleurait si fort qu'elle n'a pu achever. (C.P.F., 151)

4. Peut-être qu'il aura pitié de nous si vous voulez bien l'en prier. (C.P.P.P., 183)

5. Ainsi le prince ne voulut jamais rien dire. (C.P.B.B.D. , 106)

Берилган матнларда vouloir фрейми турли замонларда, жумладан, présent/1,4/, conditionnel présent/ 2,3/, passé simple/5/ замонларида келиб, мисолларда қўлланган равишлар (bien, mal, jamais, rien.) истак фреймини инкор, ният, кучли истак, шарт, умумий инкор доираларда ифодаб келмокда.

VI. Vouloir + imper . → permettre + En formule de politesse.

Таъкидлаш лозимки, vouloir фреймининг pouvoir, devoir феълларидан фарқи шундаки, vouloir фрейми буйруқ шаклида ишлатилиши бизнинг диққатимизни тортди.

1. Pour exprimer une prière polie. Voulez-vous avoir l'obligeance de remplir ces formulaires?» (Sartre).

2. Veuillez vous donner la peine d'entrer. (En formule de politesse)

3. Veuillez agréer, Madame, l'expression de mes sentiments distingués.

4. Pour marquer un ordre. Veux-tu te taire, animal? (Zola).

Мисоллар таҳлили шуни кўрсатмоқдаки, vouloir фрейми турли семалар орқали, жумладан, илтимос/1/, рухсат, истак/2,3/ маънолари расмий буйруқ майлида /Subjonctif présent/ ва буйруқ/4/ - истак мурожаатларида берилган.

VII. Si + pron+ Nom + vouloir avec une condition.

Истак фрейми шарт эргаш гапларда келганда иш –ҳаракатнинг амалга ошиши реал ва нореал деб қаралади. Қуйидаги мисолларни таҳлилга тортамыз.

1. Si vous voulez suivre mon conseil votre fortune est faite, vous n'avez qu'à vous baigner dans la rivière à l'endroit que je vous montrerai et ensuite à me laisser faire (C.P.CH.B., 133)

2. Madame,- lui a répondu le petit Poucet qui tremblait de peur,- si vous ne voulez pas nous laisser entrer dans votre maison, les loups nous mangeront cette nuit dans la forêt. » (C.P.P.P., 183)

VIII. Volonté n.f. → dessein, détermina-tion, intendon, résolution, volition.

1. Истак фреймини ифодалашда қатор лексик бирликлар мавжудлиги кўзга ташланди. Уларга қуйидаги лисоний биликлар киради: respecter les volontés de qqn, accomplir, faire la volonté de qqn, avoir la volonté de (et inf.), faire les quatre volontés de qqn, les dernières volontés de qqn et d'autres.

Инсоннинг рухий ҳолати, ишчилар ва намоишчилар истаги, охирги истак, орзу истакларини рўёбга чиқариш, шартнома ва васиятномаларга муносабат, юридик ҳужжатларни расмийлаштириш каби давлат тасарруфида бўлган турли хил ҳужжатларни истак, розилик асосида имзолаш ҳолатларида Volonté фрейми қўлланади.

1. Si vous allez contre ma volonté. Faire ses quatre (cents) volontés, tout ce qu'on veut. Nous ne pouvons nous procurer à volonté ni la lumière ni la vie (Chateaub).

2. La loi est l'expression de la volonté générale (Déclar. dr. hom.). La volonté nationale du pays.

3. Françoise dit sa volonté d'épouser Jean(Zola).

4. La bonne volonté peut faire autant de dégâts que la méchanceté (Camus). Avec la meilleure volonté du monde.

XI. Avoir envie de+inf. → désirer, souhaiter.

I. Ушбу ибора қўлланганда, субъектнинг ички талаби, турли хил истак турлари, жумладан, инсон организмини сувга, овқатга, уйкуга нисбатан тўйдириш, шунингдек бирор ерга бориш ёки бирор нарсани (кимни) кўриш истаги каби маъноларни ифодалаб келади: Envie de manger (de boir, d'aller et d'autres):

1. L'envie me démange de le lui dire.

2. J'ai une de ces envies de partir. J'ai bien envie d'y aller. Je le ferai quand j'en ai autre envie, quand je voudrai.

II. Avoir envie que +subj. Ушбу конструкция гапда келганда, француз тилида истак майли қўлланади:

1. Il a envie que vous restiez ici. Avez-vous envie qu'on se raille partout de vous? (Mol.).

2. Avoir envie d'une chose, Avoir envie de (qqn)- j'ai bien envie de ce tableau, mais il est un peu cher. Il a satisfait l'envie de son ami.

Шундай қилиб, мисоллар таҳлилидан асосланган ҳолда хулоса сифатида истак фреймининг ўзига хос семантик ва структуровий белгиларини 23 та гуруҳга ажратиб кўриб чиқдик.

Vouloir феъли билан келган лисоний бирликлар 7 гуруҳга бўлинди:

I. Vouloir → désier, souhaiter, avoir envie de +inf.+complément (N 1VmVinf.,).

II. Vouloir que+subjonctif. (N 1VmVinf que N2Vsubj.) .

III. Vouloir + Avec un pron. compl. Neutre.

IV. Vouloir + avec complément d'objet direct.

V. Vouloir + avec les adverbes -bien, mal, jamais, rien.

VI. Vouloir + imper . → permettre + En formule de politesse.

VII. Si + pron+ Nom + vouloir avec une condition.

Volonté сўзи билан келган истак фрейми эса учга бўлиниб кетди:

VIII. Volonté n.f. → dessein, détermination, intencion, résolution, volition.

IX. Volonté → caractère, énergie, fermeté, opiniâtreté, résolution.

X. Volontier-adv. → De bon cœur.

Envie сўзи қўлланган лисоний бирликлар 5 гуруҳни ташкил қилди:

XI. Envie n. f. → jalousie, Faire envie à.

XII. Envie n. f. → enviable.

XIII. Faire envie

XIV. Avoir envie de+inf. → désirer, souhaiter.

XV. Avoir envie que +subj.

Désir сўзи ёрдами ифодаланган истак фрейми 4 та семантик конструкцияни ҳосил қилди:

XVI. Désir n.m. → souhait, vœu.

XVII. Désirable adj. → appétissant.

XVIII. Désirer verb. tr → aimer, souhaiter.

XIX. Désireux, euse adj.

Souhait сўзи билан бирга келган турли хил сўз туркумлари 5 та семантик гуруҳга ажралиб истак фреймини ёритиб беришга хизмат қилди.

XX. Souhait nom.m. → vœu.

XXI. Souhaitable adj. → désirable, enviable.

XXII. Souhaiter verbe tr. → vouloir.

XXIII. Souhaiter → Dire (à qqn) qu'on espère qu'il aura (qqch.).

3. LINGVOMADANIYATSHUNOSLIK

PROBLEMES D'ETUDES LINGUOCULTUROLOGIQUES DES LANGUES

Définitions de culturologie linguistique, qui sont plus représentatif et autoritaire

1) Culturologie linguistique - la discipline complexe scientifique du type synthétisant et étudiant la corrélation et la coopération de la culture et de la langue dans son fonctionnement.

2) Culturologie linguistique est la science apparaissant sur le joint de la linguistique et de la culturologie et étudiant les manifestations de la culture du peuple qui se sont reflétés et ont été fixés dans la langue.

L'objet de la linguoculturologie se trouve à la frontière de nombreuses autres sciences : la linguistique, l'éthnographie, la psycholinguistique (d'après V. A. Maslova), c'est l'intersection de deux sciences fondamentales - la linguistique et la culturologie (d'après V. N. Teliya).

D'après V. V. Vorobyov le sujet de la linguoculturologie sont « les formes nationales d'existence de la société, reproductibles dans le système de la communication linguistique et basées sur ses valeurs culturelles ».

Le terme linguoculturologie a fait son apparition dans les années 90-s du XX siècle dans les oeuvres des linguistes russes Y. S. Stepanov, A. D. Arutyunova, V. Vorobyov, V. A. Maslova, V. N. Teliya et d'autres chercheurs Ils développent l'appareil terminologique et conceptuel spécifique de ce champ linguistique et ils offrent des méthodes variées d'analyse linguoculturologique. S. G. Ter-Minasova a également consacré plusieurs de ses oeuvres à la construction de liens étroits entre la langue et la culture.

Les courants de la linguoculturologie :

- La linguoculturologie des différents groupes sociaux – l'étude de l'ethnie dans une période culturellement claire.
- La linguoculturologie diachronique – examine le changement de l'état linguoculturologique de l'ethnie pour une période de temps déterminée.
- La linguoculturologie comparative – étudie les différentes manifestations

linguoculturologiques, qui caractérisent l'ethnie.

– La linguoculturologie contrastive – examine dans un plan contrastif et comparatif deux (ou plusieurs) langues par rapport aux traits caractéristiques de la culture des peuples à supprimer, porteurs de ces langues.

Le sujet des recherches linguoculturologiques sont les unités de la langue, qui ont acquis une signification de symbole, d'étalon, figurée et métaphorique dans la culture. Ce sujet de l'étude de la linguoculturologie est formé par

neuf types d'unités linguoculturelles et de phénomènes :

- le lexique sans équivalence,
- les unités linguistiques mythifiées,
- le fonds parémiologique de la langue,
- le fonds phraséologique de la langue,
- les étalons,
- les stéréotypes,
- les symboles,
- les métaphores et les images de la langue,
- l'ordre stylistique de la langue,
- le comportement du discours (au sens large - communication) et le champ de l'étiquette de discours[V.A.Maslova].

Linguoculturologie est une jeune science interdisciplinaire, combinant la linguistique et la culturologie. Elle est encore en cours de développement et formation.

Selon certains scientifiques, elle est en contact avec beaucoup de sciences telles que la culturologie, l'éthnolinguistique, la communication interculturelle, la langue et civilisation, l'éthnopsycholinguistique. La linguoculturologie a dirigé le focus de ses recherches vers l'union unique des deux plus grandes dimensions de l'esprit humain – la langue et la culture. Elle est l'expression d'un nouveau paradigme scientifique en linguistique, qui pose de nouveaux problèmes, exige une nouvelle approche et une nouvelle méthodologie de la recherche.

La linguoculturologie a dirigé le focus de ses recherches vers l'union unique des deux plus grandes dimensions de l'esprit humain – la langue et la culture. Elle est l'expression d'un

nouveau paradigme scientifique en linguistique, qui pose de nouveaux problèmes, exige une nouvelle approche et une nouvelle méthodologie de la recherche.

Les problèmes linguistiques s'orientent vers l'homme et son comportement, l'activité, la langue et la culture, et à travers lui vers les caractéristiques culturelles et nationales de la société, à laquelle il appartient.

L'unité la plus couramment utilisée pour une étude linguoculturologique est le concept. Selon l'une des définitions le concept est une formation mentale verbalisée, qui unifie les caractéristiques de la notion et l'idée.

Les concepts principaux dans la linguoculturologie sont la personnalité linguistique, les unités de la description linguoculturologique, la constante culturelle, la primitive sémantique, un concept (linguo)culturel, le logoepistème, le linguoculturème, le culturème, le texte précédent, la densité sémantique et d'autres.

En philosophie, le mot culture désigne ce qui est différent de la nature, c'est-à-dire ce qui est de l'ordre de l'acquis et non de l'inné (табный).

En sociologie, la culture est définie comme «ce qui est commun à un groupe d'individus et comme ce qui le «soude».

Dans son sens le plus large, aujourd'hui la culture peut être considérée comme l'ensemble des traits distinctifs, spirituels et matériels, intellectuels et affectifs, qui caractérisent une société ou un groupe social. Elle englobe, outre les arts et les lettres, les modes de vie, les droits fondamentaux de l'être humain, les systèmes de valeurs, les traditions et les croyances.

Les notions de base de la culturologie sont celles-là, à l'aide desquelles on peut présenter l'information culturelle:

sèmes culturels, le fond culturel, les concepts culturels et les connotations culturelles.

Sèmes culturels- plus petit et plus universel, que les mots, les unités sémantiques, les indices sémantiques. Par exemple, dans des mots le «самовар», les «лапти», les «щи» on peut révéler les sèmes culturels comme:

les lapiti - les chaussures paysannes, tressées de la tille;

le samovar - le récipient avec la chauffe au-dedans, pour le thé des Russes;

les «щи» - les potages aux choux nourriture des Russes.

Le fond culturel - la caractéristique des unités nominatives , désignant les phénomènes de la vie sociale et les faits historiques - a disparu comme le Suédois près de Poltava, rouge-brun (sur les national-patriotes de la Russie).

Les concepts culturels - les noms des entités nationales,
c'est pourquoi l'information culturelle se fixe au noyau conceptuel.

La succession culturelle - la transmission des valeurs culturelles, les informations, ayant la valeur pour la culture.

Les traditions culturelles - l'ensemble des éléments les plus précieux de l'héritage social et culturel.

Linguoculturème- la notion de base de la culturologie linguistique, l'unité principale culturologie linguistique. La définition la plus convenable de la linguoculturème- est le signe de langue insérant dans le contenu le composant culturel.

Linguoculturème--le terme introduit par V.V.Vorobev. C'est l'unité complexe, unité interniveaux (qatlamlararo) , qui représente l'unité dialectique linguistique et extralinguistique (conceptuel ou réel) du contenu.

Les indices du "linguoculturème" :

1) expriment le nom du champ (par exemple, ouzb.: «suv», русс. : «жизнь", каз. : «намыс», «ағайын»);

2) ont la structure définie (d'un mot à un texte entier).

Linguoculturème est représenté:

1) Dans les unités phraséologiques et dans les proverbes;

2) dans le folklore;

3) Dans les énonciations des savants éminents, des arts et des littératures;

4) Dans les oeuvres littéraires comme les systèmes secondaires modelés;

5) les personnalités éminentes comme le modèle de la personnalité nationale (par exemple, Balzac, P.Modiano, A. Navoiy, A.S.Pushkin, L.N.Tolstoy

6) Dans les idées et les jugements des étrangers sur la nation définie et sa culture.

Problèmes d'études linguoculturologiques des langues (suite)

Signification connotative des mots se révèlent dans l'expérience associative. Ainsi, chez les Allemands le mot le jaune provoque l'image du citron, chez les Américains, les

Kazakhs et les Kirghiz s'associe à l'huile(au beurre), chez les Uzbeks - avec le mil(тариК).

Le standard de la couleur blanche chez les Uzbeks est le coton, chez les Russes - la neige, chez les Kazakhs et les Kirghiz - le lait.

L'étude et la description des relations de la langue et de la culture, de la langue et du peuple, de la langue et de la mentalité nationale font partie des tâches de cette discipline scientifique.

L'étude et la description des relations de la langue et de la culture, de la langue et du peuple, de la langue et de la mentalité nationale font partie des tâches de cette discipline scientifique.

L'image du monde est un système défini des représentations sur la réalité qui nous entourent. La notion donnée était utilisée pour la première fois par le philosophe connu autrichien Ljudvig Vitgenshtejn (1889-1951) dans son célèbre «le traité Logiko-philosophique» (le travail était écrit à 1916-1918 et est publié en Allemagne en 1921).

La conscience humaine crée pour elle-même les images des faits, qui manifestent par eux-mêmes le modèle défini de la réalité. Ce modèle, ou l'image des faits, reproduit la structure de la réalité en tout ou la structure de ses composants séparés (en particulier, spatial, couleur etc.).

La représentation la plus complète sur le monde est donnée par son image scientifique, qui s'appuie sur les acquisitions les plus importantes scientifiques et qui règle nos connaissances selon de diverses propriétés et les régularités de l'être. C'est la forme originale de la systématisation des connaissances. L'image naïve du monde reflète l'expérience matérielle et spirituelle de quelque peuple parlant dans n'importe quelle langue, elle peut assez beaucoup se distinguer de l'image scientifique,

qui ne dépend pas en aucune manière de la langue et peut être pareil à de différents peuples.

L'image naïve est formée sous l'influence des valeurs culturelles et les traditions de n'importe quelle nation, actuel à l'époque définie historique et trouve la réflexion, avant tout, dans la langue - dans ses mots et ses formes.

Plusieurs représentants des langues slaves souhaitent une bonne santé (bonjour en russe, здрастуйте ou здорові (здоровеньк і) de manière ukrainien, zdraveite de manière

bulgare, zdravo selon-makedonski etc.).

LesAnglais, en saluant How do you do ?, demandent en fait Comment tu fais ? Les Français, en parlant Comment ça va ?, s'intéressent, comment cela va;

la salutation allemande Wie geht es ? signifie Comment il (impersonnel)est allé ?; les Italiens, en saluant Come sta ?, éclaireissent, comment tu te trouves. La salutation des Juifs Shalom est un souhait la paix. Proprement la paix est souhaité à tous par les représentants de plusieurs peuples musulmans, en parlant l'un à l'autre Salaam alei-kun! (арабск.) ou Salaam aleihum (азерб.) etc. Anciens Grecs , en saluant l'un l'autre haire souhaitaient la joie

Au milieu des années 30 Байсребер pour la méthode la plus importante de l'étude de l'image du monde reconnaît l'étude champêtre, de plus il s'appuie sur le principe de la restriction mutuelle des éléments du champ. Le champ verbal (Wortfeld=семантическое поле) est un groupe des mots utilisés pour la description de la sphère définie de la vie.

Au milieu des années 30 Байсребер pour la méthode la plus importante de l'étude de l'image du monde reconnaît l'étude champêtre, de plus il s'appuie sur le principe de la restriction mutuelle des éléments du champ. Le champ verbal (Wortfeld=семантическое поле) est un groupe des mots utilisés pour la description de la sphère définie de la vie.

Le deuxième groupe contient trois verbes, exprimant ce contenu conformément aux gens (sterben= умирать; скончаться), l'animal (verenden= околеть, пасть, издохнуть) et les plantes (eingehen); le troisième groupe élargit et précise chacune de ces sphères privées du point de vue du moyen de la cessation de la vie (pour les plantes - fallen, erfrieren, pour les animaux - verhungern, unkommen, pour les gens - zugrunde gehen, erliegen etc.);

enfin, le quatrième groupe contient les variantes stylistiques du contenu principal du champ : ableben, einschlummern, entschlafen, hinübergehen, heimgehen (pour un haut style) et verrecken, abkratzen, verrutschen, erlischen, verschneiden (pour bas ou assez d'usage du mot neutre).

LISTE DES QUESTIONS DU TEST :

1. Le statut de la linguistique et de la culture parmi les autres disciplines des sciences humaines.

2. Buts et objectifs de la linguistique.
3. Concepts de base de la linguistique.
4. « Origines » de la linguistique.
5. Langue et culture comme systèmes sémiotiques.
6. La relation entre langue et culture dans les processus de communication.
7. La relation entre langue et culture dans l'ontogenèse.
8. La relation entre langue et culture dans la phylogenèse.
9. Sémantique culturelle des signes linguistiques.
10. Hypothèse Sapir-Whorf.
11. Contenu du concept « image linguistique du monde ».
12. Images linguistiques du monde des langues nationales.
13. Facteurs qui façonnent l'image linguistique nationale du monde.
14. La question des spécificités nationales de la mise en œuvre des fonctions communicatives, mentales, cognitives, nominatives, régulatrices du langage.
15. Diverses approches de l'étude de la personnalité linguistique.
16. Composantes fondées sur les valeurs, culturelles et personnelles dans le contenu d'une personnalité linguistique.
17. Compétence communicative et compétence culturelle.
18. Styles de communication verbale. Communication non verbale et paraverbale.
19. Le concept de présupposé et les types de présupposés.
20. Phénomènes précédents. Leur fonctionnement.
21. Théorie des lacunes. Moyens de combler les lacunes.
22. La structure de l'image linguistique nationale du monde en tant que système lexical.
23. Unités linguistiques mythifiées.
24. Le problème du vocabulaire équivalent et non équivalent.
25. Dictionnaires d'études linguistiques et culturelles.
26. Concepts clés de la culture russe.
27. Aspect linguistique et culturel de la phraséologie russe.
28. Particularités de la sémantique de la phrase russe.
29. Le texte comme gardien de la culture, reflétant le monde spirituel de l'homme.

- 30. La métaphore comme manière de représenter la culture.
- 31. Le symbole comme phénomène culturel stéréotypé.
- 32. Comparaison sous l'aspect linguoculturel.
- 33. Le problème de la traduction de textes littéraires et non-fictionnels.
- 34. Problèmes de communication interculturelle.
- 35. Le stéréotype comme phénomène de l'espace culturel.
- 36. Moyens de surmonter le choc culturel lors de la maîtrise d'une culture étrangère.
- 37. Le concept de tolérance et les moyens d'y parvenir dans la communication interculturelle.
- 38. Typologie des échecs de communication.
- 39. Le concept d'un minimum culturel dans l'enseignement du russe comme langue non maternelle.
- 40. Le concept d'un minimum culturel dans l'enseignement du russe comme langue étrangère.

4. MADANIYATLARARO MULOQOT

Matn: Fransuz va O'zbek madaniyatlari taqqoslash

Texte: Comparaison des cultures française et ouzbèke

La culture française et la culture ouzbèke présentent des différences fascinantes, mais aussi des points communs intéressants. Par exemple, en France, la ponctualité est très importante, surtout dans le milieu professionnel. En Ouzbékistan, cependant, la notion de temps est plus flexible, et les retards ne sont pas toujours perçus négativement.

En ce qui concerne la nourriture, les Français accordent une grande importance aux repas, en particulier au dîner, qui peut durer plusieurs heures. En Ouzbékistan, le pilaf est un plat emblématique, souvent préparé pour les grandes occasions et partagé en famille ou entre amis.

Enfin, la communication non verbale diffère également. En France, les gens se saluent souvent par une poignée de main ou une bise sur la joue. En Ouzbékistan, un signe de tête ou une légère inclinaison du corps est plus courant, surtout entre hommes.

Vazifalar:

1. Matnni tahlil qilish (Analyse du texte)

- **Savollar:**

1. Matnda qanday madaniy farqlar taqqoslangan?
2. Fransuzlar va o'zbeklar uchun vaqt tushunchasi qanday farq qiladi?
3. Ikkala madaniyatda ovqatlanish odatlari qanday?
4. Fransuzlar va o'zbeklar salomlashishda qanday farqlar mavjud?

- **Vazifa:** Talabalar matndagi asosiy fikrlarni aniqlashlari va ularni o'z so'zlari bilan tushuntirishlari kerak.

2. Madaniy farqlarni muhokama qilish (Discussion sur les différences culturelles)

- **Savollar:**

1. Sizning fikringizcha, vaqtga nisbatan qat'iy yoki moslashuvchan bo'lish qanday afzalliklar va kamchiliklarni keltirib chiqaradi?
 2. Ovqatlanish odatlari madaniyatda qanday ahamiyatga ega?
 3. Salomlashish usullari muloqotga qanday ta'sir qiladi?
- **Vazifa:** Talabalar savollarga javob berishlari va o'z fikrlarini asoslashlari kerak.
-

3. Madaniy kodlarni solishtirish (Comparaison des codes culturels)

- **Vazifa:** Talabalar fransuz va o'zbek madaniyatlari uchun quyidagi kodlarni solishtirishlari kerak:
 - Vaqt tushunchasi
 - Ovqatlanish odatlari
 - Salomlashish usullari
 - **Savol:** Bu kodlar muloqotga qanday ta'sir qiladi?
-

4. Madaniy shov-shuvli vaziyatlarni hal qilish (Résolution de conflits culturels)

- **Vaziyat:** Fransuz hamkoringiz sizni kechki ovqatga taklif qildi. U sizni soat 20:00 da kutmoqda, lekin siz 20:30 da keldingiz. Hamkoringiz norozi bo'ldi.
 - **Savol:** Bu vaziyatda qanday madaniy farqlar mavjud? Uni qanday hal qilish mumkin?
 - **Vazifa:** Talabalar vaziyatni tahlil qilishlari va uni hal qilish usullarini taklif qilishlari kerak.
-

5. Madaniyatlarning qadriyatlarini taqqoslash (Comparaison des valeurs culturelles)

- **Vazifa:** Talabalar fransuz va o'zbek madaniyatlari uchun quyidagi qadriyatlarni solishtirishlari kerak:
 - Vaqtga nisbatan munosabat
 - Mehmondo'stlik
 - Munosabatlar va muloqot uslublari
 - **Savol:** Bu qadriyatlar muloqotga qanday ta'sir qiladi?
-

6. Matn yozish (Rédaction d'un texte)

- **Vazifa:** Talabalar o'z madaniyatlari va fransuz madaniyati o'rtasidagi boshqa farqlar haqida qisqa matn yozishlari kerak.
 - **Misol:** "Dans ma culture, la famille joue un rôle central, alors qu'en France, l'indépendance individuelle est souvent valorisée."
 - **Savol:** Bu farqlar muloqotga qanday ta'sir qiladi?
-

7. Madaniyatlarning bayramlari va an'analarini taqqoslash (Comparaison des fêtes et traditions)

- **Vazifa:** Talabalar fransuz va o'zbek madaniyatlari uchun quyidagi bayramlar va an'analarni solishtirishlari kerak:
 - Fransuzlar uchun "Noël" (Rojdestvo) va O'zbekistonliklar uchun "Navro'z".
 - Fransuzlar uchun "14 juillet" (Fransiya milliy bayrami) va O'zbekistonliklar uchun "Mustaqillik kuni".
 - **Savol:** Bu bayramlar va an'analar qanday madaniy qadriyatlarga asoslangan?
-

8. Madaniyatlarning ovqatlanish odatlarini taqqoslash (Comparaison des habitudes alimentaires)

- **Vazifa:** Talabalar fransuz va o'zbek madaniyatlari uchun quyidagi ovqatlanish odatlarini solishtirishlari kerak:
 - Fransuzlar uchun uzog vaqt davomida kechki ovqat (dîner).
 - O'zbekistonliklar uchun mehmondo'stlik va katta dasturxonda ovqatlanish.
- **Savol:** Bu odatlar muloqotga qanday ta'sir qiladi?

5 PRAGMATIKA

1. Illokutiv kuchni aniqlash

- **Vazifa:** Talabalarga turli gaplar berilsin va ular har bir gapning illokutiv kuchini (niyatini) aniqlashlari kerak.
 - **Misol:**
 - "Je promets de t'aider." (Yordam berishga va'da berish)
 - "Peux-tu fermer la fenêtre?" (Iltimos yoki buyruq)
 - "Je te conseille de te reposer." (Maslahat berish)
 - **Savol:** Bu gaplar qanday niyatni ifodalaydi? Ularning illokutiv kuchi nima?
-

2. Implikaturalarni tahlil qilish

- **Vazifa:** Talabalarga kontekstga asoslangan gaplar berilsin va ular yashirin ma'noni (implikatura) aniqlashlari kerak.
 - **Misol:**
 - Kontekst: Xona juda sovuq.
 - Gap: "Il fait froid ici."
 - **Savol:** Bu gapda yashirin ma'no nimani anglatadi? (Masalan, derazani yopishni iltimos qilish)
 - **Qo'shimcha mashq:** Talabalar o'zlari shunday gaplar tuzishlari va ularning yashirin ma'nolarini tushuntirishlari kerak.
-

3. Deyksisni tushunish

- **Vazifa:** Talabalarga deyksisga asoslangan gaplar berilsin va ular kontekstga qarab ma'noni aniqlashlari kerak.
- **Misol:**
 - "Viens ici!" (Bu yerda qayer?)
 - "C'était hier." (Qachon?)

- "Elle a dit ça." (Kim?)
 - **Savol:** Bu soʻzlar qanday kontekstda qoʻllaniladi? Ularning maʼnosi qanday oʻzgaradi?
-

4. Kortesiya va odob-axloq qoidalari

- **Vazifa:** Talabalarga turli vaziyatlarda qanday iboralar ishlatilishi kerakligini aniqlash vazifasi berilsin.
 - **Misol:**
 - Vaziyat: Doʻstingizdan qalam soʻramoqchisiz.
 - Iboralar: "Peux-tu me prêter ton stylo?" yoki "Donne-moi ton stylo!"
 - **Savol:** Qaysi ibora kortesiyaga mos keladi? Nima uchun?
 - **Qoʻshimcha mashq:** Talabalar oʻzlari turli vaziyatlar uchun kortesiyaga mos iboralar tuzishlari kerak.
-

5. Ironiya va metaforalarni tushunish

- **Vazifa:** Talabalarga ironiya yoki metafora ishlatilgan gaplar berilsin va ular ularning haqiqiy maʼnosini aniqlashlari kerak.
 - **Misol:**
 - "C'est un vrai génie!" (Ironiya: kishi aqlli emas)
 - "Il a un cœur de pierre." (Metafora: kishi shafqatsiz)
 - **Savol:** Bu gaplarning haqiqiy maʼnosi nima? Ularda qanday badiiy vositalar ishlatilgan?
-

6. Kooperatsiya printsiptini buzish

- **Vazifa:** Talabalarga Paul Grice ning kooperatsiya printsipti buzilgan gaplar berilsin va ular buzilish sababini tushuntirishlari kerak.
- **Misol:**
 - Savol: "Tu as aimé le film?"
 - Javob: "Il pleuvait beaucoup hier."
 - **Savol:** Nima uchun bu javob kooperatsiya printsiptini buzadi? Javob maʼnosi

nima?

- **Qo‘shimcha mashq:** Talabalar o‘zlari shunday gaplar tuzishlari va ularni tahlil qilishlari kerak.
-

7. Dialog tuzish

- **Vazifa:** Talabalarga turli vaziyatlar berilsin va ular ularga mos dialog tuzishlari kerak.
 - **Misol:**
 - Vaziyat: Do‘stingiz bilan kafeda uchrashdingiz va unga yangi ish haqida so‘rashmoqchisiz.
 - Dialog: "Salut! Comment ça va? Alors, raconte-moi ton nouveau travail!"
 - **Savol:** Bu dialogda qanday pragmatik elementlar mavjud? (Masalan, kortesiya, illokutiv kuch)
-

8. Kontekstual ma‘noni aniqlash

- **Vazifa:** Talabalarga bir xil gap turli kontekstlarda qo‘llanilgan holda berilsin va ular har bir kontekstda gapning ma‘nosini aniqlashlari kerak.
 - **Misol:**
 - Gap: "On se voit demain."
 - Kontekst 1: Do‘stingiz bilan uchrashuv belgilang.
 - Kontekst 2: Ish joyida yig‘ilish haqida xabar berish.
 - **Savol:** Bu gap har bir kontekstda qanday ma‘no bildiradi?
-

9. Tilning funksiyalarini aniqlash

- **Vazifa:** Talabalarga turli gaplar berilsin va ular har bir gapning funksiyasini aniqlashlari kerak.
- **Misol:**
 - "Je t'ordonne de partir." (Buyruq berish)
 - "Je te conseille de te reposer." (Maslahat berish)
 - "Je te promets de venir." (Va‘da berish)

- **Savol:** Bu gaplarning funksiyasi nima? Ularni boshqa funksiyalar bilan solishtiring.

10. Pragmatik xatolarni tuzatish

- **Vazifa:** Talabalarga pragmatik jihatdan noto'g'ri gaplar berilsin va ular ularni to'g'rilashlari kerak.
- **Misol:**
 - Noto'g'ri gap: "Donne-moi ton stylo!" (Kortesiya yo'q)
 - To'g'rilangan gap: "Peux-tu me prêter ton stylo, s'il te plaît?"
- **Savol:** Nima uchun bu gap noto'g'ri? Uni qanday to'g'rilash mumkin?

Qui signifie pragmatique ?

Adjectif. Qualifie le choix d'une décision, d'une action, ou directement la décision ou l'action, adaptée au but recherché, qui s'impose immédiatement, qui s'avère plus pratique plus efficace. Qui concerne les affaires, la pratique.

Quel est le but de la pragmatique ?

L'objectif de la pragmatique est d'expliquer comment se fait la transition entre la signification de la phrase et le sens du locuteur.

Quel est un exemple de pragmatique ?

Un exemple de pragmatique dans le langage serait si une personne demandait : « Que veux-tu manger ? » et qu'une autre répondait : « La glace est bonne à cette période de l'année. » La deuxième personne n'a pas dit explicitement ce qu'elle voulait manger, mais sa déclaration implique qu'elle veut manger de la glace.

Quelle est la différence entre être pragmatique et être réaliste ?

L'un concerne principalement la perception, l'autre l'action. Les deux mots ne veulent pas dire la même chose. Pragmatisme : « une approche pratique des problèmes et des affaires ». Réalisme : "souci du fait ou de la réalité et rejet de l'impraticable et du visionnaire."21 янв. 2017 г.

Quel est le synonyme de pragmatique ?

pragmatique (adjectif comme dans sensible) Les correspondances les plus fortes . pragmatique terre-à-terre efficace tête logique pratique réaliste sobre.

Quel est le contraire de pragmatique ?

L'adjectif pragmatique a de nombreux antonymes. À commencer par les termes spéculatif, idéologique ou théorique. De façon plus large, on peut ajouter les adjectifs abstrait, onirique, chimérique, fictif, doctrinal, imaginaire, irréel ou encore conceptuel.

Comment faire une analyse pragmatique d'un texte ?

Alors, une approche pragmatique de l'analyse du discours devrait décrire les éléments discursifs dans le discours, tels que l'organisation et la structuration des phrases, l'articulation des propositions dans le texte, l'organisation thématique et logique, la cohérence et la cohésion, la construction de l'argumentation ...18 févr. 2020 r

Quel est le sens du mot pragmatisme ?

1. Doctrine qui prend pour critère de vérité le fait de fonctionner réellement, de réussir pratiquement. (Charles S. Peirce puis William James en furent les promoteurs.)

Qui est l'auteur de la pragmatique ?

Sur cette base, William James (1842-1910) a développé une doctrine qu'il a appelée pragmatique (du grec pragma « action »). Son ami Charles S. Peirce (1834-1914) a, lui, employé le terme voisin de pragmatisme, et il a mis l'accent sur l'activité sémiotique de l'homme, donc sur l'emploi des signes.

Quelle est la différence entre pratique et pragmatique ?

Le dérivé grec pragmatikos signifie « relatif à l'action, aux affaires », « pratique, qui agit ». C'est ce sens qu'a conservé aujourd'hui le mot pragmatique. Est pragmatique la personne qui est focalisée sur l'action, l'efficacité et la pratique plutôt que sur la théorie.

Quelle est la différence entre cartésien et pragmatique ?

Alors que les cartésiens veulent partir de prémisses exactes de façon à arriver à la vérité, les pragmatistes, qui mettent en cause la méthode par laquelle Descartes pense arriver à ces prémisses, estiment que nous devons au contraire tester les croyances de façon à pouvoir à travers l'enquête et la discussion ...

Quelle est la différence entre pragmatique et pragmatisme ?

Si la **pragmatique** désigne au départ une branche de la linguistique initiée par des philosophes tels qu'Austin, Searle et Grice (dans la perspective de la théorie des actes de langage), le **pragmatisme** quant à lui **est** un courant philosophique qui, loin de se définir à ses débuts comme une philosophie du langage, a pour ...1 дек. 2010 г.

Que signifie pragmatique en langage ?

En linguistique et dans les domaines connexes, la pragmatique est **l'étude de la façon dont le contexte contribue à la signification** . Ce domaine d'étude évalue la façon dont le langage humain est utilisé dans les interactions sociales, ainsi que la relation entre l'interprète et l'interprété. Les linguistes spécialisés en pragmatique sont appelés pragmaticiens.

Qui est le père de la pragmatique ?

La pragmatique a toujours revendiqué **Austin** comme père fondateur, mais un peu comme une politesse, et sans toujours prêter une grande attention à ses textes. Austin est peut-être aujourd'hui le philosophe du langage dont le nom est le plus connu et l'œuvre la plus méconnue.

Qui est l'auteur du pragmatisme ?

Le pragmatisme est l'un des courants de pensée les plus emblématiques de la philosophie américaine. **C.S. Peirce, William James et John Dewey** sont les trois principales figures de ce mouvement, qui propose une nouvelle définition de la vérité.

Quels sont les synonymes de pragmatique ?

Synonymes de pragmatique

- constructif.
- constructive.
- efficace.
- empirique.
- empiriste.
- expérimental.
- positif.
- pragmatiste.

Quand utiliser le mot pragmatique ?

Définition de pragmatique

Qui est adapté à l'action concrète, qui concerne la pratique. → pratique. Une décision pragmatique. Qui accorde la première place à l'action, à la pratique.

Quel est l'objectif de la pragmatique ?

Elle permet : de comprendre et se faire comprendre, marquer les accents de mot ou de phrase, reconnaître à l'intonation différents types d'énoncés ou différents sentiments exprimés.

Quelle est la différence entre un réaliste et un pragmatique ?

Réponse et explication :

Le pragmatisme et le réalisme s'intéressent tous deux davantage aux problèmes du monde réel et aux solutions concrètes qu'à une quelconque forme d'abstraction. Le pragmatisme est une sorte d'approche qui consiste à « prendre les choses comme elles viennent », alors que le réalisme penche très légèrement vers une approche plus théorique .

Quels sont les principes de la pragmatique ?

Les principes de la pragmatique gricéenne
Le premier principe est le principe de la signification non-naturelle : comprendre un énoncé, cela revient pour le destinataire à comprendre l'intention du locuteur par la reconnaissance de cette intention.

Comment savoir si on est pragmatique ?

En français, être pragmatique signifie savoir mettre en pratique ou effectuer des actions concrètes. Dans le cadre du travail, il s'agit donc d'être en mesure de mettre en place des idées initialement théoriques, afin qu'elles deviennent des faits palpables. Considérer qu'une personne est pragmatique est une qualité.

Quel est l'opposé du pragmatisme ?

L'opposé du pragmatisme est l'idéalisme . Bien qu'il existe de nombreuses définitions philosophiques de l'idéalisme, il s'agit fondamentalement de croire ou de poursuivre une vision ou une croyance parfaite. L'idéalisme est la poursuite de ses idéaux, sans tenir compte des fins pratiques.

Qui est le père du pragmatisme ?

Le pragmatisme est né il y a cent ans. Son fondateur, Charles S. Peirce, en énonça le principe dans un article qu'il écrivit directement en français en 1877 et publia en 1879 dans la Revue philosophique de la France et de l'étranger: «Comment rendre nos idées claires».

C'est quoi l'amour pragmatique ?

Pragma : l'amour pragmatique - Cette combinaison de storge et ludus est un amour rationnel et réaliste. L'amoureux pragmatique veut tout d'abord être utile à l'autre. Le partenaire est choisi en fonction de traits de caractère perçus comme désirables et compatibles.

Comment être pragmatique dans la vie ?

Il faut être humble, réfléchir et faire des analyses avant de prendre la parole. Vous devriez également pouvoir vous adapter et considérer les personnes de votre environnement pour ce qu'ils sont. Lorsqu'on est pragmatique, il faut continuer à travailler sur ses compétences dans sa vie professionnelle.

Quelle est la différence entre linguistique et pragmatique ? 2.1.

La perspective linguistique préconisée propose de définir le sens commun comme l'ensemble des normes investies par les sujets dans les pratiques socio-discursives [7]. (1938) : la pragmatique est l'étude de l'utilisation des signes par les sujets parlants.

Comment analyser un texte de manière pragmatique ?

Les quatre concepts clés de la méthodologie de l'analyse pragmatique du texte sont la deixis, la présupposition, l'implicature et les actes de parole . Ils peuvent être élaborés pour comprendre leur contribution à la proposition d'un énoncé, sa force illocutoire et une large gamme d'effets que l'énoncé peut produire.

Qui a inventé la pragmatique ?

Le terme de pragmatique a été introduit en 1938 par Morris, qui proposait de distinguer à l'intérieur de la sémiotique, entendue comme une théorie générale des signes, trois branches : la syntaxe, la sémantique et la pragmatique.

Quel est le but de la pragmatique ?

L'objectif de la pragmatique est d'expliquer comment se fait la transition entre la signification de la phrase et le sens du locuteur.

Qui signifie pragmatique ?

Adjectif. Qualifie le choix d'une décision, d'une action, ou directement la décision ou l'action, adaptée au but recherché, qui s'impose immédiatement, qui s'avère plus pratique plus efficace. Qui concerne les affaires, la pratique.

Quel est l'objet d'étude de la pragmatique ?

Très schématiquement, la pragmatique concerne l'étude de l'usage du langage. Elle s'intéresse à l'énoncé. L'énoncé est la phrase enrichie des données contextuelles dans laquelle elle est produite, la phrase complétée par les informations fournies par la situation.

Quel est un exemple de pragmatique ?

Un exemple de pragmatique dans le langage serait si une personne demandait : « Que veux-tu manger ? » et qu'une autre répondait : « La glace est bonne à cette période de l'année. » La deuxième personne n'a pas dit explicitement ce qu'elle voulait manger, mais sa déclaration implique qu'elle veut manger de la glace.

Quelle est la différence entre pragmatique et pratique ?

pragmatique est plus formel, linguistique académique. pratique est plus parlé, familier, simple . utiliser souvent définition pragmatique Une manière pragmatique de traiter quelque chose est basée sur des considérations pratiques plutôt que théoriques.

V. GLOSSARIY

V. GLOSSARIY

Sun'iy intellekt	ushbu muammolarni kompyuterni modellashtirishda ishlata olish imkoniyatlari masalasini ko'rib chiqadi.
Kognitiv psixologiya	muammoni inson psixikasiga bog'lab, individ bilimlarining mental namoyon bo'lishini o'rganadi.
Kognitiv lingvistika	muammolarni til yordamida xal etishga intiladi. Asosiy tematizatsiya ma'noning ekstralingvistik asosi va kategorizatsiya.
Kommunikativ	kognitiv pragmatika yuqoridagi muammolarni real kommunikativ jarayon hisoblanmish «nutq» da o'rganadi.
Kognitiv sotsiologiya	ijtimoiy hayotga mental ko'rinishlar va kognitiv sxemalarning qay darajada mos kela olishini o'rganish bilan shug'ullanadi.
Kognitiv antropologiya	muammolarni ma'lum bir madaniyatga asoslab xal etishga harakat qiladi.
Kommunikativ kognitiv pragmatika	kognitiv lingvistika bilan chambarchas bog'liq. bo'lib, unda ham huddi kognitiv" psixologiya, sun'iy intellekt kabi bilimlarning reprezentatsiyasi muhim ahamiyat kasb etadi.
Kognitiv antropologiya	o'tgan asrning 50 —yillari o'rtalarida vujudga keldi. Kognitiv antropologiya ob'ekti — madaniyat elementlari emas, madaniyat elementlarini hosil qiluvchi mental sistema hisoblanadi.
MAHT	(machine-assisted human translation – MAHT) - Mashina yordamidagi inson tarjimai (machine-assisted human translation – MAHT) – inson tomonidan matnni tarjima qilishda kompyuter elektron lug‘atlar va unga kiritilgan ko‘rsatmalaridan foydalanishi.

CAT	(computer assisted translation) - Kompyuter yordamidagi tarjima– matnni kompyuter vositasida tarjima qilish va unda anglashilgan asosiy tushunchalarni ajratishga xizmat qilishi.
Termin	O'zbek tilidagi sharhi
Bilingv lug'at	ikki tilga oid tuzilgan lug'at
Algoritm	ma'lum bir tipga oid masalalarni echishda ishlatiladigan jarayonlar tizimining muayyan tartibda bajarilishi haqidagi aniq qoida yoki qoidalar tizimi.
Kod, belgi	muayyan birlik uchun (morfema, leksema, frazema va h.k.) dasturiy ta'minotga kiritilgan ketma-ket tartiblangan raqamlar yoki simvollar ifodasi.
Qoidaga asoslangan metod(rule-based method)	mashina tarjima uchun tabiiy tilning grammatik qoidalari asosiga ishlovchi tizim.
Ma'lumotlar bazasi	ma'lumotlarni saqlash uchun mo'ljallangan tashkiliy struktura.
Matnlar korpusi	muayyan turdagi matnlarning elektron shakldakompiyuter xotirasida jamlangan yig'indisi.
Mashina (avtomatik kompyuter) tarjimasi	dasturiy ta'minot orqali bir tabiiy tilni boshqa tilga tarjima qilish jarayoni
Modellashtirish	birontil birligining sxemasi yoki modelini tuzish
Model (qolip)	model (itali. modello – namuna, qolip) – birontil hodisasi tarkibiy qismlarining joylashish holatini ko'rsatuvchi sxema yoki namuna.
Monolingv lug'at	bir til doirasida tuzilgan izohli lug'at (masalan, inglizcha Collins Cobuild lug'ati va h.k.).

Statistik tarjima metodi (statistical translation method)	monolingval va bilingval korpusning tahlilidan kelib chiquvchi parametrlarning statistik tarjima modellaridan foydalanuvchi mashina tarjimasi.
Lingvistik universaiiya	barcha tillarga yoki dunyo tillarining mutlaq ko'pchilik qismiga xos umumiy qonuniyatlar
Neyron tarmoqlar	inson miyasidagi neyronlar modeli asosida yaratilgan, sun'iy intellektning muhim tarkibiy qismi hisoblanadigan tizim
Sintez	kompyuterda matnning grammatik shakllantirilishi va generatsiyasi (hosil qilinishi). Morfologik sintez matnga avtomatik ishlov berish jarayonida yoki uning so'nggi bosqichida (natijalarni inson hukmiga havola qilishda) so'zlarning turli shakllarini chiqarish, analiz natijalarini umumlashtirish iborat.
Slot	freymni tashkil etuvchi qismlar. Slotlarda ob'ektlargaxos belgilar ma'nosi qayd etilgan bo'ladi.
Sun'iyintellekt	intellektual mashinalar, intellektual kompiyuter dasturlari yaratish texnologiyasi va bu haqidagi fan. Sun'iy intellekt insondagi intellekt tushunchasining aynan immitasiyasi emas, balki inson intellektual faoliyatining ko'plab qirralarini o'z ichiga olgan, modellashtirilgan tizimlar texnologiyasi demakdir. Ayni shu ma'noda "artificial intelligence" terminini birinchi marta Jon Makkarti 1956-yilda Darmut universitetidagi konferensiyada qo'llagan.

Formal grammatika	muayyan shakllar yordamida sun'iy til belgilari orqali ifodalangan grammatik qoidalar
Freym	(inglizcha frame— “karkas”, “ramka”, “skelet”) bilimlar strukturasiga oid tayanch tushunchalardan biri, sun'iy intellekt tizimida bilimlarni, stereotip (juda ko'p kuzatiladigan, tipik) vaziyatlarni gavdalantirishning bir usuli. Freymga modellash tirilayotgan hodisa, vaziyat va jarayonlarni umumlashtirilgan holda joylashtirish mumkin. Freym turlari: freym- namunalar, freym-strukturalar, freym-rollar, freym-ssenariylar, freym-vaziyatlar
Freym-senariy	ba'zi harakat, voqea-hodisalarning xarakterli jihatlarini o'z ichiga olgan tipik strukturalar hamda vaziyatlarning rivojlanishi, ketma-ketligi (algoritmik bosqichlari).
Chastotalilug'atlar	matnda so'zlarning qo'llanish miqdori (chastotasi) dan kelib chiqqan holda tayyorlanadigan so'zliklar. Chastotali lug'atlar kompyuterning lingvistik informatsion bazasi hisoblanadi.
Ekspert tizimi	muayyan sohadagi ekspertlik yoki mavjud bilimlarning immi-tatsiyasi tarzida yaratilgan kompyuter dasturi. Ekspert tizimi maxsus sohaga oid barcha bilimlar jamlangan qomus yoki o'ta professionalekspertlarning kompyuter modelidir.

Elektron ensiklopediya	kuchli qidiruv tizimiga ega bo'lgan ma'lum yo'nalishdagi illyustratsiyali maqolalar, elektron xaritalar, fotosuratlar, giperhavo la (gipermurojaat)lar, audio va videoizohlar, xronologik ro'yxat, foydalanilgan va tavsiya etiladigan adabiyotlar ro'yxati va hokazolardan iborat bo'lgan katta hajmdagi elektron dastur.
Elektron lug'atlar	odatdagi lug'atlar asosida leksikografiya
Elektron multimedia darsligi	sohasiga kompyuter texnologiyalarining tatbiq etilishi natijasida yaratilgan, multimedia vositalari bilan boyitilgan dastur.
Elektron multimedia darsligi	o'quv kursini kompyuter vositasida, o'qituvchi yordamida yoki mustaqil o'zlashtirishni ta'minlovchi, matnli fayllar, turli xil animatsiyalar, audio va videoeffektlar bilan boyitilgan tizimga asoslanuvchi dasturiy-metodik kompleks.
Vikilug'at ((Wiktionary))	Erkin to'ldirish imkoniyati mavjud, ko'pfunksiyali va ko'ptillilikka asoslangan lug'at hamda vikipediyaga qurilgan tezaurus.

VI. TOPSHIRIQLAR BANKI

1-keys topshirig'i. An'anaviy tarjima va mashina tarjimasining o'ziga xosliklarini sanang va farqli jihatlarini ko'rsating:

2- keys topshirig'i. Kompiyuter leksikografiyasi

Elektron lug'atlarda erkin so'z birikmalarning ham berilishini qanday baholaysiz.

Kalit so'zlar birikmalarda nechog'lik muhim?

3-keys topshirig'i. Terminologiya sohasida mashina tarjimasining o'rni.

Fikringizni asoslab bering.

1- keys topshirig'i. Chet tillaridan o'zbek tiliga tarjima qiluvchi tarjimon dasturini yaratish uchun qanday tadqiqotlar zarur deb hisoblaysiz. Echimlarini ham birma-bir sanab o'ting.

2- **keys topshirig'i.** Mashina tarjimasini yaratishda qanday ta'minotlardan foydalaniladi?

3- **keys topshirig'i.** Quyidagi jadvalda berilgan misollarni davom ettiring va modellashiring.

Ingliz tili	O'zbek tili
So'z birikmalari	
Adj+Noun=> capital construction	Adj+Noun=>capital qurilish
Verb+art.+noun=> make a choice	Verb=>tanlamoq
...	...
So'z yasaliş	
Ot+Ot =>sky+rocket	Ot+ot =>atirgul
Sifat+Ot =>bluebell	Ot+fe'l =>dunyoqarash
Ot+Ot+suffiks =>snow+ball+s	Son+ot =>uchburchak
...	...

VI. NAZORAT SAVOLLARI

1. Internet permet d'accéder à des informations sur presque tout depuis chez soi. Qu'est-ce qui est vrai à propos de ces informations ?
2. Quel type de service internet est utilisé par les jeunes (15/24 ans) plus que la moyenne ?
3. Trouver les deux approches de la recherche.
4. Sélectionnez la proposition qui est considérée comme une difficulté dans la notion de télétravail.
5. Le nom « didactique » concerne :
6. Mon auteur écrit des pensées profondes, j'ai des photos de lui en vacances, ses amis déposent des commentaires, je suis :
7. Qu'est-ce qu'une Monographie ?
8. Facebook, Wikipedia, Google + ont en commun une caractéristique ; parmi les 4 proposées, laquelle ?
9. Faites associer les acquis avec l'action des apprenants suivante : l'apprenant parcourt un article de l'encyclopédie pour repérer les dates et les lieux ?
10. Les communautés virtuelles entraînent toutes des risques potentiels et des dépendances ; parmi les types de sites listés, désignez celui qui comporte le moins de risques pour votre état mental.
11. Faites associer les acquis avec l'action des apprenants suivante : l'apprenant relève les idées principales du texte et rédige le compte-rendu ?
12. Que se passe-t-il si vous éteignez votre ordinateur familial tous les soirs ?
13. Faites associer les acquis avec l'action des apprenants suivante : l'apprenant reformule le contenu du texte ?
14. Lorsque les informations circulent à l'extérieur du réseau de l'entreprise, il vaut mieux les encrypter ; à quoi cela correspond-il ?
15. Faites associer les méthodes à la description suivante : les apprenants cherchent et s'échangent des mots concernant le sujet proposé avant de passer à la rédaction de la dissertation ?
16. A quoi sert de faire une copie de sauvegarde d'un document électronique ?
17. Faites associer les méthodes à la description suivante : les apprenants dans leur groupe travaillent sur un journal mural de classe ?
18. Ci-dessous 3 choses à faire à l'arrivée d'un message comportant un fichier attaché. Et une à ne pas faire ; trouvez-la.
19. Faites associer les acquis de lecture à l'activité suivante : les apprenants utilisent les titres et les images pour deviner de quoi s'agit dans le texte.
20. Les sites web regorgent d'images et photos. Quant à leur utilisation possible, quelle proposition est vraie ?
21. Quel est le type d'apprentissage basé sur la vue ?
22. Si vous achetez sur Internet, vous avez des droits mais aussi des devoirs. Parmi

ces 4 termes, un n'est pas autorisé ; lequel ?

23. Quel est le type d'apprentissage basé sur l'écoute ?
24. À quoi sert une tablette tactile ?
25. En classe, les élèves doivent :
26. L'iPhone est :
27. Qu'est-ce que l'évaluation diagnostique ?
28. Où doit-on aller pour réinstaller un programme (le réparer) ?
29. Qu'est-ce que l'évaluation sommative ?
30. La ROM est :
31. Quel est la caractéristique principale de l'évaluation formative ?
32. La vitesse du processeur se mesure en :
33. Quand le professeur doit communiquer les critères d'évaluation ?
34. Où est stocké le programme en exécution ?
35. Qu'est-ce qu'une autoévaluation ?
36. Quelle bonne attitude est à adopter sur un poste de travail ?
37. A quelle compétence convient la capacité suivante : « je peux comprendre des mots familiers et des expressions courantes » ?
38. Pourquoi formate-t-on un disque dur ?
39. A quelle compétence convient la capacité suivante : « je peux utiliser des expressions et des phrases simples pour décrire mon lieu d'habitation » ?
40. Que fait-on avec une imprimante 3D ?
41. A quelle compétence convient la capacité suivante : « je peux communiquer, de façon simple, à condition que l'interlocuteur soit disposé à répéter » ?
42. L'unité pixel s'applique :
43. A quel niveau du CECR correspond la compétence suivante : « Je peux comprendre un long discours même s'il n'est pas clairement structuré et que les articulations sont seulement implicites. Je peux comprendre les émissions de télévision et les films sans trop d'effort » ?
44. Quel logiciel faut-il pour protéger les enfants des contenus indésirables ?
45. A quel niveau du CECR correspond la compétence suivante : « Je n'ai aucune difficulté à comprendre le langage oral, que ce soit dans les conditions du direct ou dans les médias et quand on parle vite, à condition d'avoir du temps pour me familiariser avec un accent particulier » ?
46. Qu'est-ce qu'un domaine ?
47. Trouvez le niveau du CECR correspondant à la compétence suivante : « Je peux m'exprimer dans un texte clair et bien structuré et développer mon point de vue. Je peux écrire sur des sujets complexes dans une lettre, un essai ou un rapport, en soulignant les points que je juge importants » ?
48. Que veut dire IP ?

49. A quelle étape du mémoire correspond cette phrase : « j'amène le sujet, j'expose la problématique » ?
50. Au sujet des messageries, cochez les bonnes réponses :

VII. ADABIYOTLAR RO‘YXATI

VII. ADABIYOTLAR RO'YXATI

KOGNITIV LINGUISTIKA

1. Сафаров Ш. С. Когнитив тилшунослик. – Самарқанд: Сангзор нашриёти, 2006. – 92 б.
2. Сафаров Ш.С. Прагмалингвистика. – Тошкент: Ўзбекистон миллий энциклопедияси, 2008. – 286 б.
3. Краткий словарь когнитивных терминов//Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина Под общ.ред. Е. С. Кубряковой, – М.: Филологический факультет МГУ им. М. В. Ломоносова, 1996
4. Маслова В.А. Когнитивная лингвистика. - М., 2004
5. Маслова А.Ю. Введение в прагмалингвистику. Уч. пос.М.: Флинта: Наука, 2007. – 152 с.
6. Кубрякова Е.С. Язык и знание. –М.: Языки славянской культуры, 2004
7. Belaya Ye.N. Teoriya i praktika mejkulturnoy kommunikatsii. Omskiy gosudarstvennyy universitet. 2008, - 207 s.
8. Maslova V.A. Lingvokulturologiya. – М.: Akademiya, 2010. – 208 s.
9. Maslova A.Yu. Vvedeniye v pragmalingvistiku. Uch. pos. М.: Flinta: Nauka, 2007. – 152 s
10. Safarov Sh.S. Pragmalingvistika. – Toshkent: O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2008. – 286 b.
11. Методологические проблемы когнитивной лингвистики. Воронеж : ВГУ, 2001. С. 11. Там же; см. также: Степанов, Ю. С. Констан-ты : словарь русской культуры. М. : Языки рус.культуры, 1997. 824 с.
12. См., например: Кирилина, А. В. Женский го-лос в русской паремиологии // Женщина в рос-сийском обществе. М., 1997. № 3. С. 23–26; Ки-рилина, А. В. «Мужественность» и «женствен-ность» с точки зрения лингвиста // Женщина в российском обществе. М., 1998. № 2. С. 21–27;
13. Ганшина, К. А. Французско-русский словарь. М. : Рус.яз., 1987. С. 384. Узбекско-русский словарь / под. ред. С. Ф. Ақобирова, Г. Н. Михайлова. Ташкент : глав. ред. Узбек.энцикл., 1988. С. 522, 21. Теоретические основы... С.

2. LINVOMADANIYATSHUNOSLIK

1. Теоретические основы лингвокультурологии. URL : http://gramota.ru/book/ritorika/4_1.html См.: Гумбольдт, В. фон. Избранные труды по языкознанию. М. : Прогресс, 1984. 397 с. 3. Шелякин, М. А. Язык и человек : к проблеме мотивированности языковой системы. М. : Флинта : Наука, 2005. 279 с.
2. Маслова В.А. Лингвокультурология, -М., 2007

3. MADANIYATLARARO MULOQOT

1. Гришаева Л.И., Цурикова Л.В. Введение в теорию межкультурной коммуникации. – Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 2006. – С. 71–74.
2. Грушевицкая Т.Г., Попков В.Д., Садохин А.П. Основы межкультурной коммуникации: Учеб. для вузов / Под ред. А.П. Садохина. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – С. 234–240.
3. Гудков Д.Б. Теория и практика межкультурной коммуникации. – М.: Гнозис, 2003. – С. 29–35; 110–114.
4. Куликова Л.В. Межкультурная коммуникация: теоретические и прикладные аспекты. На материале русской и немецкой лингвокультур. – Красноярск: РИО КГПУ, 2004. – С. 126–141.
5. Леонтович О.А. Русские и американцы: парадоксы межкультурного общения. – М.: Гнозис, 2005. – С. 121–143.
6. Попова З.Д., Стернин И.А. Язык и национальная картина мира. – 3-е изд. – Воронеж, 2003.
7. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. – М.: СЛОВО / SLOVO, 200

4. PRAGMATIKA

-
1. Armengaud, F. (2007), *La pragmatique*, Paris, PUF (5e éd.)
 2. Blanchet, Ph. (1995), *La Pragmatique*, Paris, Bertrand Lacoste, Coll. "Référence".
 3. Bernicot, J., Veneziano, E., Musiol, M. & Bert-Erboul, A. (Eds.) (2010). *Interactions verbales et acquisition du langage*. Paris: l'Harmattan.
 4. Bernicot, J. & Bert-Erboul, A. (2009). *L'acquisition du langage par l'enfant*. Paris: Editions In Press.
 5. Bernicot J., Trognon A., Musiol M. & Guidetti M. (Eds.) (2002), *Pragmatique et Psychologie*, Nancy, Presses Univversitaires de Nancy.
 6. Bracops, M. (2005), *Introduction à la pragmatique*, Bruxelles, De Boeck, coll. "Champs linguistiques"
 7. Jacques, F. (1985), *L'espace logique de l'interlocution*, Paris, PUF
 8. Jacques, F. (1979), *Dialogiques. Recherches logiques sur le dialogue*, Paris, PUF
 9. Ghiglione, R. et Trognon, A. (1999), *Où va la pragmatique ? De la pragmatique à la psychologie sociale*, Grenoble, Presses universitaires de Grenoble.
 10. [Grice, H.P.](#) (1979), « Logique et conversation », dans *Communication*, 30, 57-72.
 11. Levinson, S. (1983), *Pragmatics*, Cambridge : Cambridge University Press.
 12. [Moeschler, J.](#) et Reboul, A. (1994), *Dictionnaire encyclopédique de pragmatique*, Paris, [Éditions du Seuil](#). (ISBN 2-02-013042-4)

13. [Fred Poché](#), *Sujet, parole et exclusion, Une philosophie du sujet parlant*, préface de [Michèle Bertrand](#) [\[archive\]](#), Paris, [Éditions L'Harmattan](#), 1996.

14. [Fred Poché](#), « De l'ego communicans » au sujet de contextualité. Fécondité et limites du paradigme communicationnel », *Revue d'Ethique et de Théologie Morale*, 220 (2002), p. 25-50.

15. [Jacques Moeschler](#) et Anne Reboul, *La pragmatique aujourd'hui*, Paris, [Seuil](#), coll. « Points Essais », 2 septembre 1998, 209 p. ([ISBN 978-2020304429](#))